

JAVNE POLITIKE U IZBORNOJ PONUDI
Izbori i formiranje vlasti u Srbiji 2012. godine

Izdavač
Konrad-Adenauer-Stiftung

Za izdavača
Henri Bohnet

Uredili
Prof. dr Zoran Stojiljković
Gordana Pilipović

Recenzent
Prof. dr Ilija Vujačić

Korektura
Jelena Nešić

Tehnički urednik
Željko Katarić

Štampa
Štamparija TOPALOVIĆ, Valjevo

Tiraž
1000

ISBN 978-86-???????

Fondacija Konrad Adenauer
Biblioteka: KAS Politika

JAVNE POLITIKE U IZBORNOJ PONUDI

Izbori i formiranje vlasti u Srbiji 2012. godine

Zoran Stojiljković, Dušan Spasojević,
Jelena Lončar i Ana Stojiljković

Beograd, 2012.

SADRŽAJ

UVODNE NAPOMENE 7

Zoran Stojiljković IZBORNA OBEĆANJA I POSTIZBORNA REALNOST: JAVNE POLITIKE U IZBORNOJ PONUDI U SRBIJI 9

1. Metodski pristup(i) 10 • 2. Izbori 2012. godine – kontekst, platforme i ishodi 17 • 2012. godina – koalicioni potencijali i izvodljive i održive vladavinske politike 24

Ana Stojiljković SPOLJNA POLITIKA I POLITIČKI SISTEM – IMA LI POLITIKA U IZBORNIM KAMPANJAMA? 31

O neodgovornosti kreatora javnog diskursa i neorganizovanosti društvenih grupa u Srbiji 32 • Spoljna i regionalna politika – šta su nam obećali, a šta sprovode? 35 • Brisel, Moskva, Peking 35 • U kom smo se savezu našli posle izbora? 36 • Kosovo 38 • Regionalna politika 39 • Politički sistem – između opštih mesta i neophodnog razvoja 41 • Departizacija koja se otela kontroli 41 • Medijski mrak u kampanji 43 • Borba protiv korupcije – večita parola ili ozbiljna namera? 44 • Zaključak 47

Dušan Spasojević SOCIO-EKONOMSKE TEME U IZBORNOJ KAMPANJI 2012. 51

Izborni kontekst – od Kosova do krize 51 • Bolji život i srećni ljudi – osnovni elementi ekonomskih programa 53 • Rad, zapošljavanje i socijalni dijalog 58 • Siromaštvo i socijalna kohezija 63 • Vlada Ivice Dačića – ekspeze i prvi socio-ekonomski koraci 66 • Zaključne teze 70

Sva prava zadržana.

Doštampavanje u celosti kao i u segmentima samo uz dozvolu izdavača.

Autorske tekstove odštampane u ovoj knjizi izdavač objavljuje u obliku u kome su ih dostavili autori i ne snosi odgovornost za objavljeni sadržaj.

Jelena Lončar POLITIKE IDENTITETA I KVALITET
ŽIVOTA U IZBORNOJ KAMPANJI
POLITIČKIH STRANAKA 2012. **73**

Nacija i međunacionalni odnosi **74** • Antidiskriminativne politike **77** •
Socijalna inkluzija i socijalno preduzetništvo **78** • Rodna ravnopravnost
80 • Penzioneri i stara lica **81** • Mladi i obrazovanje **82** • Zdravstvo **83** •
Ekologija i održivi razvoj **84** • Kultura **85** • Koalicioni sporazum i ekspeze
mandatara za sastav Vlade **87** • Zaključna razmatranja **91**

Zoran Stojiljković POGLED U BUDUĆNOST:
FUNKCIONISANJE KOALICIONE VLASTI
I FAKTORI (NE)STABILNOSTI VLADE **93**

Srbija 2012: Sporazum o zajedničkim političkim ciljevima **95** • Prvi meseci
Vlade **99** • Pitanja bez (za sada) pravog odgovora **104** • Reforma javnih
preduzeća **105** • Socijalni dijalog i održiva ekonomska i socijalna politika
110 • Izazovi i ograničenja **110** • *Predlog: pravci promena* **115**

BELEŠKA O AUTORIMA

Lončar Jelena **127** • Spasojević Dušan **127** • Stojiljković Ana **127** •
Stojiljković Zoran **128**

PRILOZI

Prilog 1. Rezultati republičkih parlamentarnih izbora 6. maja 2012. godine
129 • Prilog 2. Vlada Srbije formirana jula 2012. godine **130**

Uvodne napomene

Političke partije i koalicije, posebno one relevantne sa parlamen-
tarnim statusom i značajnim koalicionim i ucenjivačkim potencijalom,
nesporno su jedan od ključnih aktera procesa političkog odlučivanja,
kao i kreiranja javnih ili praktičnih politika.

Posledično, kritičko razumevanje toka i efekata zakonodavnog pro-
cesa, kao i procesa donošenja strateških dokumenata i političkih dekla-
racija, nije moguće bez poznavanja partijskih programskih dokumenata
– od načelnih programa, do posebnih programskih rezolucija i izbornih
manifesta.

Posebno su izborni manifesti i „ponuda“ svojom konkretnošću i
operativnošću pogodni za ostvarivanje osnovnog cilja politikoloških
istraživanja: utvrđivanje relacije – manjeg ili većeg jaza između program-
ske ponude političkih subjekata i njihovog realnog pragmatsko-političkog
pozicioniranja i opredeljivanja.

U istraživanju javnih politika u izbornoj ponudi na izborima 2012.
godine, koje su realizovali Fondacija Konrad Adenauer, kancelarija u
Beogradu, i Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka, pošli smo
od dva osnovna cilja.

Prvi cilj i polaznu osnovu istraživanja, odnosno neposredni predmet
analize predstavljali su programi izbornih takmaca, odnosno uslovna,
radna podela javnih politika u njima na tri velika tematska segmenta,
odnosno makro-sistema – politički, ekonomski i socijalni i njihovo raz-
vrstavanje (i kvalitativna analiza) u 24 uže problemske celine.

Drugi cilj i fazu istraživanja predstavljao je proces formiranja vlasti
i Vlade. U fokusu analize našli su se Program Vlade, odnosno njegovo
poređenje sa datim izbornim obećanjima, na jednoj, i njenim prvim prak-
tičnim koracima – prvih 100 dana njene vladavine, na drugoj strani.

Ključni izazov i zadatak zapravo predstavljala je, preliminarna i nužno nepotpuna, analiza prirode i veličine jaza između izbornih obećanja i postizborne prakse, pre svega vladajuće koalicije.

Analiza koja je pred vama, predstavlja naš doprinos nastojanju da se istraživanja partijskih manifesta i naznaka praktičnih politika u njima, koja su predmet komparativnih istraživanja već gotovo tri decenije, konačno utemelje i u Srbiji. U izradi ove analize učestvovali su i studenti Fakulteta političkih nauka koji su pratili izborne kampanje i napravili bazu na osnovu koje je izrađena studija. Deo njih je, takođe, učestvovao i u izradi analiza i smatramo da je obrazovni aspekt ovog projekta podjednako važan kao i sama studija.

Kratak rok i limitirana sredstva su, pored svedene i pojednostavljene primenjene metodologije, razlog za još barem dve vrste ograničenja i slabosti koje nosi ova analiza.

Pre svega njen predmet su samo izborne poruke i planirane i započete javne politike na nacionalnoj, a ne i na regionalnoj i lokalnoj ravni. Pri tome, nažalost, nije bilo ni prostora da se u iole značajnijoj meri analiziraju ni načelne poruke manjinskih i regionalnih stranaka. Ostaje da u nekom narednom istraživanju otklonimo ovaj ozbiljni propust. Na drugom mestu, kratak rok nas je i primorao da umesto uobičajenih, formativnih 100 dana Vlade, praktično analiziramo njenih prvih 60 dana, što može u pitanje dovesti i neke od u ovoj monografiji datih ocena.

Izvan svih protokolarnih i tek konvencionalnih izraza zahvalnosti najiskrenije se zahvaljujemo studentima osnovnih i master studija Fakulteta političkih nauka angažovanim na prikupljanju i obradi dokumenata. Posebnu zahvalnost dugujemo Gordani Pilipović, Henriju Boneu i drugima iz kancelarije KAS-a u Beogradu, bez čije podrške, pomoći i prijateljstva ne bi ni bilo ove studije.

Zoran Stojiljković

Zoran Stojiljković

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

IZBORNA OBEĆANJA I POSTIZBORNA REALNOST: JAVNE POLITIKE U IZBORNOJ PONUDI U SRBIJI

Na upravo održanim izborima u Srbiji, maja 2012. godine, razve-
jane su, čini se trajno, dve vrste iluzija prisutnih u javnom i političkom
životu.

Prvu čini tvrdnja da su personalizovanje politike i medijalizacija
kampanja, kao istovremeno i rezultat, ali i faktor daljeg njihovog raza-
ranja, dovele do kraja programskih politika, odnosno do stanja u kome
se danas samo u različita marketinška pakovanja pakuju u suštini iste
programske sadržine.¹

U pozadini ove ocene je tvrdnja o kraju ideologija i programski
zasnovanih javnih politika. I kod umerenijih pristalica ove pozicije do-
minira politički cinizam prema naporu usmerenom ka skrupuloznoj
programskoj analizi.

On je motivisan dugom listom primedaba, koje u osnovi imaju slede-
ća tri argumenta: (1) partije se ne pridržavaju svojih obećanja, odnosno
ne drže ozbiljno do njih; (2) eklektički i „zavodljivo“ ih i formulišu kako

¹ Istina, još uvek, prema istraživanju Fondacije Konrad Adenauer, 80% izveštaja o izborima na radiju i televiziji pozitivno je tretiralo stranke i njihove lidere, a važnih tema gotovo da nije ni bilo u medijima. Istraživači monitoringa medija, u aprilu i maju 2012. godine, složili su se da je „autocenzura apsolutni pobednik minulih izbora“ (KAS, jun 2012).

bi podišli biračima i dobili izbore, i (3) birači ih i sami ne čitaju (i ne razumeju) ili im, i kada ih razlikuju, ne veruju.

Nasuprot ovoj oceni, aktuelna, planetarno raširena kriza dovela je do talasa reideologizacije politike i povratka programa i „velikih pitanja“. Očito, stvaraocima lokalnog političkog mnjenja nije u interesu da to konstatuju tako da Srbija uživa i dalje u letargičnoj klimi političke provincije.

U tom kontekstu, za birače postaje jako važno traganje za odgovorom na pitanje *Šta nam to, i uz koje međusobne razlike, politički akteri nude i kakve nam garancije pružaju da će ostvariti svoja izborna obećanja.*

Sasvim suprotno, politički akteri u Srbiji, posebno oni iz redova vladajućih demokrata su, kao i prethodno njihovi parnjaci u Hrvatskoj, na izborima 2011. godine, prihvatajući samoljubivo sugestiju da su u uslovima medijske kolonizacije politike samo oni važni, a da su stranke i programi bačeni na „smetlišće povijesti“, napravili stratešku grešku (Kasapović, 2011:7).

Drugu, izgublenu iluziju čini krah mita ili političke tendencije ka formiranju dvostranačkog sistema. Njoj se suprotstavljaju ne samo institucionalna rešenja, pre svega proporcionalni izborni dizajn i afirmativna politika u prilog stranaka nacionalnih manjina, nego i složena političko-administrativna, kao i vrednosna, političko-kulturna struktura društva. Radi se o višestrukome preplitanju interesnih, socijalno-profesionalnih, rodničkih, generacijskih i nacionalnih i konfesionalnih podela koje ne mogu stati pod dvostranački politički kišobran.

1. METODSKI PRISTUP(I)

Inspiraciju za analizu javnih politika u izbornoj ponudi pronašli smo u već više od dve decenije realizovanom međunarodnom projektu **CMP – Comparative Manifesto Project**, koji, od 1989. godine, vode nemački politikolozi Hans Diter Klingeman i Andrea Volkens.

Metodski, projekat se zasniva na analizi utvrđenih relevantnih policy područja (7 oblasti: spoljna politika, sloboda i demokratija, politički

sistem, ekonomija, blagostanje i kvalitet života, struktura društva i društveno grupisanje, analiziranih unutar 56 tema) i njihovom kodiranju i kvantifikaciji i komparaciji.

Po našim saznanjima, slično istraživanje je na eks-jugoslovenskom prostoru sprovedeno u Hrvatskoj (Nikić Čakar, 2011: 10-16)

U samoj analizi programske izborne ponude polazimo od tri metodski uporišta.

Prvo, čini klasifikovanje linija partijsko-političkih podela, odnosno političkih subjekata u Srbiji u **7 političkih familija: (autoritarna) leвица, socijaldemokratija, socijal-liberali, tržišni liberali, konzervativci, desni radikali i nacionalisti, regionalne i etničke stranke.**

U tom okviru polazimo od 4 kriterija klasifikacije:

- (1) **političko (samopozicioniranje,**
- (2) **stečeni imidž u stručnoj i opštoj javnosti**
- (3) **socijalna ukorenjenost i izborna podrška**
- (4) **interpretacija ključnih političkih vrednosti** poput tržišta, demokratije, slobode i pravde, nacionalne države, operacionalizovane, posebno, kroz viđenje procesa građenja i poželjnog obima funkcija države i instrumenata njihovog ostvarivanja.

Polaznu osnovu za analizu predstavljao je hipotetički model programskog profiliranja stranaka zastupljenih u prethodnom parlamentarnom sazivu (2008–2012).

I pored izražene tendencije DS i SPS, kao i brojnih malih stranaka sa prefiksom socijal-demokrata, da se samoodrede kao socijaldemokratske stranke, u našem modelu je prazno mesto socijaldemokratije. Tako, recimo, na osnovu analize programskih odrednica i analize političkog delovanja, DS smeštamo na socijal-liberalnu a SPS, i pored nesumnjive evolucije, još uvek na levu autoritarnu poziciju (Stojiljković, 2008, 2012).

Tabela: Programaska orijentacija partija

	GS	GJ	O
Liberalne		G17 plus	LDP
Konzervativne		SPO	DSS NS SNS
Nacionalističke			SRS
Socijal-liberalne	DS		
Leve autoritarne		SPS	
Etničke/Regionalne		Lista za Sandžak, SVM, Partija Albanaca	

Legenda: GS – ključna stranka; GJ – partner u vlasti; O – opozicija;

Drugo, neposredni predmet analize predstavljaju programi izbornih takmaca, odnosno uslovna, radna podela javnih politika u njima na tri velika tematska segmenta, odnosno makro-sistema: politički, ekonomski i socijalni i njihovo razvrstavanje (i kvalitativna analiza) u 24 uža problemska segmenta:²

2 U istraživanju javnih politika u izbornoj ponudi na izborima 2012. godine, koje organizuju Fondacija Konrad Adenauer, kancelarija u Beogradu i Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka, jedinice kodiranja i analize su bili:

I Država i politički sistem

1) Političke institucije i odgovornost vlasti (organizacija i podela i kontrola vlasti); 2) Vladavina prava i reforma pravosuđa, 3) Regionalizacija, decentralizacija i lokalna vlast; 4) Nacija, nacionalni (i konfesionalni) identiteti i međunacionalni odnosi; 5) Bezbedonosne strategije i reforma i civilna kontrola vojske i policije; 6) Međunarodni odnosi, regionalna saradnja i EU integracije; 7) Borba protiv korupcije i organizovanog kriminala; 8) Partijski i izborni sistem i 9) Civilno društvo i demokratija

II Ekonomski sistem i politika

1) Interpretacija uzroka i načina prevazilaženja krize: eksterni i nacionalni okvir; 2) Ekonomsko-socijalne funkcije države (indikator: prihodna i rashodna dimenzija budžeta); 3) Država kao poslodavac i naručilac (javne nabavke, privatizacija); 4) Globalna i sektorske razvojne strategije i politike; 5) Održivi razvoj: ekonomija i ekologija i 6) Socijalno preduzetništvo

III Socijalni sistemi i politike

1) Socijalna politika i socijalne službe i osiguranje; 2) Siromaštvo i socijalna kohezija; 3) Rad, zapošljavanje i socijalni dijalog; 4) Rodna ravnopravnost i antidiskriminativne politike; 5) Mladi; 6) Penzije i stara lica; 7) Obrazovanje i nauka; 8) Zdravstvo i 9) Kultura i mediji (indikator: tradicionalne – [post] moderne vrednosti, javni servis i interes – tržišna valorizacija.

Treće, u analogiji sa medicinskim pristupom i terminologijom, prikupljena programaska dokumenta, sadržaji i izborni manifesti i poruke se analiziraju, imajući kritički u vidu nameravanu njihovu „zavodljivost“ i tržišno-političku zakrivljenost, unutar četiri uže metodске i problemske celine:

1. **Dijagnoza** stanja u određenoj oblasti – praktičnoj politici: osnovna ocena, parametri, kriteriji i korišćena argumentacija;
2. **Etiologija**: razvoj, uzroci stanja „bolesti“ u pojedinoj oblasti, kao i akteri – vinovnici postojećeg stanja i njegove žrtve i korisnici;
3. **Terapija**: procesi, sadržaji, aktivnosti i akteri i koalicije za promene;
4. **Kontrola**: predviđeni mehanizmi i institucije civilne i političke kontrole, monitoringa i evaluacije preuzetih javnih politika.

U aktuelnom izbornom kontekstu u Srbiji, tematsku okosnicu i prioritet istraživanja činilo je traganje za odgovorima na tri ključna pitanja:

1. **Koji politički problemi, odnosno predlozi njihovog rešavanja dele političke stranke;**
2. **U kojoj meri se razlikuju ideološki i *policy* stavovi stranaka;**
3. **Šta je upravljiva i održiva vladavinska politika u postizbornom periodu.**

Polazno, ideologiju u svedenom, operativnom smislu određujemo kao manje ili više koherentan i zaokružen skup ideja kojima se reinterpreтираju prethodno stanje i aktuelna stvarnost i određuje poželjni pravac promena (budućnost), kao i prepreke i otpori na tom putu. Programski, ideološki koncept istovremeno predstavlja osnov za političko takmičenje.

Javne, praktične politike su strategije i operativne metode koje grade država i njeni organi u cilju uređenja i razvoja pojedinih oblasti od javnog interesa i značaja.

Govoriti o politici kao *policy-ju* znači razumeti je kao racionalan, sprovediv program kojim se žele ostvariti određeni politički ciljevi. Program strukturno sadrži: donošenje odgovarajuće regulative i normativnih rešenja, kao i usaglašenu strategiju aktivnosti, uključiv potrebne

finansijske, materijalne i kadrovske resurse. U demokratskim društvima i vođenim javnim politikama, javne, praktične politike sadrže i monitoring nad primenom i kritičku evaluaciju ostvarenih učinaka, uključiv i revidiranje, pa i napuštanje neuspelih i nesprovodivih projekata

Polazeći od najuticajnijih tipologija javnih politika koje polaze od širine njihove primene, odnosno njihovih (re)distributivnih efekata (Theodor Lowi, James Wilson), razlikujemo tri vrste javnih politika:

1. **distribucijske ili klijentelističke politike** koje donose koristi specifikovanoj maloj grupi i, po pravilu, uključuju borbu i cenkanje oko budžetskih sredstava namenjenih uskim interesnim lobijima, na čiju se podršku računa;
2. **regulacijske politike** kojima se postavljaju „pravila igre“ u različitim oblastima, ali koje, često, takođe imaju značajne ekonomske nus-efekte, i
3. **redistribucijske politike** koje, za razliku od klijentelističkih, široko distribuiraju troškove i dobiti na celo stanovništvo (Petković, 2009:68-71)

Na tradicionalnoj, socio-ekonomskoj ravni podela zapravo razlike u vođenim redistributivnim politikama u najvećoj meri vode razlikovanju političke levice, centra i desnice. Od levice se očekuje zagovaranje robusnih redistributivnih politika, kojima se, kroz progresivne poreze, u značajnoj meri vrše transferi od bogatih ka siromašnima u cilju stvaranja društva/države blagostanja i široko dostupnog i kvalitetnog obrazovanja i sistema zdravstvenih i socijalnih usluga. Nasuprot tome, neoliberalnu desnicu karakterišu javne politike koje smanjuju javnu potrošnju i redukuju socijalne transfere pozivajući se na ideologemu da je najbolje prepustiti rešavanje problema blagostanja tržištu i rezultirajućem privrednom rastu.

Analitičko-hipotetički okvir

Na nivou globalnog, problemskog razlikovanja javnih politika polazim od Kičelovog razlikovanja tri ravni politike:

1. **politike identiteta** ili određivanja granica političke zajednice;

2. nivoa **konstitucijske politike**, odnosno određivanja osnovnih političkih i ekonomskih institucionalnih aranžmana, i

3. operativnog nivoa raspodele resursa ili **redistribucijske politike**.

Suprotno dominantnoj tezi, ali i tranzicijskoj praksi, da se nakon relativno lakog i brzog postizanja konsenzusa o identitetskim i konstitucijskim pitanjima razlike između političkih aktera uspostavljaju u ravni (re)distributivnih politika, pošli smo od teze da je Srbija obrnut slučaj.

Naime, zbog (ne)priznavanja nezavisnosti Kosova, kao i prethodnog postojanja, do 2006. godine, konfederalne zajednice sa Crnom Gorom, identitetski sporovi imaju produženo trajanje i u poslednjih nekoliko godina (posebno od proglašene nezavisnosti Kosova 2008. godine) se manifestuju u zaoštreno dilemi: Kosovo ili EU?³

Sporovi oko obima autonomije Vojvodine i nedovršenog procesa regionalizacije i decentralizacije Srbije drže otvorenom, i nakon usvajanja Ustava iz 2006. godine, i ravan konstitucionalnog dizajna.

Na drugoj strani, zbog kumuliranja negativnih efekata unutrašnje i spoljne krize, kao i (samo)nametnutog prihvatanja evropskog socijalnog modela, odnosno koncepta socijalno-tržišne privrede, politički subjekti imaju preuzak manevarski prostor, odnosno Srbija je nedospela do ozbiljnih efektivnih razlika u ravni redistributivnih politika.

Vratimo se sada na polaznu dilemu o prirodi političke ponude u Srbiji, odnosno pitanje da li se radi tek o personalizovanoj, medijski prepakovanoj i medijskom logikom vođenoj (John Street, Thomas Meyer) kampanji i tek simboličkoj iscenaciji političkih razlika, odnosno političkom spektaklu (Edelman) i ponudi manje više istog – višestranačkom jednopartizmu? (Petković, 2009:66-68)

Drugim rečima, da li su u politici u Srbiji referencijalni simboli, koji se odnose na precizno utvrđene mere i aktivnosti sprovodivih javnih politika, recimo u oblasti regionalnih odnosa, u velikoj meri potisnuti kondenzacijskim simbolima sa bledim i nejasnim referentnim okvirom,

3 Ova dilema deli politički prostor, ali i građanke i građane Srbije, tako da je, prema poslednjim istraživanjima Kancelarije za evropske integracije (jun 2012.) odnos pristalica i protivnika ulaska Srbije u EU 2:1, uz dalju četvrtinu neodlučnih i neopredeljenih.

ali zato prejakim emocionalnim, u ovom slučaju nacionalno-mitološkim nabojem? Ili je, pak, na drugoj strani, politička scena Srbije scena još uvek očuvanog polarizovanog pluralizma sa dubokim političkim rascepima koji duboko dele i društvo?

U operativnoj ravni razlikovanja konkretnih javnih politika pitanje se može postaviti i ovako: da li je nakon promena iz 2000. godine, poput recimo ranije situacije u Hrvatskoj, došlo do transformacije stranačkih politika i hoda ka podelama i programskim profilima srodnim strukturi vodećih evropskih političkih familija–konzervativaca, socijaldemokrata i liberala ili je na delu još uvek lokalni politički folklor?

Našu ključnu polaznu hipotezu čini stav da je sa 2008. godinom i podelom radikala i formiranjem i reformskom programskom evolucijom – „hadezeizacijom“ naprednjaka i, posebno sa njihovim izbornim trijumfom, uz gubitak parlamentarnog statusa Šešeljevih radikala, na izborima 2012. godine formiran (proevropski) politički mainstream iza koga stoji kvalifikovana većina građana. Marginalizovanju polarnih političkih pristupa doprinela je i prethodna politička evolucija socijalista i naglašeni politički pragmatizam njihovog lidera Ivice Dačića.

No to ne znači da se u politici u Srbiji radi tek o marketinškoj iscenaciji političkih razlika i golom klijentelizmu. Ili još gore koruptivnom kupovanju podrške moćnih interesnih grupa – stanju u kome „vlast formiraju tajkuni i strane ambasade“.

Istina je, primera radi, da se u aktuelnom parlamentu Srbije EU integracijama suprotstavlja samo 7% poslanika DSS-a. No, uz rezultate istraživanja koji unazad dve godine pokazuju da je podrška ulasku u EU, koja je i sama u ozbiljnoj transformacijskoj krizi, pala tek na polovinu građana, teško da bi se moglo tvrditi da su identitetska pitanja u Srbiji stvar marginalnih grupa i političke prošlosti?

Istovremeno, otvorena su, povremeno čak turbulentno zaoštrena, pitanja decentralizacije i regionalizacije Srbije koja višestruko određuju partijsku scenu Srbije. Prvo, ona su osnov političkog zastupništva nacionalnih manjina, ali i političkog artikulisanja nezadovoljstva kapacitetom autonomije Vojvodine unutar autonomaškog bloka stranaka sa centralom

u Vojvodini. Drugo, ona, pre svega pitanja okvira autonomije Vojvodine, su predmet ne malih unutarstranačkih sporenja između stranačkih centrala u Beogradu i regionalnih rukovodstava. Odnosi na relaciji pokrajinsko rukovodstvo – stranačka centrala u DS su u tom pogledu paradigmatičan primer. Najzad, politička eksploatacija zabrinjavajuće velikih razlika u nivou regionalnog razvoja unutar Srbije, je i osnov političkog preživljavanja G17 plus, odnosno osnov formiranja Ujedinjenih regiona Srbije (URS).

Na nivou redistributivnih strategija postoje jasna nastojanja da se stranke političko-ideološki jasno profiliraju i pozicioniraju u skladu sa evropskim uzorima, odnosno da se u tom okviru obraćaju relativno jasno socijalno diferenciranoj izbornoj klijenteli. Posebno je to vidljivo kada su u pitanju koalicija oko SPS-a na jednoj, i koalicija Preokret oko LDP-a, na drugoj, (neo)liberalnoj strani.

No, kao što smo to već konstatovali, unutar Lisabonskog procesa, odnosno nastojanja EU da se evropski socijalni model reformiše i prilagodi zahtevima globalne konkurentnosti, razvijen je set *policy* strategija i modela, koji treba da obezbede realizaciju vrednosti socijalne kohezije i uključenosti marginalizovanih grupa. Ti se modeli praktično preporučuju političkim akterima u zemljama članicama i potencijalnim kandidatima i postaju deo poželjne (proevropske) političke mantre u zemljama poput Srbije. Posledično, razlike između izborne retorike i postizborne vođene politike su, po pravilu najveće upravo u oblasti redistributivnih politika.

2. IZBORI 2012. GODINE – KONTEKST, PLATFORME I ISHODI

Osnovnu karakteristiku izbora 2012. godine predstavlja, pored njihove kumulativne prirode – istovremenog održavanja nacionalnih parlamentarnih i predsedničkih izbora, kao i pokrajinskih i lokalnih izbora, činjenica da su održani u izrazito kriznom, recesionom kontekstu.

Ključno pitanje u analizi političke ponude i tražnje, ali i ostvarenih izbornih rezultata, je svakako pitanje **koje su teme i zašto bile u fokusu**

izborne kampanje, a posebno da li je izborna ponuda bila dovoljno raznovrsna i detaljna da građanima omogući da naprave racionalan izbor u skladu sa svojim afinitetima i interesima?

Drugo relevantno pitanje je da li se tematske okosnice kampanje mogu reinterpretirati u ideološkom ključu, odnosno šta je u Srbiji dominantna linija političke podele?

Izborna šarenica

No, pre pokušaja analize izložiću, krajnje sumarno, osnovne elemente – sastojke izborne ponude (ili menija) ključnih izbornih rivala, datih u redosledu ostvarenih izbornih rezultata.

Srpska napredna stranka (SNS) je, shodno svom položaju ključnog opozicionog pretendenta na poziciju vlasti, najavila, pored radikalnog obračuna sa korupcijom i organizovanim kriminalom kao osnovnog izbornog obećanja, i ozbiljno preispitivanje politike i efekata državnih subvencija, na koje se godišnje izdvoji 850 miliona evra, temeljno preispitivanje spornih privatizacija, smanjenje broja poslanika i broja ministarstava na 15, kao i smanjenje broja agencija, zavoda, biroa i saveta sa 136 na manje od 50.

U ekonomskom i socijalnom delu paketa našli su se: donošenje novog zakona o javnim nabavkama, zakona o oročenom plaćanju, zakona o zanatstvu, kao i izmene Zakona o planiranju i izgradnji, u cilju legalizacije bespravno podignutih objekata, koja bi se obavljala „deset puta brže i jeftinije“.

Obećano je i otvaranje kancelarija za brze odgovore. Uobičajene sastojke „izbornog menija“ činili su: konsolidacija javnih finansija i uravnoteženje budžeta, reforma i departizacija javnih preduzeća, poreske olakšice za nove firme i suzbijanje sive ekonomije, uvođenje elektronske uprave, povećanje agrarnog budžeta (na 5%) i smanjenje nezaposlenosti (za 9%) u četiri godine.

Najviše polemika izazvala su dva velika najavljena infrastrukturna projekta – „istorijsko“ prokopavanje kanala Dunav–Morava–Vardar i izgradnja Luke Beograd na desnoj obali Dunava.

Demokratska stranka (DS) je kao stožerna stranka prethodne vlasti najavila sve ono što je bilo i u ponudi konkurencije: očuvanje radnih mesta, afirmaciju malih i srednjih preduzeća, izgradnju putne infrastrukture, nove investicije i nova radna mesta, poreske olakšice za privatna preduzeća, podršku maloj i velikoj privredi, smanjenje javne potrošnje, dalje sprovođenje reforme poljoprivrede, kao i eksploataciju rudnih potencijala...

Konkretne izborne mamce za procenjeno važne delove izborne klijentele činili su: formiranje razvojne banke, paket podsticaja „druga šansa“ za zapošljavanje starijih od 45 godina, povraćaj PDV-a na proizvode za bebe, dinarski krediti poljoprivrednicima sa kamatom od šest odsto na tri godine, ili besplatno studiranje za redovne studente i dupliranje broja visokoobrazovanih u Srbiji, odnosno povećanje budžeta za obrazovanje sa 3,5 na 6 odsto.

U skladu sa proklamovanom pozicijom zaštitnika radnika i siromašnih koalicija oko **Socijalističke partije Srbije (PUPS i JS)** u prvi plan je istakla državni intervencionizam i njime rezultirajuću reindustrijalizaciju, veću potrošnju naspram štednje, kao i zalaganje države da popravi probleme nastale lošom privatizacijom.

Operativni deo ponude čine rast standarda penzionera, rešavanje problema nezaposlenosti, poljoprivredni budžet od najmanje milijardu evra, razvoj agroindustrije i privredne proizvodnje.

Ova koalicija jedina je ponudila razgraničenje kao rešenje za KiM, što će, verovatno, sa stanovišta i nje i njenih koalicionih partnera, biti problem za održivu postizbornu politiku.

Demokratska stranka Srbije (DSS) se i u izbornoj kampanji odlučila da svoju platformu bazira na političkoj i vojnoj neutralnosti, prekidu evropskih integracija i očuvanju teritorijalne celovitosti.

Prateći, načelni, ekonomski deo platforme karakteriše zalaganje za veća ulaganja u građevinu, poljoprivredu, energetiku i infrastrukturu. Prioriteti su pri tom oporavak velikih privrednih sistema koji bi bili osnova za razvoj malih i srednjih preduzeća, jačanje lokalnih samouprava i insistiranje na Sporazumu o slobodnoj trgovini sa Rusijom.

Operacionalizovani deo izborne ponude čine: ruski kredit od 10 milijardi evra, formiranje Razvojne banke, koja bi davala dugoročne kredite privredi s rokom otplate od sedam do deset godina i grejs periodom od najmanje dve godine, osnivanje Interventnog fonda za pomoć velikim privrednim sistemima zahvaćenim krizom, osnivanje izvozne banke koja bi davala direktne podsticaje i izvozne garancije domaćim preduzećima za izvoz na tržišta EU i Rusije, osnivanje ekonomskih zona u najnerazvijenijim područjima, kao i sanacija kanala Dunav–Tisa–Dunav preko modela javno-privatnog partnerstva.

Predvođeci koaliciju Preokret, **Liberalno-demokratska partija (LDP)** opredelila se očekivano za безусловni nastavak evrointegracija i reviziju energetskog sporazuma sa Rusijom.

„Nova ekonomija“ kao uslov za „Novu politiku“ podrazumevala bi investicije iz tri izvora: domaća štednja, privlačenje investicija iz tranzicionih fondova EU i iz sveta, koji ima raspoloživ novac i poslovnu ambiciju. LDP se zalagao za ciljanu inflaciju, ukidanje ili značajno snižavanje poreza na osnovne životne namirnice, jačanje konkurencije i tržišta, sređivanje penzijskog fonda, transformaciju javnih preduzeća u akcionarska društva i afirmaciju postojećeg sektora malog i srednjeg biznisa.

Ujedinjeni regioni Srbije (URS) su, osim ključne teme ravnogernog regionalnog razvoja, (i pratećih obećanja: ukidanja nepotrebnih lokalnih taksi, dvostruko veći poljoprivredni budžet), svoj imidž gradili na borbi protiv stranačkog zapošljavanja, ukidanju upravnih odbora i izboru direktora javnih preduzeća na konkursima.

Očuvanje radnih mesta, kao i nove investicije i podrška malim i srednjim preduzećima, ukidanje nameta privredi, pojednostavljivanje procedure za biznis, kao i zalaganje da se PDV za mala i srednja preduzeća plaća nakon realizovanih faktura, predstavljali su pak, deo manje-više obavezujućeg izbornog folkloru.⁴

⁴ Kada je o realnosti datih izbornih obećanja reč, vredi podsetiti da je Fiskalni savet, bio, primera radi, primoran da demantuje mogućnost megalomanskih obećanja Mladana Dinkića, pre svega kada je reč o ukidanju određenih nameta malim i srednjim preduzećima. „...Taj minus bi u slučaju smanjenja poreza i doprinosa za trećinu iznosio čak i oko 100 milijardi dinara – što bi, teoretski, kako je izračunao urednik *Kvartalnog*

• • •

Na osnovu analize u izbornim manifestima predloženih javnih politika, mogao bi se izvući zaključak da se, među temama o kojima su učesnici na izborima rado govorili, izdvajaju tri grupe tema: 1) borba protiv siromaštva, socijalna politika, mere za povećanje zaposlenosti; 2) spoljna i regionalna politika i 3) borba protiv korupcije i kriminala.

Naravno, ne radi se ni o kakvom iznenađenju ako se zna da je između dva izborna ciklusa, odnosno u periodu vladavine koalicione vlade Mirka Cvetkovića, stopa nezaposlenosti porasla sa 14,4% na 24,4%, odnosno da je bez posla svaki četvrti radno sposobni, uz istovremeni rast broja penzionera. Javni dug se gotovo udvostručio – porastao je sa 8,8 na 14,4 milijardi evra a da nije došlo do odgovarajućih pomaka u rastu proizvodnje i razvoju infrastrukture. Na drugoj strani, prosečna plata sve manjeg broja zaposlenih, njih jedva 1,75 miliona, je pala sa 409 na 333 evra uz tendenciju da se, sa padom kursa dinara, i dalje topi i obevređuje.

Pregled izbornih platformi i obećanja upućuje, međutim, i na zaključak da, **osim u slučaju spoljne, a naročito regionalne politike, političke stranke nisu ponudile dovoljno distinktivne ili dovoljno precizne programe** kako bi se razlikovale jedna od druge i time omogućile građanima da donesu odluku koja bi se bazirala na potpunim informacijama.

Posledično, pitanje koje nije dominiralo kampanjom **evropeizam (modernizam) – suverenizam (tradicionalizam)** najjasnije deli političko polje i aktere na evrofiličare (Preokret, manjinske stranke), evrorealiste (mejnstrim stranke i koalicije), evroskeptike (DSS) i evrofobičare (Dveri i radikale), pri čemu evrofobičari nisu ušli u parlament iako su dobili svaki deseti glas. Tako, gotovo dve petine evroskeptika u društvu nema ni desetinu svojih reizenata u srpskom parlamentu.

monitara Milojko Arsić, tražilo povećanje stope PDV-a za pet procentnih poena. U zvaničnom saopštenju ovog Saveta, koje je potpisao profesor Pavle Petrović (emitovanom 23. marta) apeluje se na izborne aktere da „pokažu maksimalnu odgovornost i ne daju nerealna obećanja“, jer ne samo da je hitno potrebno „režati“ javne rashode, nego je potrebno i „delimično povećanje prihoda“. (Vreme, 1108)

Na drugoj strani, ključno pitanje redistribucija ili tržišna alokacija, odnosno štednja i budžetska disciplina, uz racionalizaciju javnog sektora ili investiranje i socijalna davanja i zaštita, uz regulirajuću i razvojnu funkciju države gotovo sve izborne aktere smešta u centar. Izuzetak su koalicija oko SPS-a, koja se smešta na levi centar i pominje vrednosti demokratskog socijalizma (rad, humanizam, sloboda, jednakost, solidarnost i socijalna pravda) i Preokret sa liberalnim poimanjem minimalne jednakosti šansi i postmodernim razumevanjem (rodne, seksualne) ravnopravnosti i jednakosti na poziciji desnog centra. Naravno, radi se tek o pozicioniranju i vrednovanju u tradicionalnoj socijalno-ekonomskoj ravni.

Razlike se i na ovom polju uspostavljaju oko stava odakle će pretežno doći investicije i šta je (ne)poželjni pravac i prioritet ekonomske saradnje i razmene. Zapad ili Istok (Rusija), odnosno ko je gde na lestvici prioriteta.

Na trećoj strani, postoji čitav korpus tema koje su bile neopravdano zapostavljene, a značajne su za rad sledeće vlade, dalje evropske integracije Srbije ili standard građana. U tu grupu spadaju takođe tri grupe tema.

U oblasti političkog sistema to su sporna pitanja prava manjina, bezbednosna politika i civilna kontrola vojske.

U oblasti ekonomije to su interesno kontaminirana pitanja privatizacije, socijalnog preduzetništva i socijalne kohezije, odnosno socijalne inkluzije.

U oblasti socijalnih odnosa i sistema radi se, pre svega, o pitanjima rodne ravnopravnosti i antidiskriminativne politike, kvaliteta života, ekologije i održivog razvoja, kao i kulture i prioriteta kulturne politike.

Zaključak da socijalnu i političku scenu Srbije odlikuju jak tradicionalistički i populistički a slab modernizirajući, postmaterijalistički pol, sam se po sebi nameće.

Posledično, polje politike liči na grčko slovo omega dominantno smešteno na političkom centru i, sa izuzetkom DSS i vanparlamentarne pozicije Dveri i SRS – njihovog tradicionalizma i nacional-populizma, u gornjem proevropskom polju.

U izbornoj ponudi na drugoj strani, u polju levo–desnih podela za razliku od desnih antiglobalista nema pokrivena pozicije levog alterglo-

balizma, kao ni relevantne ekološke stranke. Čini se da predominantne centrističke pozicije, saglasno napetostima u okviru nove Merkoland formule omogućuju najšire moguće koaliranje.

Pregovori o formiranju vlade

Formiranje vlade je jedno od najvažnijih pitanja u parlamentarnim demokratijama. U fragmentiranim višepartijskim sistemima nije nimalo jednostavno izvoditi volju birača iz rezultata izbora. Koalicioni pregovori odlučuju o tome ko će vladati više nego sami izbori i njihovi rezultati. Kod formiranja vladajućih koalicija se pri tom neretko, primera radi u slučaju SPS-a 2008. godine, kao i na ovim izborima, promenom partnera i prelaskom iz jedne dogovorene u drugu postizbornu koaliciju preinačuje volja birača iskazana na izborima.

Različiti koalicioni sastav i primenjene taktike u igrama oko vlasti uslovljeni su, dakle, odnosom snaga i logikom usaglašavanja različitih interesnih računica potencijalnih partnera u vlasti.

Posebno su, međutim, interesantne, pa čak i dramatične situacije u kojima izborni rezultat omogućuje istovremeno sklapanje različitih „dobitnih“ kombinacija, i u kojima su različite frakcije i unutarpartijski savezi pre za saradnju sa jednom ili drugom partijom. Tada i interesi unutrašnjih interesnih grupa, ali i uticajnih spoljnih aktera, mogu u velikoj meri favorizovati određenu postizbornu koaliciju. U takvoj situaciji, borba programski srodnih partija za istu izbornu klijentelu često, po Panebianku, dovodi do naoko paradoksalnog efekta, tj. situacije u kojoj su najstabilniji savezi između ideoloških oponenta, dok savezi programski bliskih konkurenata mnogo teže opstaju. (Goati, 2008:91).

Na formiranje vladajućih koalicija utiče i politička memorija – istorija prethodnih odnosa, sukoba ili saradnje između stranaka, posebno između lidera partija, kao i širi međunarodni kontekst i međunarodno okruženje, odnosno stav podrške ili osporavanje određene koalicione formacije od strane domaćih i stranih **veto-igrača**: međunarodnih organizacija, predstavnika ključnih zemalja, kao i korporacija, preduzetničkih i sindikalnih organizacija i crkve (Strom, Budge, Laver; 1994; 319).

Prilikom formiranja vlade, dešava se i da se koalicioni potencijal malih partija, posebno onih sa političkog centra prihvatljivih za sve potencijalne partnere, poveća nesrazmerno u odnosu na njihov broj glasova i mandata. Naročito ako od njih zavisi formiranje većine, pri čemu one predstavljaju „jezičak na vagi“.

2012. GODINA – KOALICIONI POTENCIJALI I IZVODLJIVE I ODRŽIVE VLADAVINSKE POLITIKE

Mogli bismo zaključiti da su u kampanji 2012. godine dominirala krajnje uopštena **predizborna obećanja** o promenama (SNS) ili reformama (DS) i preokretu (LDP) i rezultirajućem boljem životu, odnosno rastućim ulaganjima u infrastrukturu, znanje i obrazovanje i politiku zapošljavanja, uz održivu socijalnu sigurnosnu zaštitu.

Kada se ona suoče sa **postizbornom realnošću**, koju čine opadajući državni prihodi i proizvodnja i kurs dinara a rastući deficit, inflacija i nezaposlenost, čini se da se ključne razlike između pretendena na poziciju vlasti svedu na širinu formiranja osnove i progresivnost stope poreskih zahvatanja, odnosno diferenciranost poreskih stopa i olakšica i pitanje visine PDV-a.

Druga potencijalna vododelnica je insistiranje samo na tržišnoj valorizaciji i razvoju malog i srednjeg preduzetništva ili i na njihovoj naslo-njenosti i na velike sisteme i konkurentsku i razvojnu funkciju države.

Demokratska stranka tvrdi da će pre nego što bude i razmislila o povećanju PDV-a nastojati da, sa pozicije vlasti, poveća prihode države – poboljša naplatu poreza i smanji njene rashode – dakle sve ono u čemu prethodno nije uspela. Uvećani PDV je opcija samo u (verovatnom) slučaju smanjenja drugih prihoda i kao kompenzacija za smanjenje poreza na zarade kojim bi se stimulisali proizvodnja i zapošljavanje.

Demokrate ne govore otvoreno ni o mogućnosti povećanja budžetskog deficita iako je rupa u budžetu za prva tri meseca dostigla iznos od gotovo pola milijarde evra. Do uvećanih prihoda države se želi doći reformom javnih finansija, odnosno (1) centralizacijom i racionalizaci-

jom javnih nabavki i (2) ukidanjem sopstvenih prihoda ministarstava, čime bi se u budžet slilo oko 150 miliona a evra.

SNS takođe planira reformu neefikasne poreske uprave, bolju naplatu poreza, posebno oporezivanje privilegovanih. Izborni prioritet za naprednjake je takođe kontrola nad javnim finansijama i, posebno preispitivanje sudbine i efekata dodeljenih subvencija i konačni popis celokupne imovine Republike Srbije.

Ključne elemente ekonomske politike SNS-a čine i zalaganje, kao i kod gotovo svih drugih, za reindustrijalizaciju i razvoj proizvodnje a ne usluga kao prioritet, akcenat na štednji i investicijama u infrastrukturu a ne potrošnji i kupovini socijalnog mira, koncesijama i javno-privatnom partnerstvu a ne samo riskantnom daljem zaduživanju.

Interesantno je da je koaliciji oko SPS i DSS-a spremna na dalje zaduživanje do nivoa od 60% društvenog proizvoda, kao i povećanje budžetskog deficita pod uslovom da se zaduživanjem isključivo finansira domaća proizvodnja.

Druga zajednička programska karakteristika ove dve grupacije je zalaganje za državni intervencionizam, odnosno stav da se malo i srednje preduzetništvo ne mogu razvijati bez transformacije i očuvanja velikih sistema i razvijene državne strategije razvojnih prioriteta.

No, i razvojna i ekonomska politika impregnirane su nacionalnim, odnosno spoljno-političkim prioritetima. Tako, recimo, za Dveri najpoželjniji investitor je srpska dijaspora pa se oni zalažu za osnivanje Fonda za održivi razvoj koji bi pretežno ona i finansirala.

DSS je prepoznatljiv po priči o 10 milijardi evra koji dolaze iz Rusije u obliku kredita i strateškog partnerstva u izgradnji infrastrukturnih objekata, kao i po insistiranju na potrebi razvoja saradnje sa ekonomijama u sponu, pre svega sa Rusijom i nemerljivom značaju i razvojnoj šansi koju pruža sporazum o slobodnoj trgovini sa njom.

No ključnu prepreku za potencijalnu saradnju sa Koštuničinom strankom čini (pre)tvrdno formulisana pozicija o političkoj i vojnoj neutralnosti Srbije koja, istovremeno, nema ni širu spoljnu podršku.

Dakle, tri ključna faktora: 1) logika uvažavanja rezultata parlamentarnih i predsjedničkih izbora, kao i 2) konceptualne razlike i razlike u širim političkim pripadnostima i lojalnostima i 3) različiti uži pragmatiko-politički interesi parlamentarnih stranaka i koalicija, određuju postizborni proces kreiranja parlamentarne, vladajuće većine.

U tom okviru je postizborni izbor ograničen na proevropske stranke i na (ne)uskладivost njihovih užih partijskih računica. Sam izborni rezultat i brojne hipotetičke mogućnosti kreiranja vlasti koje on otvara, realnim čine četiri održive koalicijske formule koje ću kratko komentarisati redosledom njihove pretpostavljene verovatnoće:

- (1) „**Kohabitaciona formula**“ – parlamentarna većina koju u osnovi čine stranke prethodne vlasti – koalicije oko DS I SPS, uz podršku manjina i (delova) Preokreta i (eventualno) URS-a

Mogući problemi:

- Priznanje Kosova, (pre)naglašeni evroatlantizam i protržišna orijentacija (PREOKRET);
- Regionalna politička i poreska decentralizacija, kao i stvoreni animozitet, unutar DS prema Dinkiću i njegovim političkim preletima i uslovljavanjima (URS);
- Otpori reformi penzionog sistema i socijalnih fondova (PUPS);

- (2) **Vlada naprednjaka, socijalista i regionalista** – kao (promoskovska) kopča na vlasti, odnosno rezultat neuspeha obnove vladavinske koalicijske formule iz 2008. godine

Mogući problemi

- preuska identifikaciona osnova i naglašeni pragmatički interes „iznuđenog“ rešenja

- (3) „**Velika koalicija DS–SNS, ojačana malom koalicijom oko SPS-a**“

Mogući problemi:

Programski izvodljiva, no, kao i sve velike koalicije, strateški i interesno-politički izrazito nestabilna, fragilna politička formula opterećena ogromnim uzajamnim nepoverenjem. Potencijalni

manji partneri, sa stanovišta mogućnosti formiranja vlasti, dodatni „ukrasni akteri“, suočeni sa realnom opasnošću da budu jednokratno (zlo)upotrebljeni, opet strahuju od gubitka autonomije i identiteta.

- (4) **Vlada naprednjaka i narodnjaka** – koja u svoju orbitu privlači koaliciju oko SPS-a

Mogući problemi:

- Koncept političke i vojne neutralnosti DSS-a koji dovodi, u svakoj potencijalno problematičnoj situaciji, u pitanje proevropsku poziciju SNS i drugih članica koalicije.

Tok i efekti pregovora

Nakon 6. maja i objavljivanja rezultata parlamentarnih izbora bilo je jasno da će se ponoviti iskustvo sa prethodnih izbora – u situaciji kada rezultat omogućuje, bar matematički i hipotetički gledano, sklapanje brojnih „dobitnih“ vladavinskih kombinacija odluka ko će činiti vlast nije u rukama birača već partijskih oligarhija i njihovih pokrovitelja – moćnih „veto-igrača“. Cinici bi rekli da u takvim situacijama put do vlade vodi pored ambasada ključnih zemalja.

Činjenica je da su sa parlamentarnim izborima u Srbiji paralelno održani i predsjednički izbori, tok pregovora o formiranju vlade logično je podelila u dve faze: prvu (pred)fazu koja je trajala od parlamentarnih izbora do održavanja drugog kruga predsjedničkih izbora (20. maj), odnosno do izbora i inauguracije novog predsednika Srbije i drugu, ključnu fazu u kojoj izabrani predsednik u dogovoru sa stranačkim liderima, mandat za formiranje vlade poverava kandidatu koji pruži dokaze da raspolaže parlamentarnom većinom. Ova druga faza zakonski može trajati 90 dana – u konkretnom slučaju najdalje do 8. septembra.

U kratkoj i ne previše intenzivnoj prvoj fazi dominirala je ocena da su birači kaznili i stranke vlasti i stranke opozicije. Istovremeno, činjenica da glavni rivali nisu zajedno uzeli više od polovine datih glasova uvećava pregovarački (zlobnici bi rekli ucenjivački) potencijal trećih

igrača, pre svega koalicije oko socijalista koji su se dvocifrenim izbornim rezultatom opasno približili naprednjacima i demokratama. U većoj meri nego nakon prethodnih izbora moglo bi se reći da su Dačić i njegova koalicija „najbolje političke udavače u gradu“, ako već nisu stekli i status poželjnog mladoženje.

U postizbornoj kombinatorici dominirala je ocena da dotadašnji partneri DS i SPS i njihove koalicije već imaju načelni dogovor o nastavljanju saradnje, odnosno da će se nakon predsedničkih izbora, i očekivane Tadićeve pobeđe, brzo doći do nove vlade. Neočekivana pobeđa Nikolića uz slab odziv birača i raširenu ocenu da je Nikolić pobedio zato što je Tadić izgubio, odnosno zato što birači nisu hteli da jedna strana zaposedne svu vlast, otvorili su brojne dileme i objektivno usložnili i produžili proces formiranja nove vlade.

Pobeđa Nikolića objektivno je ojačala poziciju koalicije oko naprednjaka.

Drugo, politička javnost je još od izborne noći zabavljana dilemom da li će Tadić održati obećanje da se neće nakon poraza na predsedničkim izborima kandidovati za još uticajnu funkciju premijera ili će, pod pritiskom stranačkog rukovodstva i svog okruženja, promeniti odluku. Svi su čekali njegovu odluku i predlog demokrata za funkciju premijera kako bi pregovarački proces krenuo sa mrtve tačke.

No, i nakon prihvatanja Tadića kao kandidata i novog kruga njegovih razgovora sa koalicijama oko SPS-a i LDP-a stvari nisu razrešene. Težina situacije otvorila je i programske i konceptualne probleme, ali i personalne razlike i animozitete.

Socijalisti, barem javno, imaju problem sa naglašenim prisustvom u vladi, posebno u resorima spoljne politike i evropskih integracija i LDP-a, i žele da ga relaksiraju zahtevom da u vladu uđe i URS. Na drugoj strani, Tadić i demokrate neće ponovo sa „nepouzdanim“ Dinkićem.

Posledično, u političkim kuloarima i javnosti počinju da kolaju najave i priče da će postizborna koalicija nastati prekrajanjem i „čerupanjem“ predizbornih koalicija – primera radi pristajanjem SPO (koalicija Preokret) i Maje Gojković (URS) da podrže Tadićeve vladu i bez svojih

dotadašnjih koalicionih partnera. To rečito govori o meri neinstitucionalizovanosti partijske scene u Srbiji i nakon više od dve decenije više-partizma.

Zastoj u ovim pregovorima, kao i nakon Nikolićevog, i Dačićev put za Moskvu uvećali su šanse da koalicija oko socijalista, kao i posle prethodnih izbora, i ovoga puta promeni najavljenog partnera. To se napokon i dogodilo kada je Dačić, kao predstavnik treće po snazi političke formacije, zatražio i od predsednika Nikolića dobio mandat da sastavi vladu.

U političkim kuloarima ostaće otvorena dilema da li se radi samo o nevernosti i probuđenim apetitima – „alavosti“ Dačića, ili su se Tadić i demokrate „preigrale“ i napravile grešku, odbijajući da daju mesto premijera, ili, kao neku vrstu kompenzacije, povećani broj ministarskih pozicija ojačaloj koaliciji oko socijalista.

U situaciji u kojoj je ključnim strukturama moći u SAD i EU bilo manje-više svejedno ko će, u okviru proevropskog političkog mejnstrima, formirati vlast u Srbiji, naprednjaci su dočekali svoju šansu i, suprotno ranijim zaklinjanima, Dačiću dali ono što su demokrate odbile – premijersku fotelju, pristajući i na Dinkića kao partnera u vlasti. Još jedanput se potvrdilo pravilo da ništa tako dobro ne lepi kao lepak učešća u vlasti.

Rezultat tog napora predstavlja i potpisivanje (programskog dela) koalicionog sporazuma naprednjačke, koalicije oko SPS-a i URS-a (12. jul 2012).

Istovremeno, postignuti dogovor o raspodeli mesta u vladi u skladu sa formulom 8 (SNS i njegovi partneri): 5 (SPS-PUPS-JS): 2 (URS), čini neku vrstu garancije naprednjacima da, u slučaju potrebe, mogu uvek nadglasati svoje (nepouz dane) koalicione partnere.

Literatura

- Beyme, Klaus (2002), *Transformacija političkih stranaka*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
- Goati, Vladimir (2008), *Partije i partijski sistemi*, FPN, Podgorica.
- Lajphart, Arent (2003), *Modeli demokratija*, Službeni list SCG, Beograd – CID Podgorica
- Kasapović, Mirjana (2011), *Drugi kritični izbori u Hrvatskoj – slom jednog modela vladanja*, u: *Političke analize*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb
- Nikić, Čakar Dario, (2011) *Kukuriku versus HDZ – analiza izbornih programa*, *Političke analize*, br. 8/2011, Zagreb
- Petković, Krešimir (2009) *Simbolička nasuprot referencijskoj politici: neuspeh javnih politika na parlamentarnim izborima 2007.*, u: Petak, Zdravko (ur) *Stranke i javne politike: Izbori u Hrvatskoj 2007. godine*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb
- Riker, William, (1962), *The Theory of Political Coalitions*, Yale University Press
- Strom, Kaare, Ian Budge, Michael Laver (1994) „Constraints on Cabinet Formation in Parliamentary Democracies“, *American Journal of Political Science*, 38, 2
- Stojiljković, Zoran (2008), *Partijski sistem Srbije*, Službeni glasnik, Beograd
- Stojiljković, Zoran, Spasojević, Dušan, Stojiljković, Ana, Lončar, Jelena (2012) *Javne politike u izbornoj ponudi (radna verzija)* KAS, Beograd

Ana Stojiljković

SPOLJNA POLITIKA I POLITIČKI SISTEM – IMA LI POLITIKA U IZBORNIM KAMPANJAMA?¹

Tekst pred vama razmatra prethodnu kampanju u Srbiji 2012. sa aspekta bogatstva sadržaja i razlika između učesnika na izborima u oblastima spoljne politike i političkog sistema. Osnovno pitanje koje se ovde postavlja je da li su u ove dve oblasti kreatori izbornih poruka i programa dali dovoljno informacija da se birači između ponuđenih opcija odluče. Na osnovu prethodnih iskustava sa učesnicima u javnom diskursu u Srbiji, početne pretpostavke koje ovaj pregled treba da potvrdi ili opovrgne bile su da precizni odgovori i programi neće biti ponuđeni u dovoljnoj meri da se taj cilj izbornih aktivnosti ostvari i da će u istim oblastima dominirati emotivno nabijene teme i parole koje oslikavaju podele u srpskom društvu.

Prvi deo teksta je nešto opštiji osvrt na kvalitet narativa kampanje u izmenjenim globalnim i lokalnim okolnostima u kojima se odigrava. Drugi deo razmatra predložene spoljnopolitičke orijentacije u kampanji, zatim i vizije regionalne situacije koje su nam ponudili i predloge za rešavanje pitanja Kosova. Treći deo predstavlja pregled ponuđenih ideja o reformi političkog sistema, izdvojeni su primeri departizacije, položaja medija i borbe protiv korupcije, a navedene su i one teme koje

¹ Posebnu zahvalnost za prikupljanje materijala tokom izborne kampanje dugujem Ani Vidaković i Milošu Milisavljeviću (vladavina prava i reforma pravosuđa i EU i evropske integracije), Enesu Diniću (spoljna politika i međunarodni odnosi), Dijani Radović i Bojani Džulović (regionalna saradnja), Aleksandru Đokiću (Kosovo i Metohija), Tomislavu Maniću i Milošu Stančiću (država kao poslodavac i naručilac), Nives Tišmi i Ani Jovičić (korupcija i organizovani kriminal).

su izostale u izbornom narativu a važne su za reformu društva. Svaki deo koji se bavi ponuđenim politikama sadrži i pregled preduzetih aktivnosti u prvih sto dana Vlade.

O NEODGOVORNOSTI KREATORA JAVNOG DISKURSA I NEORGANIZOVANOSTI DRUŠTVENIH GRUPA U SRBIJI

Kampanja pred prethodne izbore održane 6. maja 2012. godine u Srbiji nije ponudila rešenja i programe koji bi pomogli istraživačima da bliže odrede ideološke i programske pozicije učesnika na izborima, biračima da naprave informisan izbor ili svima zajedno da posle izbore provere odgovornost buduće Vlade za ono što je biračima obećala i koliko je od obećanog ispunila.

Tako su u vreme kada je političke komunikacije u svetu odredila svojevrsna „reideologizacija“, promenjena uloga države u odnosu na privredu, izmenjena geostrateška slika sveta i tokova kapitala, akteri kampanje u Srbiji uskratili birače za svoja razmišljanja i planove o promenjenom svetu čiji smo deo, a što je za još veću osudu, ostali su nemi i o svojim vizijama položaja i puta Srbije u ovim izmenjenim okolnostima. U slučaju Srbije, učesnici na izborima opredelili su se za oprobane teme koje su odredile i prethodne kampanje (predsedničku i parlamentarnu) i 2008. godine. Osim što odabir tema nije ispratio te globalne promene, nije to uspeo ni u slučaju domaćeg izmenjenog konteksta. Naime, od prošlih izbora 2008. najjača opoziciona stranka SRS iznedrila je novu stranku SNS sa značajno izmenjenim programom, a ulazak SPS-a u vlast te 2008. označio je i promene pozicije i značaja te stranke koje su morale da se preliju i na biračko telo. Najznačajniji faktor koji su ove promene donele jeste konsenzus većine stranaka o neophodnosti nastavka evropskih integracija Srbije. To je temi evropskih integracija neminovno snizilo rejting na listi aktuelnosti kod građana, sa jedne, ali i potpuno je izbrisalo kao definišuću, razdelnu liniju između opcija na izborima. Ipak, stranke su u kampanji igrale na kartu tzv. velikih podela u biračkom telu Srbije moderno – tradicionalno, bliži Istoku – bliži Zapadu, saradnja sa međunarodnim organizacijama i

institucijama ili ne, topliji odnosi sa zemljama u regionu ili nešto hladniji, odnos prema prošlosti, bliskoj i daljoj... A igranje na ove karte podela u srpskom društvu sprečilo ih je da ponude konkretnije planove i rešenja za probleme sa kojima se suočavamo time uopštavajući kriterijume prema kojima možemo da odlučimo kome bismo najradije dali glas.

Još jedna pojava koja je učesnike na izborima u Srbiji 2012. primorala da iznesu pred javnost konkretne kredibilne predloge jeste i pojava novih tehnologija i vidova komunikacije. Pojava i komunikacioni značaj društvenih mreža, blogova i foruma je preokrenula svet komunikacija uopšte, pa i političkih. Debata o odlučujućoj ulozi ovih vidova komunikacije na sam ishod izbora i dalje traje, ali neosporno je da su promenili obim informacija koje imamo i koje kao birači zahtevamo i da je na potpuno nov način vratila neposrednu, personalnu komunikaciju u igru, nakon duge vladavine masovnih komunikacija.

Prethodne ere, kojom su dominirali mediji masovne komunikacije, komunikacija se odvijala u dva koraka. Prvo se poruka slala putem masovnih medija naizgled manje-više homogenoj publici. Zatim se ta poruka u drugom koraku internalizuje kroz bezbrojne društvene interakcije u malim grupama, pod uticajem interpretacija kreatora javnog mnjenja za svaku grupu. Razlike u interpretaciji poruke koja je poslata bile su posledica društvenih razlika i podela². U novom dobu, koje sve više obeležavaju fragmentirani kanali komunikacije, nije više dovoljno poslati univerzalnu poruku i čekati da stigne do birača koji će je internalizovati na određen način. Prema rečima Beneta i Manhajma, „kombinacija društvene izolacije, fragmentacije kanala komunikacije i tehnologije targetiranja poruka proizvela je veoma promenjenog *primaoca* poruke“³. Kreatori poruka u takvoj situaciji moraju da poruku podrede novoj teh-

2 Za više o hipotezi o toku komunikacije u dva koraka pogledati: Katz, E. and Lazarsfeld, P. (1955), „Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications“, The Free Press, Glencoe, Illinois, 1955.

3 Bennett, W. L. and Manheim, J. (2006), „The one-step flow of communication“, u: *Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 608, Politics, Social Networks, and the History of Mass Communications Research: Rereading Personal Influence* (Nov., 2006), str. 215.

nologiji i „razmaženosti“ primaoca i kreiraju je za individuu ili, realnije, za precizno određenu sličnu demografsku grupu, „zauzimajući tako ulogu koja je prethodno pripadala komunikaciji unutar društvene grupe“⁴. To zapravo znači da se poruke moraju kreirati u skladu sa obeležjima, interesima, stavovima i vrednostima određene društvene grupe, a onda i poslati načinima komunikacije koje članovi te grupe koriste.

Izborna kampanja 2012. godine u Srbiji ignorisala je i globalne i lokalne društvene i političke promene, i promene u načinima komunikacije. To možda ne bi imalo uticaja na birače ili istraživače da su razlike između učesnika na izborima bile tolike da građani mogu da ih uoče makar na temama koje su izabrane i bile vidljive tokom kampanje. Ali ni te odabrane teme nisu dale dovoljno materijala da se informisano govori o javnim politikama i rešenjima koje bismo mogli da očekujemo nakon formiranja Vlade. Analizu javnih politika i predloga za uređenje društva koje bi mogla da sprovodi ova Vlada nisu pomogle ni okolnosti koje su sledile nakon izbora – formiranje koalicije koja nije ni pokušala da se opravda nekim ideološkim ili programskim vezivom, ili pak postojanje aktera koji tokom kampanje promovišu izborne poruke jedne opcije a onda uđu u koaliciju sasvim druge opcije.

Takođe, zanimljivo je da se vrlo brzo nakon održavanja izbora (već u koalicionim sporazumima i ekspezeima premijera) pojave potpuno novi i drugačiji društveni problemi koje novoformirana vlast precizira kao dominantne i goruće zadatke koje treba rešiti. Odličan primer takve teme iz izbornog perioda 2012. u Srbiji je položaj medija. Osim (uobičajenog i očekivanog) pozivanja opozicionih kandidata na neravnopravan tretman i promociju državnih funkcionera u izborne svrhe, o medijima nije bilo reči u kampanji i pored toga što je se i u Srbiji i u međunarodnim institucijama već uveliko govorilo o problemima sa kojima se oni suočavaju. Ubrzo nakon izbora, mediji postaju važna društvena tema nalazeći svoje mesto i u sporazumu nove vladajuće koalicije⁵.

Naravno, treba istaći da se ne može celokupna krivica za nedovoljno kvalitetan i nesadržajan narativ izborne kampanje svaliti na kreatore izbornih obećanja, poruka i programa, iako poslednja izborna ponuda odaje utisak da su učesnici na izborima želeli da izbegnu odgovornost za ono što bi obećali. Dobar deo krivice leži i u neorganizovanosti društva i društvenih institucija u interesne grupe koje bi zahtevale precizne programe i realna obećanja pre nego što bi podržale nekoga od učesnika ili bilo kako uzele učešće u predizbornim društvenim aktivnostima. Srpsko društvo ni na ovim izborima nije iskoristilo priliku da svoje predstavnike natera na viši nivo odgovornosti u reagovanju na potrebe društva koje se kandiduju da vode⁶.

SPOLJNA I REGIONALNA POLITIKA – ŠTA SU NAM OBEĆALI, A ŠTA SPROVODE?

Spoljno-politička pozicija zemlje i način na koji će se spoljna politika voditi su često tema u izbornim kampanjama. To je obično prilika da se pokaže kompetentnost kandidata u sagledavanju složenih međunarodnih odnosa, iznese vizija o državi, društvu i vrednostima koje kandidat zastupa, predlože savezništva i članstva u organizacijama koja su učesnicima na izborima važna. Tako su i spoljna i regionalna politika našle svoje mesto relativno visoko među temama i za vreme ove kampanje u Srbiji⁷. Ove dve teme su se čak istakle kao tačke gde su birači još i mogli da uoče razlike u izbornoj ponudi učesnika na poslednjim izborima.

6 Dobar je primer organizovanja grupe kulturnih radnika i umetnika koji su na tribine tokom kampanje zvali predstavnike kandidata da predstave svoje programe u oblasti kulture. Više o tome: <http://glassrbije.org/kultura/%C4%8Dlanak/odr%C5%BEana-zavr%C5%A1na-tribina-a-kultura-u-kc-grad> (poslednji put posećeno 20. septembra 2012).

7 Za kvantitativno istraživanje o temama u kampanji 2012. pogledati Klačar, B., „Izbore 2012 – personalizacija izbornih kampanja (ponašanje medija u kampanji za opšte izbore u Republici Srbiji 6. maja 2012. godine)“ u Oko izbora, predsednički i parlamentarni izbori maj 2012, Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) i Nacionalni demokratski Institut za međunarodne odnose (NDI), Beograd, 2012.

4 Isto, str. 216.

5 <http://www.sns.org.rs/images/pdf/Sporazum-sns-sps-pups-js-urs-10.07.2012.pdf> (poslednji put posećeno 19. septembra 2012).

BRISEL, MOSKVA, PEKING

Kao što je već navedeno, evropske integracije Srbije ovoga puta nisu bile ta razdelna tačka između najvećih konkurentskih blokova na izborima. U protivnike daljih integracija Srbije ka Evropskoj uniji mogli bi se ubrojati samo SRS, DSS i Dveri. Svi ostali učesnici su se ovoga puta složili da je članstvo u EU krajnji cilj spoljne politike Srbije i da će se za to i zalagati ako pobede na izborima i formiraju vlast. Uočeno je takođe da su učesnici u izbornoj trci ovaj put bili uzdržaniji u isticanju svojih evropskih vrednosti i opredeljenosti za dalje integracije Srbije. Razlozi za ovu pojavu mogu biti različiti; uzrok može biti sam taj novouspostavljeni konsenzus, ili to što građanima EU više nije tako visoko na listi želja (što isto tako može biti posledica tog konsenzusa ili teškoća i prepreka uočenih na putu integracija, ili nesigurnosti o perspektivi i budućnosti same EU i članstva Srbije u tom savezu), ili što sami predstavnici kandidata svesni trenutka u kom se EU nalazi ne žele da igraju na kartu bržeg ulaska Srbije u članstvo.

Ono što je u oblasti spoljne politike zaista bilo značajna razdelna linija je pitanje tzv. drugih stubova spoljne politike Srbije, tačnije, odnosa prema Rusiji, Kini ili organizacijama kao što je Pokret nesvrstanih. Tu su se stranke dosta precizno odredile – od LDP na jednom polu do SPS i DSS na drugom polu. Uočljivo je i da su ovoga puta predstavnici stranaka pre birali da pričaju o stranim investicijama nego o vrednostima i ideologijama u kontekstu spoljne politike.

U KOM SMO SE SAVEZU NAŠLI POSLE IZBORA?

I pre formiranja Vlade, iz samog koalicionog sporazuma vladajućih stranaka, mogli smo da saznamo da je jedan od najvažnijih ciljeva koalicije SNS-SPS-PUPS-JS-URS brže pristupanje EU i ispunjavanje svih standarda i uslova koji se podrazumevaju. Ipak, taj proklamovani cilj prate i više nego česte posete srpskih zvaničnika Moskvi. Izjava predsednika Srbije Tomislava Nikolića prilikom posete predsedniku Rusije

Vladimiru Putinu da jedino Srbiju voli više od Rusije⁸ ukazuje da među državnim liderima u Srbiji ima vrednosti koje se pomalo i razlikuju od proklamovanih ciljeva, ali ih istraživači pravdaju i velikim očekivanjima koje srpska Vlada ima od Rusije, pre svega misleći na finansijsku i drugu pomoć. U isto vreme, ipak, zvaničnici se sastaju i sa predstavnicima zemalja i institucija EU, naročito sa predstavnicima Nemačke, što u jeku najave novih zahteva za ugovornim odnosima sa Kosovom, što pod plaštom novih investicija nemačke privrede, da bismo u finišu istraživanog perioda saznali da Srbija ipak ne treba da trči u Evropsku uniju i da možda i mi imamo uslove za dalje integracije⁹. Da li ova pojačana aktivnost i česte kontradiktorne izjave srpskih zvaničnika vode ka nekim promenama kursa spoljne politike Srbije, u prvih 100 dana Vlade ostalo je i dalje nejasno istraživačima i nepoznato javnosti.

Jedna od zanimljivosti prethodne kampanje je i odnos učesnika na izborima prema međunarodnim organizacijama i institucijama koje su oduvek bile značajni faktori u srpskim izborima, ako ne zaista praktično, onda sasvim sigurno simbolično i marketinški. Apsurd svakih srpskih izbora i političkog narativa uopšte je emotivno obojena debata o NATO, koja se uvek utiša kada uzavreli trenutak prođe i koja na agendu srpske politike zapravo i ne dolazi, već sve ostane na parolama. Drugi, suprotan primer upotrebe međunarodnih organizacija obeležile su izjave o delatnosti MMF-a u Srbiji. Tako je tokom kampanje Ivica Dačić govorio o završetku aranžmana sa ovom institucijom tvrdeći da ako njegova koalicija bude imala „dovoljno glasova, neće se oni (MMF) ovde dugo zadržati, zato što ne mogu oni da upravljaju životom Srbije. Hvala im lepo, ali neka nađu drugu zemlju za svoje eksperimente.“¹⁰ Kasnije kao premijer ipak učestvuje u daljim pregovorima sa MMF-om, izneverivši tako svoje predizborno obećanje i birače koji su za takva rešenja glasali.

8 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/342072/Nikolic-za-rusku-televiziju-Jedino-Srbiju-volim-vise-od-Rusije> (posećeno 21. septembra 2012).

9 Predsednik Srbije Tomislav Nikolić na Drugoj skupštini SNS, 29. septembar 2012.

10 RTS, 22. mart 2012. godine.

KOSOVO

Tema koja uvek može da raspali strasti birača u Srbiji je tema Kosova i Metohije, čija važnost biračima poraste svaki put kada iz nekog razloga postane aktuelna. Međutim, ovoga puta, na prethodnim izborima 2012, većina učesnika kao da je odabrala smireniju retoriku i manje određene i neprecizne izjave kada su govorili o Kosovu. Izbegavanje da se iznese plan ili konkretna ideja koja bi posle bila podložna proveri javnosti u slučaju Kosova i nije toliko za čuđenje i osudu ako sagledamo da rešenje tog pitanja u velikoj meri i ne zavisi od domaćih političkih aktera. Izuzetak kada je u pitanju retorika kojom se govorilo o Kosovu donekle predstavljaju kampanje SPS i SRS.

Predstavnici prethodne Vlade, koalicija „Izbor za bolji život“ branili su prethodnu politiku, dogovore tokom pregovora sa Prištinom i postignute rezultate balansirajući između evropskih integracija i politike prema Kosovu, insistirali na planu u 4 tačke koji podrazumeva specijalni status za sever Kosova, specijalni status za srpske crkve i manastire, široku lokalnu samoupravu i posebne bezbednosne garancije za Srbe južno od Ibra i rešavanje pitanja oduzete srpske privatne i državne imovine, ali i insistirali da „nije Kosovo srce Srbije već građani“¹¹. Predstavnici koalicije koja je posle izbora formirala Vladu isticali su da su ekonomske i socijalne teme u prvom planu, ali i da ne beže od teme Kosova i da je Srbiji potrebno „da okupimo sve političke snage, intelektualnu elitu, lidere Srba sa KiM i da formulišemo minimum zajedničke politike oko koje ćemo svi da se saglasimo“¹², ali i da „Srbija treba da štiti svoj narod, a da je sve ostalo politika“¹³ kao i „da će, ako neko napadne Srbe na Kosovu, dobiti odgovor Srbije“¹⁴. Treći koalicioni partner naknadno vladajuće koalicije, URS svesno se nije jasno izjašnjavao o pitanju Kosova i njihov predsednički kandidat je izjavio da „ne postoje laka i brza rešenja“ i da svakog ko ih na takav način nudi smatra neodgovornim i neozbiljnim¹⁵. Opozicione i

vanparlamentarne partije nudile su različita rešenja od potpune promene politike prema Kosovu (LDP) do proglašavanja okupacije (Dveri).

Po završetku izbora i formiranju nove Vlade, prva uočena politika prema Kosovu i Metohiji bilo je ukidanje Ministarstva za Kosovo i Metohiju i uspostavljanje samo Kancelarije za Kosovo i Metohiju, a sledeća je bila promena politike o nastupu srpskih državnika na regionalnim skupovima, prema kojima je instrukcija prethodne vlade da državnicima moraju napustiti svaki skup na kojem predstavnici Kosova nisu predstavljeni na način na koji Srbija tumači dogovor postignut tokom dijaloga sa Prištinom ublažena. Predlog koji je nova Vlada iznela za rešavanje situacije sa Kosovom su direktni pregovori na najvišem nivou, ali još nije precizirano koji predstavnik „najvišeg nivoa“ Kosova bi bio prihvatljiv za Srbiju¹⁶.

REGIONALNA POLITIKA

Politika prema regionu i odnos prema bliskoj prošlosti regiona bili su možda još distinktivnija tema na izborima 2012. Stranke su se u svojim izbornim platformama, i predizbornim porukama, određivale prema regionu u rasponu od zahteva za integrativnom politikom do uslovljavanja dobrih odnosa sa nekim od država Balkana. Nijanse između stranaka kretale su se od integrativne uloge za Srbiju (Preokret), uloge lidera i stabilizatora regiona (Izbor za bolji život), zahteva za poštovanjem integriteta i nemešanje u unutrašnje stvari (DSS), ili za jačanjem položaja srpskog naroda u susednim državama (Pokrenimo Srbiju)¹⁷. Koalicija oko SNS je posebno naglasila izdvajajući u svom programu odnos prema Srbima u Hrvatskoj kao „diskriminatorski“ i „neprihvatljiv“ koji „ne doprinosi regionalnoj saradnji i unapređenju odnosa dve države“¹⁸. Izjavama u kampanji predstavnici te koalicije obećavali su da će tražiti da se ostvare prava progrižanih Srba u Hrvatskoj, protivili se malom broju

11 Predsednički kandidat Boris Tadić, 25. april 2012, TV B92

12 Predsednički kandidat Tomislav Nikolić, 14. marta 2012, *Večernje novosti*.

13 Predsednički kandidat Ivica Dačić, 9. aprila 2012. *Press*.

14 Predsednički kandidat Ivica Dačić, 12. aprila 2012, *Tanjug*

15 Predsednički kandidat Zoran Stanković, 10. aprila 2012, *Danas*.

16 U trenutku nastajanja ovog teksta, predstavnici vlasti u Srbiji najavili su novu strategiju za Kosovo koja bi bila predstavljena Skupštini, ali koja još nije poznata javnosti.

17 Sve odrednice su preuzete iz programa stranaka i koalicija koje su učestvovala na izborima 2012.

18 Bela knjiga, www.sns.org.rs.

srpskih firmi u Hrvatskoj i obećavali povećanje izvoza kako bi se smanjio deficit u trgovini sa tom zemljom. Sa druge strane, u vladajuću koaliciju posle izbora ušla je i koalicija oko SPS koja se u kampanji zalagala za „mini šengen na Balkanu“ i rešavanje problema „mirnim putem kroz dijalog“ koji je jedini način da se dođe do „pravičnog i do kompromisnog rešenja“. Nakon izbora i formiranja Vlade u koju su ušle ove dve koalicije sprovodi se regionalna politika bliža prvom konceptu (SNS-a). Iako su predstavnici nove koalicije na vlasti imali brojne susrete sa zvaničnicima Evropske unije, SAD i drugih država i organizacija, saradnja u regionu nije dominirala radom Vlade u prvih 100 dana.

Kao i u kampanjama do sada, Republika Srpska se pojavila kao značajna tema i u ovoj kampanji. Srpski entitet u BiH dobio je značajan prostor kako u izbornim programima tako i u porukama u kampanji gotovo svih stranaka i koalicija koje su na ovim izborima učestvovala. Sa izuzetkom Preokreta koji se u kampanji založio za bliskost sa Republikom Srpskom, ali sa otklonom da bi ta bliskost bila deo „novih odnosa sa zvaničnim Sarajevom“¹⁹, sve druge stranke i koalicije (koje su se osvrnule na saradnju u regionu tokom kampanje) založile su se za očuvanje specijalnih odnosa i podršku postojanju i ingerencijama Republike Srpske u okviru BiH. Međutim, za razliku od nekih drugih tema, odnos sa Republikom Srpskom u Srbiji ostaje značajan i u periodu između izbora.

Za kvalitet javnog diskursa, pa i u izbornom periodu, velika je šteta što se o ovim tzv. „velikim“ pitanjima ne raspravlja više. Taj običaj ne šteti samo kristalizaciji izborne ponude tokom kampanje, već time učesnici na izborima i u procesima političke komunikacije uopšte negiraju obrazovnu i informativnu funkciju kampanja/društvenih komunikacija. Iz ovog razloga, Srbija se na primer našla u situaciji da godinama ide ka članstvu u Evropskoj uniji, a da sadržajnu raspravu i dijalog o pravilima, vrednostima, politikama koje propagira i podrazumeva Evropska unija nismo imali kao društvo. Moguće da to što polovina onih koji imaju rezervisan stav prema EU imaju samo nekoliko svojih predstavnika u parlamentu te su stoga, bez svoga glasa u institucijama, frustrirani, a

samim tim ni društveni sistem nije stabilan. Bez ovih dijaloga u javnosti nijedno društvo, pa ni Srbija, ne može da smatra da su važne državne odluke donete na sasvim demokratski način.

POLITIČKI SISTEM – IZMEĐU OPŠTIH MESTA I NEOPHODNOG RAZVOJA

Reforme društvenog i političkog sistema i izgradnja institucija konstanta su srpske političke komunikacije i te teme nisu izbegnute ni u izbornom vremenu 2012. godine. Istraživači su utvrdili da su reforme jedna od tema o kojoj se najviše govorilo tokom kampanje 2012²⁰. Pri tom, ne radi se o konkretnim, razrađenim planovima, već zaista o vrlo načelnim parolama o neophodnosti sprovođenja reformi. U skladu sa takvom praksom i velika većina slogana je bila takva – reformistička i uopštena. Nudili su nam i kroz slogane uglavnom promene, pokret, preokret i bolji život, sve bez konkretizacije i sadržaja.

DEPARTIZACIJA KOJA SE OTELA KONTROLI

Jedno od izbornih obećanja koje je imalo konkretan sadržaj a o kome se uistinu mnogo govorilo je bila departizacija, odnosno profesionalizacija javne uprave. Naizgled, tu temu su kao jako važnu prihvatili i učesnici na izborima i mediji i birači. Pompa oko zapošljavanja nestranačkih ličnosti pre svega u javnim preduzećima provlačila se kroz javni diskurs tokom cele kampanje. Iako sa razlogom, zbog nagomilanih stranačkih kadrova u republičkoj, lokalnoj i upravi javnih preduzeća koji su pravili velike troškove budžetu a nisu uspevali da opravdaju svoju brojnost efikasnošću, kao i zbog preovlađujuće percepcije u biračkom telu da se bez stranačke afilijacije ne može rešiti pitanje nezaposlenosti, tema departizacije je postala jedna od

20 Pored reformi sistema, druge teme koje su vladale kampanjom bile su izborna obećanja, odnos prema drugim učesnicima, izbori uopšte, zdravstvo i socijalna politika, prognoze rezultata izbora... što već ukazuje da je izborni narativ bio u velikoj meri neprecizan.

19 Dogovor za budućnost, www.ldp.rs.

važnih tačaka kampanje. Mediji su primoravali kandidate da se nedvosmisleno odrede o postavljanju nestranačkih kadrova i profesionalizaciji, a predstavnici političkih partija su neretko pristajali na ovu u znatnoj meri demagošku priču. Sa jedne strane, priča da političkim strankama nema mesta u javnim preduzećima je samo donekle tačna, jer su delatnosti i usluge koje neka od tih preduzeća od izuzetne društvene važnosti pa su i priroda i kvalitet tih delatnosti i usluga i političko pitanje, ali je i ispravno učiniti ih tržišno efikasnijim nego što je to sada slučaj. Kao drugo, bilo bi kršenje ljudskih prava zbog partijske pripadnosti nekome uskratiti mogućnost da upravlja javnim preduzećem, isto koliko bi to bio slučaj da je to zbog rodne, seksualne ili religiozne orijentacije. Kako bilo, veliki deo predstavnika učesnika na izborima je na to pristao, čak su potpisali i inicijativu medija za departizacijom, a onda je i po formiranju parlamentarne većine profesionalizacija upravljanja javnim preduzećima postala i jedan od proklamovanih ciljeva državne politike buduće vlade. Ipak, posle te medijske pompe, vrlo brzo se pokazalo da je tu popularnu priču nemoguće sprovesti. Tako je prvo veliko pitanje o departizaciji i depolitizaciji institucija pokrenulo imenovanje Jorgovanke Tabaković na poziciju guvernerke Narodne banke Srbije i promena mehanizama imenovanja rukovodilaca i upravljanja Narodnom bankom, odnosno nesklad imenovanja profesionalne političarke na mesto odakle se upravlja monetarnom politikom države i davanje većih nadležnosti Narodnoj skupštini u upravljanju tom institucijom sa prethodno postavljenim ciljevima departizacije i depolitizacije. Ništa manji odjek u javnosti nije dobio slučaj imenovanja potpredsednika PUPS Milana Krkobabića za direktora PTT. Iako je koalicija SPS-PUPS-JS od početka bila protiv ideje o departizaciji („Inicijativa za departizaciju je čista demagogija. Ako stručnjaci treba da budu na čelu ministarstava i drugih institucija, neka se onda oni bave i politikom“²¹), PUPS nije uspela da objasni javnosti u kakvoj su vezi upravljanje sistemom PTT i položaj penzionera kojim se PUPS isključivo bavio u kampanji (što je ujedno bio i

21 Izjava Dijane Vukomanović, potpredsednice SPS, 28. mart 2012 (<http://www.blic.rs/Vesti/Politika/314296/Pet-stranaka-potpisalo-departizaciju-SPS-nece-ni-da-cuje>, posećen 22. septembra 2012).

najprecizniji plan i najefikasnije određena ciljna grupa u kampanji). Drugo rešenje koje su pronašle stranke vladajuće koalicije je da se u ovom periodu imenuju vršioци dužnosti direktora kako bi se naknadno sproveli konkursi za nestranačke ličnosti, tako da će u tim slučajevima pitanje departizacija preduzeća i institucija biti nastavljeno i posle prvih 100 dana Vlade.

MEDIJSKI MRAK U KAMPANJI

Jedna od tema od izuzetnog značaja za razvoj demokratije u Srbiji je ostala potpuno izopštena iz izbornog diskursa. Iako su pitanje položaja i izveštavanja medija u Srbiji pokretale i domaće²² i međunarodne institucije²³, konstatujući problematično vlasništvo, neophodnu transformaciju i izlazak države iz upravljanja medijima, ekonomski pritisak na medije i povećanu (auto)cenzuru novinara, ozbiljna rasprava među učesnicima izbora o daljem reformisanju medijskog sektora je izostala. U nekoliko navrata su tadašnji pretendenti na vlast ukazivali na neravnopravan tretman u medijima, posebno izdvajajući određene medije (uključiv i javni servis²⁴), koji su „pod kontrolom vlasti“, ali se na toj priči o nepravdi i kritici ponašanja medija u izbornom periodu taj dijalog završava. Zato je pomalo i kao iznenađenje dočekan sporazum kojim je formirana vladajuća koalicija prema kojem se novoformirana većina obavezuje da će menjati zakonsku regulativu, otkloniti uslove za pritiske na novinare, onemogućiti svaki monopol i kontrolu, obezbediti transparentnost vlasničke strukture i istražiti navode Saveta za borbu protiv korupcije o uticaju na medije. U toku istraživanog perioda prvih 100 dana Vlade otvorena je i afera o promeni vlasničke strukture u kompanijama „Politika“ i „Novosti“, ali još nije dala rezultate.

Takođe je i nepovoljna okolnost po kvalitet izbornog diskursa što je svojevrsna javna rasprava o položaju, funkciji i finansiranju javnog servisa otvorena tek nakon izbora. Osim već navedenih primedaba koje je imala

22 <http://www.antikorupcija-savet.gov.rs/Storage/Global/Documents/mediji/IZVE-STAJ%20O%20MEDIJIMA,%20PRECISCENA%20VERZIJA.pdf> (posećen 24. septembra 2012).

23 <http://www.osce.org/odihr/92509> (posećen 18. septembra 2012)

24 Tomislav Nikolić, Reč na reč, RTS, 13. maja 2012.

tadašnja opozicija o kontroli vlasti nad uređivanjem programa RTS, nismo uspeli da čujemo rešenja koja predlažu kandidati za obezbeđivanje nezavisnosti i održivo finansiranje javnog servisa (u vreme konstantnog pada životnog standarda građana koji bi trebalo pretplatom da finansiraju rad javnog servisa zbog čega je evidentirano smanjenje naplate). Novooformirana vlada obelodanila je da razmatra ukidanje pretplate, ali nije precizirala kako bi se finansirao rad javnog servisa u tom slučaju i kako bi se to odrazilo na nezavisnost RTS. Kako je položaj javnog servisa od nemerljivog značaja za medijski sistem, šteta je što rasprava o toj temi nije uvrštena u agendu prethodne kampanje, jer bismo tako možda mogli bolje da sagledamo kako na dalji razvoj medijskog, pa i političkog sistema gledaju oni kojima treba da poverimo svoj glas.

BORBA PROTIV KORUPCIJE – VEČITA PAROLA ILI OZBILJNA NAMERA?

Kao i tokom svake prethodne kampanje, i tokom ove je borba protiv korupcije bila jedno od osnovnih i najčešće isticanih obećanja izbornih takmičara. Osim predloga da se u borbi protiv kriminala i korupcije upotrebi i vojska²⁵, nisu se isticale inovativna rešenja koja ranije nismo čuli. U definisanju korupcije kao najvećeg problema sa kojim se Srbija suočava vrlo očekivano se najviše isticala najveća opoziciona stranka i koalicija koju je predvodila. Koalicija „Pokrenimo Srbiju“ kao efikasne mehanizme borbe protiv korupcije predložila je obračune sa politički privilegovanima, preispitivanje privatizacija, izmene Zakona o javnim nabavkama, uvođenje Kancelarije za brze odgovore, restrukturiranje i reviziju rada javnih preduzeća. Predstavnici dela tada vladajuće koalicije koalicija „Izbor za bolji život“ isticala je uspehe borbe protiv organizovanog kriminala „koji je generator korupcije“²⁶ i da je sledeća etapa borba protiv korupcije. Oni su kao dobre primere isticali usvajanje i primenu Zakona o oduzimanju imovine stečene kriminalom i 350 miliona evra

oduzetih na taj način, a Ujedinjeni regioni Srbije kao rešenje za korupciju videli su departizaciju uprave javnog sektora i „lični primer“²⁷.

Tokom 100 dana od formiranja Vlade, afere su otvarane jedna za drugom. Najviše medijske pažnje privukle su tzv. afere Agrobanka (o poslovanju i načinu odobravanja kredita državne banke), Politika i Novosti (istraga o okolnostima pod kojima je prodat udeo nemačke firme Vac u ove dve medijske kuće), Galenika (istraga o propadanju fabrike lekova), Dulić (istraga o navodnim finansijskim malverzacijama Ministarstva za ekologiju i prostorno planiranje dok je Oliver Dulić bio ministar). Tokom istraživanog perioda (prvih 100 dana mandata Vlade) nijednoj od navedenih afera nije se mogao nazreti epilog. Ono što se moglo prepoznati je da su glavni akteri ovih afera istaknuti pojedinci prethodne Vlade, a naročito sada opozicione Demokratske stranke (bivši premijer Cvetković, bivši ministar Dulić, bivši ministar poljoprivrede Petrović i drugi akteri bliski Demokratskoj stranci). To se može razumeti i kao odgovor na naraslo nezadovoljstvo biračkog tela padom životnog standarda sa jedne, a visokim nivoom percipirane korupcije sa druge strane. Istraživačima ostaje da naknadno, kada prođe prvobitni period odgovora na biračku frustraciju, utvrde da li će se započete istrage proširiti i otići i dalje od aktera iz opozicije i kakav će epilog imati, odnosno da li će se izborna obećanja (svih učesnika na izborima) da zaštićenih neće biti obistiniti.

U okviru teme o borbi protiv korupcije često je pominjana i reforma pravosuđa. I pored oprečnih komentara koja su upućivala evropska i domaća stručna tela, predstavnici tada vladajuće koalicije u kampanji su izražavali svoje zadovoljstvo preduzetom reformom; navodili su da je „efikasnost osnovnih sudova 91 odsto, što nikada do sada nije bio slučaj, da krivični postupci ne traju više od godinu dana u prvom stepenu odlučivanja, kao i da je u srpskim zatvorima oko 3.500 osoba više“²⁸. U isto vreme predstavnici pretendenata na vlast, obećavali su da će

25 Predlog predsedničkog kandidata Zorana Dragišića, 12. april 2012, RTS.

26 Predsednički kandidat Boris Tadić, 15. april 2012, *Blic*.

27 Predsednički kandidat Zoran Stanković, 21. april 2012, *Blic*.

28 Kandidat za poslanika DS Snežana Malović, 6. mart 2012, *Blic*.

„izvršiti reformu pravosuđa“²⁹, kao i da će skinuti „oznake tajnosti sa svih dokumenata reforme pravosuđa“³⁰, ali i da je pravo pitanje da li je „pravosuđe reformisano ili je pravosuđe deformisano“³¹. Kada je došlo do izmena u vladajućoj koaliciji, usledile su najave o promenama u sistemu koji su uredili prethodni predstavnici Ministarstva pravde, pa je nakon odluke Ustavnog suda, do sada na posao vraćeno preko 300 prethodno neizabranih sudija i tužioca, a dalje procedure su u toku. Iz dostupnih informacija ostalo je nejasno da li se radi o sudijama koji su navodno postali članovi sada vladajuće partije³² i kako je taj problem rešen, ako postoji. Najavljene su i promene prethodno donetih akata, a zatražena je i ostavka člana Visokog saveta sudstva čiji je prestanak funkcije već utvrdila Agencija za borbu protiv korupcije ali je to ostalo bez efekta do sada³³.

U oblasti političkog sistema i njegove reforme lako se mogu zapaziti oni veliki problemi sa kojima se Srbija suočava a koji se nisu našli na dnevnom redu tokom kampanje, kao što su promena izbornog zakonodavstva kako bi se uskladio sa preporukama Evropske unije i demokratskom praksom, ili položaj nezavisnih kontrolnih tela, poverenika, ombudsmana i agencija. Iako te teme često budu deo javnih rasprava van kampanje, u medijima, stručnim raspravama i preporukama ekspertskih tela, kandidati na izborima 2012. nisu izneli svoje stavove i predloge o ovim važnim pitanjima i tako su onemogućili birače da se odluče po ovom kriterijumu čiji su im stavovi najbliži.

29 Predsednički kandidat Tomislav Nikolić, 26. april 2012, *Blic*.

30 Kandidat za poslanika SNS Vladimir Cvijan, 9. april 2012, *Danas*.

31 Predsednički kandidat Vojislav Koštunica, 15. april 2012, *Danas*.

32 http://www.danas.rs/danasrs/iz_sata_u_sat/cvijan_od_1000_neizabranih_sudija_u_sns_se_uclanilo_oko_650_video.83.html?news_id=23613.

33 Prema pisanju *Politike*, Agencija za borbu protiv korupcije donela je 9. decembra 2010. godine rešenje kojim je utvrđeno da je dr Predrag Dimitrijević na funkciji dekana Pravnog fakulteta u Nišu, zbog čega mu funkcija člana VSS-a prestaje po sili zakona. Uloženu žalbu, Agencija je odbila kao neosnovanu 9. marta 2011. godine.

ZAKLJUČAK

Prema rezultatima monitoringa kampanje može se izvesti nekoliko zaključaka: da su učesnici na izborima 2012. u Srbiji samo u nekim oblastima ponudili preciznu poziciju ili kompleksno rešenje, ali da to nije pravilo nastupa na izborima; da se na osnovu izborne ponude pozicija i programa ne može napraviti racionalan izbor; da se predizborna i postizborna agenda i problemi koji se u društvu prepoznaju od strane aktera na političkoj sceni razlikuju.

Od svih nalaza monitoringa, možda je i najčudnije to što ni na ovim izborima, posle relativnog približavanja polova u politikama bar parlamentarnih partija i promena koje su preživeli kanali komuniciranja, izborne poruke nisu bile pravljenе za jasno socijalno izdiferencirane biračke grupe³⁴. Da su osnovne poruke bile „prilagođene“ da odgovaraju preciznije utvrđenim društvenim grupama, pored jasne izborne ponude i razlike između učesnika na izborima sada bismo imali i jasne kriterijume prema kojima bismo mogli da pratimo uspešnost vladajuće koalicije u sprovođenju datih nam obećanja. Upravo to izbegavanje odgovornosti za data obećanja može biti i glavni razlog zašto naše partije u kampanjama ne prate ovaj trend u komunikacijama. Primer jedne takve neodgovorne poruke, koju ipak možemo da pratimo jer je izrečena u kampanji a naknadno prepuštena zaboravu je poruka o izornoj krađi na parlamentarnim izborima koja je „preotela“ veći deo kampanje za drugi krug predsedničkih izbora. I pored obećanja stranke koja je sada stožer vladajuće koalicije (SNS) epilog te priče još nije ni u najavi.

Šteta za javni diskurs i razvoj dijaloga, pa i demokratije u Srbiji, naneta forsiranjem načelnih politika i parola u kampanji je značajna. Potreba za kvalitetnim informacijama koje bi služile kao orijentir građanima u društveno-političkim tokovima je veća u zemljama sa kraćim iskustvom sa demokratskim uređenjem (kao što je i Srbija), pretpostavlja se i zbog toga što su u „zemljama u kojima su tradicionalni agenti socijalizacije –

34 Osim u slučaju da je prikupljanje takvih podataka bilo preskupo za partije i izborne štabove.

političke partije i sindikati na primer – izgubili kredibilitet³⁵, a političke komunikacije i mediji zapravo preuzeli ulogu jedinog emitera informacija koje su građanima potrebne da bi uzeli učešća u javnom životu. Pored te systemske, šteta za izborne učesnike je verovatno i praktična, jer je nekom (istina malom) delu taj nedostatak sadržaja izbornih obećanja onemogućio da naprave bilo kakvu izbornu odluku.

Izborna obećanja u demokratskim uređenjima predstavljaju prvi nivo odgovornosti učesnika na izborima prema građanima koje se kandiduju da predstavljaju i zbog toga ih treba mnogo ozbiljnije shvatiti i njima se ozbiljnije baviti nego što je to do sada bio slučaj u Srbiji. U svetu je mnogo primera izneverenih obećanja koja su postala simbol te neodgovornosti, kao što je na primer obećanje Džordža Buša Starijeg o nenametanju novih poreza izrečeno na Konvenciji Republikanaca 1988. godine³⁶, a pozivanja političara na odgovornost zbog izrečenog u kampanji od tada postaju sve kreativnija³⁷. U Srbiji to do sada nije bio čest slučaj, sa mogućim izuzetkom obećanja o hlebu za tri dinara, ali indicije su da će sa razvojem javnog dijaloga i jačanjem društvenih institucija i organizacija i to biti promenjeno. Namera ove publikacije je da taj proces pokrene.

Literatura

Bennett, W. L. and Manheim, J. (2006), „The one-step flow of communication“, u: *Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 608, Politics, Social Networks, and the History of Mass Communications Research: Rereading Personal Influence* (Nov., 2006).

Katz, E. and Lazarsfeld, P. (1955), „Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications“, The Free Press, Glencoe, Illinois, 1955.

35 Voltmer, K (ed.) (2006), *Mass Media and Political Communication in New Democracies*, Routledge, New York, 2006, str. 4.

36 Rečenica iz govora kojim je tada budući predsednik SAD prihvatio nominaciju Republikanske partije „*Read my lips – no new taxes!*“; a zatim u mandatu nametnuo nove poreze jedan je od najpoznatijih „*saund bajtova*“ u političkim komunikacijama.

37 U Velikoj Britaniji je poslednji primer takvog pozivanja pesma koja je napravljena od izvinjenja Nika Klega biračima i članovima stranke zbog nemogućnosti da ispunji izbornu obećanje da školarine neće biti povećane tokom mandata vlade u kojoj učestvuje <https://www.youtube.com/watch?v=8iN6-Oev6Po>.

Klačar, B., „Izbori 2012 – personalizacija izbornih kampanja (ponašanje medija u kampanji za opšte izbore u Republici Srbiji 6. maja 2012. godine)“ u *Oko izbora, predsednički i parlamentarni izbori maj 2012*, Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID) i Nacionalni demokratski Institut za međunarodne odnose (NDI), Beograd, 2012.

Voltmer, K (ed.) (2006), *Mass Media and Political Communication in New Democracies*, Routledge, New York, 2006.

Dokumenti:

Sporazum o zajedničkim političkim ciljevima (<http://www.sns.org.rs/images/pdf/Sporazum-sns-sps-pups-js-urs-10.07.2012.pdf>).

Izveštaj o pritiscima i kontroli medija (<http://www.antikorupcija-savet.gov.rs/Storage/Global/Documents/mediji/IZVESTAJ%20O%20MEDIJIMA,%20PRECISCENA%20VERZIJA.pdf>).

PARLIAMENTARY AND EARLY PRESIDENTIAL ELECTIONS 6 and 20 May 2012, OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report (<http://www.osce.org/odihr/92509>).

Programi stranaka

www.dss.rs

www.dverisrpske.com

www.izborzaboljizivot.rs

www.ldp.rs

www.sns.org.rs

www.sps.org.rs

www.srpskaradikalnastranka.org.rs

www.ujedinjeniregionisrbije.rs

Mediji:

www.b92.net

www.blic.rs

www.danas.rs

www.glassrbije.org

www.novosti.rs

www.politika.rs

www.pressonline.rs

www.rts.rs

www.tanjug.rs

Dušan Spasojević

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

SOCIO-EKONOMSKE TEME U IZBORNOJ KAMPANJI 2012.¹

U ovom delu analize razmatramo najvažnije socio-ekonomske teme iz predizborne kampanje u pokušaju da odredimo njihov položaj u hijerarhiji političkih tema u Srbiji, način na koje se ove teme obrađuju, te da li se stranačke platforme razlikuju u odnosu na ovu oblast. Takođe, želimo da ustanovimo da li su izborne platforme koherentne sa ideološkim pozicijama stranaka definisanim u njihovim programima, članstvu u evropskim političkim familijama i ideološkoj (samo)percepciji lidera, članstva i birača. Konačno, cilj nam je da na osnovu predizbornih obećanja izmerimo programsku koherentnost nove vlade, njenu mogućnost da sprovodi zajedničku politiku, te da istaknemo moguće tačke sukobljavanja.

IZBORNI KONTEKST – OD KOSOVA DO KRIZE

Vlada Mirka Cvetkovića je bila prva vlada koja je izdržala pun mandat što se moglo očekivati na osnovu izbora na kojim je izabrana i postizbornog političkog razvoja. Naime, parlamentarne izbore iz 2008.

---

¹ Posebnu zahvalnost za prikupljanje materijala tokom izborne kampanje dugujem kolegama Bobanu Stojanoviću (ekonomsko-socijalne funkcije države), Jeleni Rajak (siromaštvo i socijalna kohezija) i Jeleni Lečić, Jovani Sokolović i Nikoli Drobotu (rad, zapošljavanje i socijalni dijalog).

obeležila je velika ideološka polarizacija i izbor birača i partija između modernističke (evro-centrične) i tradicionalističke (kosovo-centrične) politike. Pobjeda modernista izazvala je velike lomove u opozicionom bloku, pa je od tvrdo tradicionalističke Srpske radikalne stranke nastala umereno evropska Srpska napredna stranka, čime se konsolidovala deklarativna proevropska većina na političkoj sceni Srbije što je bez dileme bio faktor stabilnosti i prekretnica nakon koje se smanjila „verovatnoća da se ponove napetosti i podeljenosti karakteristične za period polarizovanog pluralizma“ (Spasojević, 2011). Međutim, svetska ekonomska kriza izbila je istovremeno sa formiranjem nove vlade što je značajno umanjilo mogućnost privlačenja novih inostranih investicija bez kojih srpska privreda nema previše šanse za brži razvoj. Takođe, unutar Evropske unije koja je bila jedan od kamen temeljaca vlade Mirka Cvetkovića javili su se brojni politički i ekonomski problemi što je umanjilo entuzijazam za primanje novih država. Ukratko, zamor evro-entuzijazma u EU i evrokonzesusa u Srbiji umanjili su značaj ove teme i ostavili prostor za nove političke podele, a ekonomska kriza koja se sve više osećala i u Srbiji je prosto nametala socio-ekonomske teme na političku agendu. Recesioni i krizni kontekst, pored činjenice da su istovremeno održani izbori na svim nivoima, predstavlja osnovnu karakteristiku ovih izbora (Stojiljković, 2012. i Slavujević, 2012). Zbog toga se očekivalo da izbori dovedu do značajnijeg profilisanja stranačkih socio-ekonomskih pozicija i do zasnivanja interesnih veza između birača i stranaka. Ovaj proces Mejnvorin naziva institucionalizacijom partijskog sistema i pod tim podrazumeva «da akteri imaju jasna i dugoročna očekivanja kada je reč o ponašanju drugih aktera, a stoga i o osnovnim okvirima i pravilima partijske kompeticije i ponašanja. U institucionalizovanim partijskim sistemima postoji trajnost najvažnijih partija i njihovog ponašanja. Promene, iako nisu potpuno nemoguće, su ograničene» (2001:187). Element institucionalizacije koji nas ovde najviše interesuje je ideološka profilisanost stranaka, naročito u odnosu na socio-ekonomske probleme (za detaljnije o ideološkoj profilisanosti u Srbiji videti Spasojević & Lončar, 2012).

BOLJI ŽIVOT I SREĆNI LJUDI – OSNOVNI ELEMENTI EKONOMSKIH PROGRAMA

Ekonomske teme su, bez dileme, ovoga puta bile mnogo uočljivije nego do sada u izbornim kampanjama. Načelno govoreći, pozicija stranaka koje su do izbora bile u vladi je da su oni zaslužni što situacija nije još gora i da su mere vlade Srbije spasile zemlju od bankrota, te da bi im zbog toga trebalo pružiti još jednu šansu da nastave sa svojim radom. Bliski i javnosti poznati slučajevi Grčke ili Mađarske davali su određeni kredibilitet ovakvim izjavama, a i sami političari su se eksplicitno pozivali na stanje u tim zemljama. Zbog toga Boris Tadić izjavljuje da DS „ne obećava bajke, već sigurnu budućnost“, te da „moramo da radimo na dovođenju strateških partnera i podsticanju i domaćih privrednika da otvaraju nova radna mesta“². Ove poruke bile su najava nastavka dotadašnje politike koja se, između ostalog, zasnivala i na snažnom uticaju države na ekonomska pitanja i pomoći koja se iz budžeta davala za restrukturiranje i revitalizovanje preduzeća jer demokrate „ne veruju u državu brutalnog liberalizma“³. Istovremeno, DS zagovara smanjenje javne potrošnje, mada se ne govori previše o načinima uštede, osim kroz centralizaciju javnih nabavki. Tri ključna ekonomska cilja DS su bili „borba za radna mesta, podrška razvoju malih preduzeća i jačanje izvoza, poljoprivrede i industrije“⁴. Radna mesta su posebnim programima namenjena i „starijima od 45 godina“ i drugim ugroženim grupama. Vrednosni profil stranaka brani se brigom za trudnice i porodilje, ali i za studente i kroz program „druga šansa“. DS je u kampanji insistirala na ideji porodičnog biznisa čime se obraćala važnom delu svog biračkog tela – malim privrednicima i pokazivala da ima određene socio-liberalne karakteristike, ali i zagovarala posebni fond podrške za žene preduzetnike. Takođe, dalja infrastrukturna ulaganja predstavljaju okosnicu kampanje, iako su skoro sve stranke koje su činile Cvetkovićevu vladu koristile in-

2 <http://www.blic.rs/izbori-2012/vesti/512/Tadic-Ne-obecavamo-bajke-vec-sigurnu-buducnost> (pristupljeno 7. jula 2012).

3 *Ibid.*

4 http://www.b92.net/info/izbori2012/vesti.php?yyyy=2012&mm=04&dd=24&nav_id=603356 (pristupljeno 7. jula 2012).

frastrukturne projekte izgrađene i započete u toku poslednje četiri godine u svojoj kampanji. Tokom kampanje i DS se pridružio prvom hitu ovog proleća – isticanju poljoprivredne proizvodnje kao jednoj od najvažnijih grana industrije. Orijentacija na poljoprivredu, pored očiglednih karakteristika Srbije, favorizovana je zbog velikog stepena državnih subvencija koje su uobičajene u ovoj oblasti i unutar EU i mogućnosti da se utiče na značajno biračko telo (što je nakon izbora potvrdio i tadašnji ministar poljoprivrede Dušan Petrović). Konačno, DS je prihvatila i drugi predizborni hit – departizaciju, uz zagovaranje da bi u javna preduzeća trebalo da dođu stručni ljudi bez obzira na stranačku pripadnost. Ova ideja bila je pokušaj da se ublaži negativna percepcija javnosti o tome da se u Srbiji do posla dolazi striktno po stranačkoj pripadnosti.

Sa druge strane, odustajanje od antievropske politike omogućilo je Srpskoj naprednoj stranci da značajno redefiniše svoju političku platformu. Dobro ocenjujući raspoloženje birača SNS nastupa sa jasnom idejom da je „ekonomija prioritet na izborima“⁵ pokušavajući da iskoristi poziciju opozicione stranke i podcrta odgovornost vladajućih stranaka za ekonomsku situaciju. SNS želi da „zaposli Srbiju i obezbedi bolju budućnost za sve njene građane“⁶, i kao osnovna polja razvoja vidi poljoprivredu („mnogo više novca uložiti u poljoprivredu“⁷), energetiku i proizvodnju. Glavna oštrica kritike upućena je javnom sektoru i načinu na koji je on funkcionisao za vreme Cvetkovićeve vlade. SNS smatra da je javni sektor preglomazan i „prepun kadrova sada vladajuće koalicije“⁸. Međutim, SNS ne smatra da je smanjenje javne potrošnje cilj po sebi, jer će „smanjenje ogromnog državnog sektora omogućiti povećanje penzija i drugih socijalnih davanja“⁹. Jedna od glavnih inicijativa u kampanji je

predlog novog zakona o javnim nabavkama koji ima za cilj da smanji zloupotrebe i korupciju u javnom sektoru, što će posledično dovesti veći broj investitora i omogućiti nova radna mesta. U tom smislu je borba protiv korupcije kamen temeljac SNS kampanje. Naprednjaci obećavaju i reformu poreskog sistema, „uvođenje reda u javne finansije i kontrolu nad trošenjem javnih sredstava“¹⁰, smanjenje sive ekonomije, ali se i protive ideji potpune departizacije javnih preduzeća uz naglašavanje stručnosti kao kriterijuma za dobijanje posla. Smanjenje poreza na plate i doprinose i garantovanje minimalnih penzija predstavljaju potez dobro usmeren na biračku bazu SNS koja je obuhvata siromašnije slojeve (gubitnike tranzicije), ali ne samo njih.

Koliko su kampanje DS i SNS bile usmerene jedna na drugu, toliko su socijalisti pokušavali da naprave distancu od obe najveće partije/koalicije za koje se verovalo da će osvojiti između 50 i 60 odsto biračkog tela. Istovremeno, socijalisti su pokušali da izgrade profilisanu i distinktivnu ideološku poziciju vođenu idejom da je “Srbiji danas potrebna socijalna pravda“¹¹, te da u Srbiji “mora da bude ispravljen ekonomski sistem neoliberalizma, uveden nakon 5. oktobra, u kome važi pravilo *uzmi, ukradi i beži*“¹². Flertujući sa komunističkom ikonografijom (npr. jarko crveni bilbordi) i podsećanjem na Titov režim, SPS kombinuje antiglobalističku politiku sa elementima državnog intervencionizma, oslanjajući se na zabrinutost zbog krize u kapitalističkim zemljama i na privredni rast koje beleže zemlje poput Brazila i Kine, a u kojima država igra aktivniju ulogu u privrednom razvoju. Stoga Dačić zagovara odlazak Međunarodnog monetarnog fonda iz Srbije i smanjenje međunarodnog uticaja na ekonomsku politiku, uz istovremeno protivljenje merama štednje koje se zagovaraju na globalnom nivou. SPS predlaže da se „podignu plate u javnom sektoru i da se utiče na privatni sektor da to isto

5 <http://www.blic.rs/izbori-2012/vesti/286/Prioritet-SNS-na-izborima-bice-ekonomija> (pristupljeno 22. septembra 2012).

6 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/312090/SNS-pocela-kampanju-Nikolic-pozvao-Tadica-da-raspise-predsednicke-izbore> (pristupljeno 14. marta 2012).

7 Ibid.

8 Ibid.

9 <http://www.sns.org.rs/sr/srpska-napredna-straka-vesti/85-glavne-vesti/4066--srpska-napredna-stranka-izbori2012.html> (pristupljeno 8. jula 2012).

10 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/315377/Tabakovic-Ne-dajemo-nerealna-obecanja> (pristupljeno 15. aprila 2012).

11 <http://www.blic.rs/izbori-2012/vesti/525/Bajatovic-za-socijalnu-pravdu-i-patriotizama-pijedestalu> (pristupljeno 3. aprila 2012).

12 <http://www.blic.rs/izbori-2012/vesti/1040/Dacic-Izbore-6-maja-prilika-da-se-ispravi-5-oktobar> (pristupljeno 21. aprila 2012).

učini¹³, kao i da se privreda reindustrijalizuje i da se merama državnog intervencionizma oporave veliki javni sistemi koji će služiti kao motor tržišnog razvoja. Socijalisti ne negiraju postpetooktobarsku mantru o malim srednjim preduzećima (jer i oni predviđaju podršku porodičnim firmama i samozapošljavanju), ali polažu nade u klasične mehanizme razvoja. Istovremeno, u skladu sa svojim ideološkim profilom, SPS se zalaže za progresivnu poresku stopu i obećava da će „najviše dati oni koji najviše i imaju¹⁴. Konačno, zbog svog snažnog koalicionog partnera oličenog u Partiji ujedinjenih penzionera Srbije i zbog svog biračkog tela, socijalisti obećavaju „redovno isplaćivanje i redovno povećavanje penzija u granicama mogućnosti¹⁵, kao i 13 penziju.

Ako je SPS vodio istovremeni dijalog i sa SNS i sa DS, može se reći da je kampanja LDP (koalicija Preokret sa SPO i još nekim partijama) bila na potpuno suprotnom kraju ideološkog spektra. LDP se zalaže za smanjenje inflacije i javne potrošnje uz zagovaranje da se iz budžeta isplaćuje samo onoliko koliko se zarađuje, bez zaduživanja. Osnovna ideja njihove politike je stvaranje slobodnog tržišta i privrede koja nije zavisna od subvencija, čime se nastavlja profilizacija stranke kao anti-monopolske i tržišno orijentisane. LDP smatra da su prerani odlazak u penziju i neuplaćivanje državnih dažbina osnovni razlozi malih prihoda i da država mora biti efikasnija u kontroli. Konačno, liberali zagovaraju „poresku reformu, usvajanje zakona o zadrugarstvu i formulisanje jasne i održive politike subvencija u agraru¹⁶ kako bi se izbegle česte promene agrarnih politika. Naravno, evropske integracije se shvataju kao preduslov ekonomskog razvoja i zbog toga LDP i dalje ovaj cilj stavlja daleko ispred drugih, uključujući i ekonomske.

Nasuprot ovome, evroskepticizam Demokratske stranke Srbije služi kao osnova njihovih ekonomskih platformi. DSS polazi od činjenice da „2014. godine Srbiju očekuje potpuna trgovinska liberalizacija i ukidanje carina na proizvode iz EU, što će biti pogubno za srpsku privredu i poljoprivredu¹⁷, naročito jer ova stranka smatra da se već oseća negativan uticaj primene sporazuma o stabilizaciji i asocijaciji. Kao kontra mera se predlaže obezbeđivanje zajma od 10 milijardi evra iz Rusije, koje će biti uložene u domaću privredu u vidu srednjoročnih i dugoročnih kredita. „S tim sredstvima biće pokrenuti i razvojni projekti, izgradnja saobraćajne i energetske infrastrukture, na kojima će biti zaposlena domaća preduzeća¹⁸. Ova pomoć bi trebalo da bude usmerena u četiri osnovne grane: građevinarstvo, infrastrukturu, energetiku i poljoprivredu, koje bi trebalo da predstavljaju pokretače domaće privrede. Kao i socijalisti, i DSS insistira na oporavku velikih privrednih sistema što bi trebalo da služi kao osnova za razvoj malih i srednjih preduzeća i za novu industrijalizaciju zemlje, i stvaranje Interventnog fonda za pomoć velikim privrednim sistemima kao i Razvojne banke čija će osnovna uloga biti podrška domaćoj privredi. Konačno, DSS zagovara i važniju ulogu države u privredi i sklapanje sporazuma o slobodnoj trgovini sa Rusijom u čemu vide „najveću šansa za razvoj domaće privrede¹⁹.

Ako je evroskepticizam jedna od centralnih vrednosti programa DSS, onda se može reći da je ekonomski program Ujedinjenih regiona Srbije zasnovan na ideji regionalizacije i osnaživanja lokalnog nivoa vlasti. URS se zalaže za što ravnomerniji razvoj svih regiona („da se odmah dovedu investitori u sve regione, a posebno u siromašne opštine²⁰) i za snažne državne mere koje će to podržati – npr. pravedniju geografsku

13 <http://www.blic.rs/izbori-2012/vesti/1102/Dacic-Podici-plate-i-u-javnom-i-u-privatnom-sektoru> (pristupljeno 5. maja 2012).

14 http://www.b92.net/info/izbori2012/vesti.php?yyyy=2012&mm=04&dd=24&nav_id=603548 (pristupljeno 25. aprila 2012).

15 http://www.b92.net/info/izbori2012/vesti.php?yyyy=2012&mm=05&dd=01&nav_id=605492 (pristupljeno 1. maja 2012).

16 http://www.b92.net/info/izbori2012/vesti.php?yyyy=2012&mm=04&dd=18&nav_id=601682 (pristupljeno 28. septembra 2012).

17 <http://www.blic.rs/izbori-2012/vesti/447/Kostunica-Polticka-neutralnost-osnova-za-razvoj-zemlje> (pristupljeno 23. marta 2012).

18 http://www.pressonline.rs/sr/glasaj2012/Najnovije_vesti/story/210723/DSS%3A+O+bezbedi%C4%87emo+10+milijardi+evra+za+privredu.html (pristupljeno 24. marta 2012).

19 <http://www.blic.rs/izbori-2012/vesti/814/Popovic-Sporazum-sa-Rusijom-je-nasa-sansa> (pristupljeno 18. aprila 2012).

20 <http://www.blic.rs/izbori-2012/vesti/645/Dinkic-Srbiji-treba-treci-put> (pristupljeno 9. aprila 2012).

raspodelu subvencija i subvencionisanje novih radnih mesta u siromašnim krajevima sa više novca nego u bogatijim. Država, dakle, mora da postane partner privredi, a ne neko ko nameće namete i poreze. URS predlaže „ukidanje 258 različitih parafiskalnih nameta, podsticajne mere za investicije i plaćanje PDV za zanatlije i mala preduzeća tek kad naplate robu“²¹. U širem kontekstu ove mere se naslanjaju na zalaganje URS-a za smanjenje državne birokratije i departizaciju javnih preduzeća, po čemu URS podseća na liberalne elemente programa nekadašnjeg G17plus. Kao i druge stranke, i URS vidi poljoprivredu kao važan element pa se predlaže dupliranje agrarnog budžeta i ukidanje uslovljavanja isplate subvencija seljacima plaćanjem doprinosa za PIO fond. U istoj oblasti, URS zagovara i povećanje značaja privatnih penzionih fondova i smanjenje zavisnosti od državnog.

RAD, ZAPOŠLJAVANJE I SOCIJALNI DIJALOG

U prethodnoj celini ukazali smo na osnovne ekonomske pozicije stranaka na prethodnim izborima. U ovom i narednom poglavlju se bavimo sa dve važne celine koje su delimično došle do izražaja jer je reč o gorućim ekonomskim problemima u Srbiji. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku u Srbiji ne radi 25% radno sposobnih građana. Na birou se u ovom trenutku poslu nada 215.776 mlađih od 30 godina, a najveći procenat na posao čeka između 4 i 6 godina. Pretpostavlja se da je tokom poslednje krize u Srbiji posao izgubilo više od 200.000 ljudi, što ovu temu gura na vrh političke agende. Takođe, period nakon 2010. predstavlja diskontinuitet u odnosu na kakav-takav razvoj i rast ekonomskih pokazatelja koji se javio nakon 2000. godine.

Kako bi se rešili ovi problemi, Demokratska stranka se zalaže za izmenu postojeće regulative i promenu Zakona o radu, kao i promenu poreske politike na način koji će stimulisati zapošljavanje. DS vidi glavni motor uspešne privrede u individualnoj inicijativi, ali se u izbornoj kampanji

često spominjalo zapošljavanje teško zapošljivih kategorija stanovništva, iz čega se vidi da DS pokušava da zauzme široko polje moderne socijaldemokratije i da obuhvati siromašne i marginalizovane slojeve, ali i dobitnike tranzicije koji takođe čine njihovo glasačko telo. Ovoj tezi u prilog govori i zalaganje da se „ne sme dozvoliti da oni koji ne žele da rade a nudi im se posao budu socijalni slučajevi, ali da je obaveza države da svakome ko želi da radi obezbedi posao“²². Kao što je to već uobičajeno, kandidati DS su značajan deo kampanje proveli u novootvorenim postrojenjima pokušavajući, između ostalog, da potvrde tezu da je se sa statusom kandidata za pridruživanje Evropskoj uniji broj investitora znatno povećao i da je Cvetkovićeve vlada zaslužna za to. Socijaldemokratska partija Srbije, predvođena Rasimom Ljajićem se, kompatibilno sa politikom DS-a, zalaže za povećanje zaposlenosti, proizvodnje, te iskorišćavanje svih postojećih resursa, uz zaštitu i pomaganje onih koji su najugroženiji i najsiromašniji. Za aktuelni težak položaj radnika okrivljuje se više faktora: „Težak položaj radnika proizlazi iz nasleđenih problema iz prošlosti, ekonomske krize, ali i veoma loše primene Zakona o radu“²³.

„Nove investicije i nova radna mesta biće prioritet politike koju će voditi SNS“²⁴, govorio je lider naprednjaka Tomislav Nikolić. Takođe, prema SNS-u, potrebno je da država sprovede novu i odgovornu politiku prema investitorima kako bi se omogućilo stvaranje povoljnijeg ambijenta za ulaganje u srpsku privredu. Kao i demokrate, i naprednjaci žele da uvedu sivu ekonomiju u legalne tokove i da ponude uslove koji će poslodavcima omogućiti da prijave neprijavljene radnike jer „država mora da pomogne svima koji vode male poslove i zapošljavaju ljude“²⁵. Nikolić je predlagao da privrednici prilikom otvaranja nove firme u prvoj godini

22 <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/1950/Izbori+2012/1075126/Tadi%C4%87%3A+Posao+za+sve+koji+%C5%BEele+da+rade.html> (pristupljeno 2. aprila 2012).

23 http://www.b92.net/info/izbori2012/komentari.php?nav_id=601143, (pristupljeno 15. maja 2012).

24 <http://www.smedia.rs/m/vesti/90545/Izbori-2012-SNS-Tomislav-Nikolic-SNS-Radna-mesta-prioritet.html> (pristupljeno 6.6.2012).

25 <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/1950/Izbori+2012/1070668/SNS%3A+Neop+hodna+briga+o+poslodavcima.html> (pristupljeno 26. marta 2012).

21 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/313251/Dinkic-Ukinuti-namete-zanatlijama> (pristupljeno 21. aprila 2012).

budu oslobođeni plaćanja poreza i doprinosa, kao i da državna uprava mora vlasnicima malih i srednjih preduzeća da omogući da godinama posluju pod onim uslovima pod kojima su ih i otvorili, kako bi mogli da planiraju proizvodnju i imaju sigurne uslove poslovanja.

Kao što je očigledno iz dela o načelnim ekonomskim idejama, socijalistima su zapošljavanje i položaj radnika neke od najvažnijih tema u kampanji. Oni insistiraju na ostvarenju svih prava radnika, što uključuje pravičnu naknadu za rad koja radniku i njegovoj porodici može obezbediti život dostojan čoveka. Socijalisti se posebno zalažu za poštovanje pravila kolektivnog pregovaranja po uzoru na najbolju praksu zemalja Evropske unije i povećanje uticaja sindikata. Ovo se, pre svega, odnosi na poštovanje ugovora o radu, plaćanje prekovremenog rada, noćnog rada, rada neradnim danima i državnim praznicima, otkrivanje i sankcionisanje svih oblika maltretiranja i ponižavanja radnika. Socijalistička partija Srbije se zalaže za postizanje društvenog konsenzusa oko realizacije politike pune zaposlenosti. Najveći značaj za ostvarenje pune zaposlenosti imaju: direktne strane investicije, podsticanje domaće štednje, razvoj malih i srednjih preduzeća, organizovanje javnih radionica, politika ravnomernog regionalnog razvoja, podsticanje razvoja sela, poljoprivrede i infrastrukture. Država kao jedan od socijalnih partnera treba da se posebno odgovorno odnosi prema interesima zaposlenih jer su realno slabija strana u socijalnom dijalogu. SPS je privržen socijalnom dijalogu kao instrumentu za postizanje kompromisa o dinamici i troškovima ekonomskih društvenih reformi. Takođe, država bi trebalo da preuzme odgovornost za školovanje dece nezaposlenih radnika ili radnika koji primaju minimalne zarade. I socijalisti su koristili rad prethodne vlade u kampanji i primer „Srbijagasa“, koji je preuzimanjem i kupovinom šest preduzeća „spasao 12.000 radnih mesta“²⁶. Spajajući politiku zapošljavanja sa svojim međunarodnim nastupom, Dačić je poručio stranim kompanijama da je „Srbija civilizovana zemlja sa radničkim zakonodavstvom, te da ne očekuju da radnici kleče na kolenima“²⁷.

Izbornu kampanju u ovoj oblasti Demokratska stranka Srbije je zasnivala na ideji da su građani najbolje živeli kada je ona vodila državu i da su za vreme vlade Vojislava Koštunice imali godišnji rast od sedam odsto, priliv stranih investicija od četiri milijarde evra, te da su se otvarala nova radna mesta, a plate su bile 30 odsto veće nego danas. DSS je u dokumentu „Program razvoja Srbije 2012–2017“²⁸ postavila ključne ciljeve ekonomskog razvoja, a da bi ovi ciljevi bili ostvareni neophodno je ulaganje u četiri grane privrede (već pomenuti građevinarstvo, poljoprivreda, energetika i infrastruktura) jer one zapošljavaju najveći broj građana u Srbiji. Program očuvanja radnih mesta i novog zapošljavanja DSS-a podrazumeva povećanje investicija na bazi davanja koncesija i zajedničkih javno-privatnih ulaganja u domenu infrastrukturnih projekata, stvaranje interventnog fonda za sanaciju preduzeća koja su zahvaćena krizom i start-up kredita za nove preduzetnike. DSS se zalaže za stalno usklađivanje radnog zakonodavstva sa tržišnim uslovima rada i evropskim standardima. Smanjenje ukupnog opterećenja poreza i doprinosa DSS vidi kao mehanizam za povećanje zaposlenosti, kao i razvijanje novih oblika kreditnih linija i mikrokreditiranja, naročito u manje razvijenim regijama i područjima sa visokom stopom nezaposlenosti. Važno je napomenuti da se DSS zalaže za razvoj i unapređivanje fleksibilnih oblika rada putem institucije privremenog zapošljavanja, za sistematsko unapređivanje socijalnog dijaloga sa ciljem da se doprinese sadržajnijem i kvalitetnijem usklađivanju interesa rada i kapitala, za jačanje uloge i značaja kolektivnog pregovaranja kao načina rešavanja radnih sporova. Konačno, i DSS zagovara jednake mogućnosti prilikom zapošljavanja osoba sa invaliditetom i ukidanje diskriminacije, i zapošljavanje žena, mladih i starijih osoba sa invaliditetom.

URS je u kampanji insistirao na rezultatima pri zapošljavanju i pomoći koju je država pružila u obnovi i pokretanju proizvodnje u velikim preduzećima koja su bila na rubu propasti (RTB Bor, Petrohemija Pančevo, Fabrika vagona Kraljevo). Kao i druge stranke, URS se zalaže za smanjenje fiskalnih opterećenja za mala i srednja preduzeća kroz plaćanje

28 Videti na <http://dss.rs/program-razvoja-srbije-2012-%E2%80%93-2017-godine>.

26 http://www.serbia-business.com/serb/index.php?option=com_content&view=article&id=610:srbijagas-spasava-radna-mesta&catid=5:vesti (pristupljeno 22.8.2012).

27 <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Da-li-je-Dacic-jedini-socijalista.lt.html> (pristupljeno 12. aprila 2012).

PDV tek nakon naplate robe, podizanje cenzusa za obavezan ulazak malih preduzeća u sistem PDV-a, ukidanje taksi za preduzetnike koji se bave starim zanatima i obaveze korišćenja fiskalnih kasa za zanatlije. Takođe, trebalo bi podsticati još intenzivnije direktne investicije preko Agencije za strana ulaganja i promociju izvoza kroz bespovratna sredstva u visini od 4.000–10.000 evra po novootvorenom radnom mestu, uz istovremeno podržavanje domaćih preduzetnika koji su zaposle od 5–50 novih radnika kroz bespovratna sredstva od 2.000–5.000 evra po radniku. Osim programa „Prva šansa“ koji je namenjen upošljavanju mladih pripravnika potrebno je obezbediti bespovratna sredstva za obuku i zapošljavanje novih radnika u zanatstvu i u malim i srednjim preduzećima, kao i povećana sredstava za Nacionalnu službu za zapošljavanje.

Konačno, Liberalno demokratska partija je još 2008. godine na parlamentarnim izborima predstavila svoj dugoročni program nazvan „Dogovor za budućnost“²⁹. Ekonomski program predviđa i da se porez na dohodak kompanija sa velikim profitom sa sadašnjih 10 poveća na 25 odsto, da se uvedu uštede smanjenjem državnog aparata ukidanjem pojedinih ministarstava i agencija. Ovog programa liberali su delimično nastavili da se drže i na izborima 2012. ali pažnja je bila usredsređena na evropske integracije. Čedomir Jovanović je u toku kampanje govorio da oporavak ekonomije i otvaranje novih radnih mesta vidi pre svega ulaskom Srbije u Evropsku uniju, kao i saradnjom sa državama regiona čime je isticao da je to jedan od nužnih faktora za izlazak iz krize. Pored ulaganja u agrar, što je definisano kao strateški prioritet LDP, treba uraditi redefinisavanje i ubrzavanje privatizacije jer „Srbija mora postati tržišno otvorena radi privlačenja stranih investicija i kapitala kao i ulaganja u propala državna preduzeća, što će dovesti do toga da nova radna mesta spreče odliv mladih iz zemlje i oporavak celog ekonomskog sistema“³⁰. Kao i druge partije, i LDP se zalaže za veća ulaganja i podsticaje za otvaranje malih i srednjih preduzeća te samim tim i otvaranje novih radnih mesta.

29 Videti na http://www.ldp.rs/ldp_u_parlamentu/dogovor_za_buducnost.701.html.

30 Ibid.

SIROMAŠTVO I SOCIJALNA KOHEZIJA

Demokratska stranka kao jedan od osnovnih ciljeva postavlja „Srbiju socijalne solidarnosti“³¹. DS smatra da je radi potpunije sreće društva i pojedinaca neophodno stalno voditi računa o tome da su obezbeđene jednake šanse za sve. Onima koji tu šansu ne uspeju iskoristiti trebalo bi, na osnovu društvene solidarnosti, obezbediti određenu socijalnu pomoć ili drugu šansu.³² DS teži da 20% manje stanovnika bude u riziku od siromaštva i da se smanji broj onih siromašnih koji ne mogu da zadovolje osnovne potrebe. Radi se o „aktivnoj inkluziji“ koja podrazumeva podsticaje za zapošljavanje i obrazovanje siromašnih i isključenih građana. Tu se prvenstveno cilja na siromašne, osobe sa invaliditetom, izbegla i inertno raseljena lica i Rome.³³

Značajna pažnja u kampanji posvećena je socijalnoj koherentnosti i inkluziji. Tako je Božidar Đelić predstavio paket mera koje će DS sprovesti sa ciljem da se pomogne najranjivijim kategorijama stanovništva u koje ubraja studente, trudnice, poljoprivrednike, nezaposlene srednje generacije i bebe. Predstavnici DS-a su tokom kampanje poručivali i da će nastaviti da ulažu u inkluziju Roma u sve društvene tokove. „Važno je da Romi imaju svoje predstavnike u pokrajinskom i republičkom parlamentu, kao i u lokalnim skupštinama opština i gradova, kako bi se što efikasnije sprovodila politika njihove integracije u društvo“³⁴, izjavio je Bojan Pajtić. Osobama sa invaliditetom je, takođe, posvećena značajna pažnja, a naročito ostvarenju njihovih ljudskih prava i stvaranju uslova za socijalno uključivanje.

Kao neki od osnovnih ciljeva za koje će se SNS zalagati navedeni su jača i razvijenija ekonomija, socijalna politika i socijalna pravda, strate-

31 <http://www.ds.org.rs/dokumenti/ds-program.pdf>, 15. maja 2012.god (pristupljeno 15. maja 2012).

32 Ibid.

33 http://www.ds.org.rs/dokumenti/SRBIJA_2020_Strategija_2010-12-18.pdf, (pristupljeno 14. maja 2012).

34 http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=04&dd=05&nav_category=12&nav_id=597710, (pristupljeno 14. maja 2012).

gija za mlade i penzionere³⁵. Takođe, prioritetnim su označeni socijalna sigurnost, ravnopravnost i solidarnost što vodi ka socijalnoj državi koja podrazumeva društvo koje istovremeno razvija materijalne i duhovne vrednosti čoveka i različitih društvenih grupa. SNS govori o socijalnoj inkluziji hendikepiranih, starih osoba, siromašnih i o tome da je svačije pravo da ima hranu i krov nad glavom. Socijalna politika stranke temelji se na uverenju da preobražaj društva i uvođenje demokratskog poretka moraju biti zasnovani na načelima socijalne pravde. Konačno, kao dva najvažnija cilja razvojne politike, u Beloj knjizi su navedeni: značajan porast zaposlenosti i smanjenje siromaštva i postepen rast blagostanja stanovništva.³⁶ Što se tiče socijalne kohezije, posebnu pažnju su posvetili položaju osoba sa invaliditetom kojima treba obezbediti dostojanstven život i sprečiti njihovu marginalizaciju, izolovanost i siromaštvo.

Socijalistička partija Srbije veliku pažnju pridaje socijalnoj politici i državnoj brizi o stanovništvu. U svom programu iz 2010. godine, značajnu pažnju posvećuje socijalnoj politici. Između ostalog, zahteva se povećana uloga sindikata i uspostavljanje socijalnog dijaloga koji je, smatraju, osnovni preduslov društvene kohezije. Takođe, zalažu se za socijalnu pravdu, sigurnost i solidarnost koja je najvažnija i pretpostavlja solidarnost čitavog društva i države sa ugroženim i nemoćnim. U suštini, krajnji cilj socijalne politike za koju se zalaže SPS jeste smanjenje drastičnih socijalnih razlika među građanima, kao i unapređenje socijalne zaštite onih koji su najviše ugroženi: siromašni, nemoćni, stari, bolesni, osobe sa posebnim potrebama ili one koje su nesposobne za rad. Kao poseban cilj, ističe se smanjenje siromaštva koje se najviše povećalo u ruralnim područjima, kod marginalizovanih grupa, među izbeglicama i interno raseljenim licima, Romima i osobama sa invaliditetom. Naročito je potrebno obezbediti ravnopravan pristup siromašnih zapošljavanju, zdravstvu, obrazovanju i komunalnim uslugama kako bi se sprečilo trajno siromaštvo kod ovih socijalnih grupa.³⁷

„Cilj Socijalističke partije Srbije je društvo jednakih šansi – da se leče bolesni, školuju pametni i vladaju najbolji“³⁸, kaže potpredsednik te stranke Dušan Bajatović.

U skladu sa opštim raspoloženjem birača u Srbiji, i URS prihvata neke ideje levice, te zahteva za (makar minimalno) socijalno odgovornom državom. Predstavnici URS-a tvrde da se bore za ravnomernu raspodelu bogatstva Srbije, te da su tu da služe samo narodu: „Nepravedna država rađa ekonomsku i pravnu nesigurnost, siromaštvo i kriminal. Kao predsednik učiniću sve da se povрати poverenje građana u institucije tako što ću voditi životnu politiku i služiti samo narodu, a ne strankama i tajkunima“³⁹. Deo kampanje posvetili su i zalaganju za socijalnu koheziju, odnosno inkluziju svih društvenih grupa. „Svim ljudima treba pružiti jednake šanse za normalan život i napredovanje, bez obzira odakle su“⁴⁰, i u tom smislu je posebno isticana ugroženost osoba sa invaliditetom koje žele da rade, kao i omladine koja ne može da se zaposli.

U programu DSS-a se, kao jedan od neposrednih ciljeva, ističe borba protiv nezaposlenosti i siromaštva⁴¹. U DSS smatraju da socijalnu politiku treba da vodi država i da donese program za borbu protiv nezaposlenosti, te da obezbedi potrebne mere i sredstva. Preobražaj društva i stvaranje demokratskog poretka podrazumeva socijalnu pravdu. Svim članovima zajednice, tako, trebalo bi da budu pruženi uslovi za lični razvoj, obrazovanje, stvaranje porodice i kvalitetne uslove života, a posebno se ističe potreba zbrinjavanja i pomoći izbeglicama. Takav koncept socijalne zaštite, smatraju, doprineće jačanju socijalne kohezije i podržati nezavisnost i sposobnost ljudi da se brinu sami o sebi⁴². Kao važan cilj ističe se i zaštita društvenih grupa koje su izložene najvećem riziku,

38 <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/1950/Izbori+2012/1074776/Bajatovi%C4%87%3A+Dru%C5%A1tvo+jednakih+%C5%A1ansi.html>, (pristupljeno 14. maja 2012).

39 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/316989/Stankovic-Zaboravljeni-obicni-ljudi>, (pristupljeno 15. maja 2012).

40 http://www.b92.net/info/izbori2012/vesti.php?yyyy=2012&mm=04&dd=29&nav_id=604948, (pristupljeno 15. maja 2012).

41 <http://dss.rs/socijalna-politika/> (pristupljeno 1. oktobra 2012).

42 <http://dss3.orion.rs/wp-content/uploads/downloads/2011/02/Programska-platforma-DSS.pdf>, (pristupljeno 13. maja 2012).

35 Videti na <http://www.sns.org.rs/images/pdf/Bela%20knjiga-Programom-do-promena.pdf>.

36 Preuzeto sa: <http://www.sns.org.rs/images/pdf/Bela%20knjiga-Programom-do-promena.pdf>, (pristupljeno 13. maja 2012).

37 <http://sps.org.rs/Dokumenta/PROGRAM%20SPS.pdf>, (pristupljeno 13. maja 2012).

poput osoba sa niskim nivoom obrazovanja, nezaposlenih, stanovnika ruralnih područja, osoba sa invaliditetom, izbeglica i raseljenih lica.⁴³ DSS insistira na borbi protiv siromaštva: „Vlast mora biti solidarna sa građanima... Briga za one koji nemaju, za one kojima svaki dan protiče u strahu i neizvesnosti, briga za siromašne građane mora biti prva brige države Srbije“ smatra Koštunica⁴⁴.

Platformom Preokreta iskazano je da se pod „preokretom“, između ostalog, misli i na brigu o ljudima koja im otvara nove šanse, a ne guši život i potencijale; socijalnu zaštitu koja štiti najugroženije, ali ne gura sve ostale u propadanje; promenu uloge žene u javnom životu i odlučivanju, jer one ne treba da budu samo domaćice, čistačice i sekretarice. Insistira se na promeni u ekonomiji donošenjem niza nepopularnih, ali, na duži rok, efikasnih reformi, ali i oslanjanju na tri moguća izvora investicija: domaću štednju, investicije iz sveta i fondove EU. Razvoju privrede treba da doprinese i razvoj malih i srednjih preduzeća koji je neophodan za željeni ekonomski bum, što se pokazalo na primerima različitih zemalja Evrope⁴⁵. Jovanović je više puta isticao da se bori za pravo svakog građanina na normalan život: „Ne verujem u Srbiju u kojoj će postojati građani prvog, drugog ili trećeg reda. Za sve ono što nam se desilo uzrok je neodgovorna politika“⁴⁶.

VLADA IVICE DAČIĆA – EKSPoze I PRVI SOCIO-EKONOMSKI KORACI

Kada govorimo o strukturi vlade, mora se priznati da ona podrazumeva neka iznenađenja. Ako se brak socijalista i naprednjaka može smatrati relativno očekivanim još od nastanka SNS (podsetimo, ključni

argument SPS za stvaranje vlade sa DS je tadašnja antievropska pozicija SRS i posledice koje bi proizašle iz takve vladine politike), onda je ulazak URS u vladu bez dileme element iznenađenja. URS (a naročito Mlađan Dinkić) su bili najčešće meta napada opozicije, pre svega naprednjaka. Međutim, ako pogledamo alternative, jasno je da ulazak URS mnogo više odgovarao SNS-u i SPS-u jer bi druga alternativa (DSS) u prevelikoj meri ideološki obojila vladu i značajno je pomerila udesno. U ekonomskom smislu, ova vlada je usmerena na siromašniji deo stanovništva, pa se i URS svojim redefinisanjem ka stranci siromašnih regiona prilično dobro uklapa u imidž koji vlada želi da izgradi.

O tom imidžu najbolje govori ekspoze mandataru Ivici Dačića u kome on sasvim očigledno stavlja ekonomiju na prvo mesto, ispred svih drugih pitanja smatrajući da ostvarivanje svih drugih ciljeva „zavisi od sposobnosti da se obezbedi ekonomski opstanak zemlje“⁴⁷. Dačić poziva na „zaključivanje socijalnog dogovora između vlade, zaposlenih i poslodavaca“⁴⁸ sa ciljem da se stvori „ekonomska politika koja će biti razvojna i koja će za krajnji cilj imati podizanje životnog standard osiromašenih građana Srbije“⁴⁹. Dačić smatra da u Srbiji postoje dva povezana problema: osiromašenje društva i stanje privrede, sa jedne strane, i ogromno socijalno raslojavanje, sa druge. Dakle, „politička vlast ne sme da služi kao instrument u rukama moćnih i bogatih ... već mora biti instrument u rukama naroda za ostvarivanje pravednije raspodele društvenog bogatstva“⁵⁰. Zbog toga se ekonomska politika nove vlade neće zasnivati na štednji već osiromašenih građana.

Osnovni cilj vlade je stvaranje poslovnog ambijenta, što podrazumeva stabilnu valutu, povoljnu cenu kapitala, državne subvencije, efikasnije administrativne procedure, podsticaj izvoznima i subvencije poljoprivredi. Dačić u ekspozu od privrednika traži tri stvari: 1) da ne otpuštaju radnike i da im redovno isplaćuju zarade; 2) da plaćaju poreze i da rade u okviru

43 http://www.ekonomskisavetdss.com/wp-content/uploads/2012/03/program_razvoja_srbije_2012-2017.pdf, (pristupljeno 13. maja 2012).

44 <http://dss.rs/obracanje-vojislava-kostunice-glavnom-odboru/>, (pristupljeno 14. maja 2012).

45 <http://www.ldp.rs/upload/PREOKRET%20JANUAR%202012.pdf>, (pristupljeno 13. maja 2012).

46 <http://istina.ldp.rs/Vesti/16378/Ne-smeju-da-postoje-gradjani-prvog-drugog-i.shtml>, (pristupljeno 16. maja 2012).

47 <http://www.rts.rs/upload/storyBoxFileData/2012/07/26/2396544/Ekspoze%20Ivice%20Dacic%20260712.pdf> (pristupljeno 15. septembra 2012).

48 Ibid.

49 Ibid.

50 Ibid.

zakona i 3) da investiraju u Srbiju i da ne iznose kapital napolje. Osnovne grane razvoja su poljoprivreda, energetika i infrastruktura, dok finansijski sektor ima ulogu u „pokretanju nacionalne ekonomske mašine“⁵¹.

Citirajući nobelovca Krugmana (a ranije u ekspozeu i Kejnza) Dačić zaključuje da „imamo veliki broj ljudi koji ne rade ili nedovoljno rade, imamo kapacitete koji nisu uposleni, prirodne resurse koji nisu iskorišćeni i imamo uplašene investitore i finansijski sektor koji nije u funkciji razvoja“⁵², te da je reindustrijalizacija način da se ponovo pokrene privreda. Dačić smatra da se mora štedeti na birokratskim i nepotrebnim troškovima i da prebacivanje štednje na građane samo smanjuje kupovnu moć. Iz istih razloga neće biti smanjenja plata i penzija, a njihov eventualni rast će biti usklađen sa budžetskim mogućnostima. Međutim, u skladu sa obećanjima PUPS, svim penzionerima sa primanjima manjim od 15.000 biće isplaćena trinaesta penzija.

I pored izjava iz kampanje, „Vlada Srbije će nastaviti razgovore sa Međunarodnim monetarnim fondom, Svetskom bankom i drugim međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, u cilju postizanja makroekonomske stabilnosti i održivog privrednog razvoja“⁵³. Takođe, u skladu sa obećanjima SNS, Dačić je najavio donošenje Zakona o javnim nabavkama koji će povećati transparentnost i smanjiti korupciju.

Kada je reč o konkretnim javnim politikama, kao i o kampanji, poljoprivreda je označena kao grana „koja značajno može da doprinese ukupnom ekonomskom rastu u kratkom roku...“⁵⁴. Nova vlada planira da značajno poveća agrarni budžet i da utvrdi dugoročniju agrarnu politiku. Kada je reč o javnim preduzećima, Dačić je obećao da elektroprivreda neće biti privatizovana, te da će država zadržati većinsko vlasništvo i u drugim strateški važnim javnim preduzećima koja imaju monopolsku poziciju na tržištu (čime se otvara prostor za prodaju Telekomu ili jednog njegovog dela).

Nova vlada najavljuje reforme javnih preduzeća, uključujući i profesionalizaciju upravljačkog kadra, dok bi Vlada preuzela kontrolnu funkciju. Ipak, odluka da se Milan Krkobabić postavi za izvršnog direktora pošte je samo jedan od slučajeva koji govore da će vlada teško ispuniti ovo obećanje. Drugi važan element reforme državne uprave na kome se insistiralo u kampanji je ukidanje *nepotrebnih državnih organa i agencija*. Ovo obećanje, ponovljeno u ekspozeu, dočekano je sa velikom podrškom, ali kako i Rodoljub Šabić primećuje⁵⁵ došlo je do značajnog smanjenje broja organa koji će biti ukinuti (ne bi trebalo zanemariti da se oko ukiđanja nekih tela, poput Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka – ZAPROKUL, javio značajan otpor javnosti). U pokušaju da ne odustane od izbornog obećanja, a verovatno i da zaplaši/motiviše zaposlene, Dinkić najavljuje da će do otpuštanja viškova u administraciji doći onda kada „prekinemo rast nezaposlenosti i kad BDP počne da raste“⁵⁶.

Ovih par poslednjih primera zapravo nam pokazuju da je već nakon prva dva meseca rada vlade došlo do određenog omekšavanja naročito kada je reč o teško sporovodivim obećanjima. Najočigledniji primer predstavlja povećanje PDV na 20% čemu se tokom kampanje SNS oštro protivila: „SNS se odlučno protivi bilo kakvom povećanju fiskalne presije, bilo da je to povećanje PDV-a ili neko drugo nametanje fiskalnih nameta privredi i građanima iz prostog razloga što smatramo da se problem budžetskog deficita može rešiti na rashodnoj strani“⁵⁷. Takođe, ideja departizacije je ozbiljno ugrožena samim izborom Jorgovanke Tabaković na mesto guvernerke Narodne banke Srbije što je bila jedna od prvih mera nove skupštinske većine (istini za volju, SNS se protivio potpunoj departizaciji i zagovarao stručnost kao kriterijum).

Temelji kratkoročne vladine politike postavljeni su rebalansom budžeta koji je usvojen 25. septembra. Pored pomenutog povećanja PDV

55 http://www.mondo.rs/s260586/Info/Srbija/Vlada_ukida_samo_sedam_agencija.html (pristupljeno 1. oktobra 2012).

56 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/345310/Dinkic-Kad-prekinemo-rast-nezaposlenosti-necemo-vise-maziti-visak-ljudi-u-administraciji> (pristupljeno 1. oktobra 2012).

57 <http://www.sns.org.rs/sr/srpska-napredna-straka-vesti/85-glavne-vesti/3945--srpska-napredna-stranka-konferencija.html> (pristupljeno 1. oktobra 2012).

51 Ibid.

52 Ibid.

53 Ibid.

54 Ibid.

na 20%, u najvažnije mere spada ukidanje 130 parafiskalnih nameta, ograničenje najveće plate u javnom sektoru na 162.000 dinara, povećanje akciza, poreza na dobit i poreza na dividende i prihode od kamata. Takođe, uvodi se mogućnost da mala i srednja preduzeća plate PDV tek kada naplate robu što je bilo jedno od izbornih obećanja URS. Vlada je ove mere objasnila veoma teškom finansijskom situacijom koju je zatekla nakon izbora i željom da se izbegne bankrot. Utisak je da rebalans budžeta predstavlja kompromis između nepopularnog prebacivanja troškova na građane putem PDV-a i povećanja poreza koje pogađa srednju klasu (npr. porez na dobit i na štednju), kombinovano sa nekim merama koje bi trebalo da „odobrovolje“ građane poput ukidanje određenog broja agencija i ograničenja plata u javnom sektoru. Opozicija je kritikovala predlog rebalansa zbog prevelikog trošenja (DSS, DS i LDP) i zbog smanjenja davanja za Vojvodinu (DS, SVM). Zanimljivo je da ni Vlada nije baš entuzijastična oko rebalansa koji je donet u iznudi pa se, kako je izjavio poslanik SNS Arsić, „rebalans budžeta uglavnom nikome ne sviđa, pa ni vladi koja ga je predložila, ali da on odslikava realnost javnih finansija Srbije“⁵⁸. Ipak, svi akteri se slažu da će pravi test ekonomske politike biti usvajanje budžeta za 2013. godinu.

ZAKLJUČNE TEZE

Utisak stručne javnosti o kampanji 2012. je prilično jednoglasan i u saglasju sa do sada predstavljenim elementima u ovom tekstu. Jovanović (2012) smatra da su „u raznim, retoričkim i marketinškim varijacijama na temu svi nudili rešenja za privlačenje stranih investicija, favorizovanje malih i srednjih preduzeća, podsticali preduzetnike na otvaranje novih radnih mesta, dotacije poljoprivrednicima, pokretanje i finansiranje infrastrukturnih objekata, reformu poreskog sistema, sveobuhvatan i izdašniji sistem socijalne zaštite, departizaciju javnih preduzeća i ustanova, decentralizaciju države, efikasniju, profesionalniju i manju administraciju,

58 http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=09&ddd=22&nav_category=11&nav_id=645163 (pristupljeno 30. septembra 2012).

i sl.“, a Orlović da je kampanja dosadna jer je kontekst kampanje diktirala svetska ekonomska kriza, pa sve partije imaju slične poruke⁵⁹.

Uopšteno govoreći, socio-ekonomske teme su pored formalno primarnog značaja često korišćene kao nadogradnja osnovnih ideoloških pozicija. Tako DS, a naročito LDP vide ekonomski razvoj kao posledicu evropskih integracija, dok DSS svoj evroskeptični i proruski stav dodatno pojačava ekonomskim obećanjima baziranim na ruskim kreditima i suspenziji Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Takođe, i Ujedinjeni regioni Srbije svoj regionalizam prevode u decentralizaciju subvencija i zagovaraju ravnomerni ekonomski razvoj (doduše, u ovom slučaju se može raspravljati koja pozicija je starija). Konačno, Socijalistička partija Srbije relativno koherentno razvija svoju *alter* i *antiglobalističku* poziciju kroz protivljenje MMF-u, diskursu štednje i poručujući da se srpski radnici „saginjati neće“.

Zapravo, moglo bi se reći da razlike u socio-ekonomskim pozicijama proizlaze iz pozicije stranke (pozicija ili opozicija), te njenih očekivanja od izbornih rezultata. Stoga su dve najveće stranke (DS i SNS) imale prilično sveobuhvatne ideje, dok su se četiri manje trudile da zauzmu različite pozicije i da izgrade iole prepoznatljivu politiku. Ipak, realno suženi manevarski prostor, te izazov populizma doveli su do skoro istovrsnih tvrdnji o preskupoj i neefikasnoj državi, ali i do obećanja o novim redistribucionim merama i pomoći najsiromašnijim. Zanimljivo je da se privatizacija kao jedan od najvažnijih ekonomskih procesa spominjao samo u kontekstu zahteva EU da se sprovede istraga o 24 sporne privatizacije, kao i kod razmatranja budućnosti privrednih giganata (propalih ili onih koji i dalje nekako funkcionišu).

U ovakvom kontekstu se zapravo može tvrditi da je minimum konsenzusa unutar vlade moguće napraviti ako u njoj istovremeno ne budu LDP i DSS ili LDP i SPS, dok su sve ostale varijante relativno homogene, bar kada govorimo o socio-ekonomskim pozicijama. Stoga nije neutemeljeno tvrditi da su ekonomske osnove na kojima je formirana ova vlada relativno snažne i ogledaju se u: 1) umerenoj štednji koju će, za početak,

59 <http://www.bizlife.rs/vest.asp?id=39362&n=Izbiori-2012:-Populizam-sa %E2%80%9Evelikih-tema-pre%C5%A1ao-na-ekonomiju>, (pristupljeno 14. maja 2012).

podeliti građani preko PDV-a i država putem ukidanja određenog broja agencija i privremenim ograničenjem rasta penzija i plata; 2) olakšavanju poslovanja malim i srednjim preduzećima ukidanjem nekih parafiskalnih nameta i odlaganjem plaćanja PDV; 3) daljoj politici subvencionisanja poljoprivrede i drugih grana privrede u slučaju da dovode do zapošljavanja; 4) kontinuitetu u infrastrukturnim ulaganjima (javno-privatne koncesije), i 5) ulaganju u energetiku. Sve ovo bi kratkotrajno trebalo da bude osnaženo dodatnim zaduživanjem (uz diverzifikaciju kreditora uvođenjem Rusije i Kine) koje će pomoći da se prebrodi kriza bez velikih rezova i otpuštanja, u iščekivanju da kapitalna ulaganja nasleđena od prethodne vlade (npr. Fiat) konačno daju rezultate i da popuštanje krize poveća zainteresovanost međunarodnih investitora. Međutim, njihova odluka zavisiće, kao i obično, od šireg ekonomskog i političkog konteksta. Ukoliko izostane međunarodna podrška, stiće se utisak da će vlada biti primorana da se opredeli za neke mnogo bolnije mere, pre svega na rashodnoj strani budžeta što će pokazati njenu realnu snagu i homogenost kada je reč o javnim politikama i dovesti u pitanje mogućnost da se makar deklarativno ostane u okvirima obećanim tokom kampanje.

Literatura

- Jovanović, Milan (2012), Predsednički izbori u Srbiji održani 6. i 20. maja 2012. godine u *Oko izbora 18*, CeSID, National Democratic Institute, Beograd.
- Mainwaring, Scott, (2001), *Party Systems in the Third Way*, u Diamond, Larry and Plattner, F. Marc (eds), *The Global Divergence of Democracies*, The John Hopkins University Press, Baltimore and London.
- Slavujević, Zoran (2012), Izborna kampanja 2012, *Politički život* 5, Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka, Službeni glasnik, Beograd.
- Spasojević, Dušan (2011), Odblokirana tranzicija – političke podele u Srbiji nakon 2000. godine u *Godišnjak 2011* (godina V, broj 5), Ilija Vujačić (ur), Fakultet političkih nauka, Beograd.
- Spasojević, Dušan, Lončar, Jelena (2012), Političke reperkusije socio-ekonomskih pitanja u Srbiji u lavirintu tranzicije, Zoran Stojiljković (ur.), Friedrich Ebert Stiftung, Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka, Beograd.
- Stojiljković, Zoran (2012), Đurđevdanski izbori 2012. godine – Koalicione igre i igrice oko vlasti u *Oko izbora 18*, CeSID, National Democratic Institute, Beograd.

Jelena Lončar

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

POLITIKE IDENTITETA I KVALITET ŽIVOTA U IZBORNOJ KAMPANJI POLITIČKIH STRANAKA 2012.¹

Pored tema iz političkog i ekonomskog spektra koje su bile u fokusu izborne kampanje, u istraživanju smo pratili i zastupljenost pitanja koja se odnose na civilno društvo, participaciju građana, politike u cilju ostvarivanja ljudskih i manjinskih prava, ravnopravnosti i jednakosti građana, kao i generalno teme koje se tiču kvaliteta života i postmaterijalističkih vrednosti. Među ovim temama poseban fokus u praćenju izborne kampanje je stavljen na teme: Civilno društvo i demokratija, Nacija, nacionalni identiteti i međunacionalni odnosi, Održivi razvoj i ekologija, Socijalna inkluzija i preduzetništvo, Rodna ravnopravnost, Mladi, Penzije i stara lica, Obrazovanje i nauka, Zdravstvo, Kultura i mediji. Ove teme do sada nisu zauzimale značajno mesto u izjavama i predizbornim obećanjima političkih stranaka.

Odnos prema ovim temama osvetljava gde se politički predstavnici i građani Srbije danas nalaze na lestvici predmodernih, modernih i postmodernih vrednosti (v. Pantić, 2003). Istovremeno, zainteresovanost za postmaterijalističke vrednosti i razvijenost politika koje unapređuju

¹ Posebnu zahvalnost za prikupljanje materijala tokom izborne kampanje dugujem kolegama Aleksandru Đokiću (nacija i međunacionalni odnosi), Ani Vušurović (rodna ravnopravnost), Žaklini Živković (ekologija i održivi razvoj) i Jeleni Živković (obrazovanje i nauka).

kvalitet života i ravnopravnost građana predstavlja važnu komponentu produbljiivanja i razvoja demokratije.

NACIJA I MEĐUNACIONALNI ODNOSI

Identitetske politike su pitanje koje se u multietničkim društvima nameće i tokom kampanja, jer je ta tema duboko ukorenjena u vrednosne sisteme pojedinaca i političkih grupa koje ih predstavljaju. Pitanje položaja nacionalnih manjina i odnos većine prema manjini predstavlja nezaobilazan pokazatelj demokratičnosti društva. U predizbornoj kampanji 2012. godine možemo razlikovati dva pristupa ovoj temi: pitanje srpske nacije i nacionalnosti i pitanje poštovanja prava nacionalnih manjina.

Pitanjem srpske nacije bavile su se uglavnom političke stranke sa desne polovine političkog spektra, dok se pitanje međunacionalnih odnosa moglo naći u izjavama i programima političkih partija nacionalnih manjina i eventualno i načelno onih stranaka koje na taj način žele da potvrde svoju demokratičnost. Značaj nacionalnog identiteta pominje se u kampanjama DSS, SRS i Dveri, ali posebno i SPS kroz pitanje očuvanja KiM u Srbiji i PUPS kroz zalaganje za očuvanje ćirilicnog pisma, kao nacionalnog pisma srpskog naroda.

U svojim programima sve političke stranke zalažu se za poštovanje ljudskih i manjinskih prava i to su u uzgrednom pominjanju položaja nacionalnih manjina tokom kampanje i potvrđivale. Nijedna politička partija nije negirala prava nacionalnih manjina.

Nacijom i nacionalnim identitetom su se najviše bavile Dveri koje u svom programu ističu da „aktuelna kulturna politika u Srbiji ide na ruku činiocima slabljenja, dezorijentacije i razgradnje ne samo srpskog kulturnog identiteta, po kome smo se izdvajali i izdvajamo među kulturama tzv. regiona, nego i svake kreativne osobenosti i pouzdanog sistema duhovnih vrednosti“². I SRS je imao snažnu nacionalističku retoriku, upozoravao birače na secesionističke težnje u različitim delovima zemlje

i zalagao se za razvijanje srpske nacionalne svesti i patriotizma. DSS je bio znatno umereniji i u kampanji se zalagao za očuvanje srpske kulture i nacionalnog identiteta.

U programu SNS „Bela knjiga programom do promena“, navodi se da je „borba za očuvanje identiteta, jezika, pisma, kulturnog i istorijskog nasleđa naroda koji u Srbiji žive sastavni deo nacionalne politike Srpske napredne stranke. Ponosni na etničku raznolikost Srbije, na nebrojena iskušenja podeljena u prošlosti i na sačuvanu veru u bolju, zajedničku budućnost, našu politiku zasnivamo na aktivnom zalaganju za punu afirmaciju svih, domaćim i međunarodnim standardima utvrđenih individualnih i kolektivnih prava nacionalnih manjina. Za Srpsku naprednu stranku pripadnici manjinskih nacionalnih zajednica jesu snaga i bogatstvo Srbije, a Srbija za kakvu se zalažemo, mora pripadati podjednako svim njenim građanima“³. U toku kampanje lider SNS Tomislav Nikolić pozvao je građane da se ne dele ni po polu, ni po pripadnosti naciji, ni po pripadnosti veri. „Svaki čovek koji veruje u boga je dobar čovek. A gde traži boga, u katedrali, džamiji ili crkvi, meni je to sasvim svejedno“⁴, rekao je Nikolić. On je dodao da svaki čovek ima pravo da od države traži šansu da izdržava svoju porodicu i istakao da će svako ko je stručan imati šanse u vladi, lokalnoj samoupravi, ili na bilo kom drugom mestu gde budu odlučivali naprednjaci. Nikolić je rekao da formiranjem zajedničke liste sa Bošnjačkom narodnom strankom, SNS faktički dokazuje da joj je podjednako drag svaki deo Srbije, i u njemu svako dete i svaki čovek i svaka žena. „Ako do sada političari nisu uspeali da obezbede slogu u Sandžaku, ili u Raškoj, kako ko voli, nama je dužnost da to učinimo, jer mi drugu državu nemamo. Ni Srbi, ni Bošnjaci, niti bilo ko drugi ko živi u Srbiji. Ovo nam je jedina država, i treba samo da je izgrađujemo i razvijamo, da u njoj živimo sve bolje“, poručio je lider SNS (18.04.2012, Tanjug).

Nimalo iznenađujuće, koalicija SPS-PUPS-JS je takođe, kao i u ranijim kampanjama, potencirala pitanje nacionalnog identiteta. Lider SPS Ivica

2 <http://www.dverisrpske.com/sr-CS/nasa-politika/izborni-program/kulturna-i-sportska-politika-identiteta.php>.

3 <http://www.sns.org.rs/images/pdf/Bela%20knjiga-Programom-do-promena.pdf>.

4 <http://www.tanjug.rs/novosti/39712/saradjivacemo-sa-svakim-ko-zeli-dobro-srbiji.htm>.

Dačić je poručio biračima da mu je Srbija uvek na prvom mestu i iznad svega i da će obnoviti poverenje u Srbiju i zaštititi nacionalne i državne interese⁵.

Većina izjava pripadnika koalicije oko DS-a i Preokreta odnosila se na poštovanje jednakosti svih građana, a posebna pažnja je posvećena položaju Roma.

Iako se u kampanji političke stranke nisu suviše bavile pitanjem zaštite prava nacionalnih manjina, većina njih je nesumnjivo shvatila značaj ovog pitanja. To su pokazale i time što su se gotovo sve (sem nacionalističke desnice) utrkivale da na svojoj listi imaju bar neku političku stranku nacionalnih manjina. Tako su se na listi Čedomir Jovanović – Preokret našle dve stranke nacionalnih manjina: Demokratska partija Sandžaka i Partija Bugara Srbije. Na listi Pokrenimo Srbiju – Tomislav Nikolić našle su se 4 stranke nacionalnih manjina: Bošnjačka narodna partija, Demokratska partija Makedonaca, Romska partija i Pokret vlaškog ujedinjenja. Ujedinjenim regionima Srbije pristupili su Bunjevačka partija, Vlaška demokratska stranka, Sandžačka narodna partija i Demokratska partija Bugara. Konačno, Demokratski savez Hrvata u Vojvodini se kandidovao u okviru koalicije Izbor za bolji život – Boris Tadić, dok je stranka Zajedno za Vojvodinu izašla je na izbore u koaliciji sa Ligom socijaldemokrata Vojvodine (v. Lončar, 2012). Na listi DS-a za pokrajinske izbore našli su se i predsednici nekoliko nacionalnih saveta nacionalnih manjina što je ova stranka iskoristila kako bi u javnosti stvorila utisak da ima podršku nacionalnih saveta nacionalnih manjina i da nacionalni saveti izlaze na izbore u koaliciji sa DS⁶. Značaj nacionalnih saveta nacionalnih manjina primetio je i LDP koji je u kampanji izjavio da će se angažovati na ispravljanju posledica velikih grešaka vlasti zbog kojih ne može da radi Nacionalni savet Bošnjaka.

5 <http://www.tanjug.rs/novosti/38462/uvek-cu-se-boriti-za-srbiju-i-socijalnu-pravdu.htm>.

6 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/312449/DS-na-pokrajinske-izbore-sa-sest-nacionalnih-zajednica>.

ANTIDISKRIMINATIVNE POLITIKE

Uprkos ustavnom garantovanju jednakih prava svim građanima i zabrani diskriminacije određene grupe su diskriminisane u društvu i samim tim nemaju jednake šanse da se takmiče u slobodnoj konkurenciji za radna mesta, obrazovanje, napredovanje u karijeri i sl. Poslodavci radije zapošljavaju pripadnike dominantne grupe nego pripadnike manjinskih grupa. Na visokim pozicijama u institucijama se nalaze uglavnom muškarcima, heteroseksualci, pripadnici većinske etničke grupe, dok su grupe koje nemaju ova obeležja često nevidljive u društvu i državi.

Najveći stepen diskriminacije i socijalne isključenosti trpe Romi. Nisko ili nikakvo obrazovanje, nezaposlenost, život u izuzetno teškim materijalnim uslovima, visoka stopa smrtnosti, izloženost netrpeljivosti u društvu i različitim oblicima diskriminacije najizraženiji su problemi ove etničke grupe. Pored njih, u neravnopravnom socijalnom, ekonomskom i političkom položaju se nalaze interno raseljena lica, dugoročno nezaposlene mlade osobe, domaćinstva bez zaposlenog člana, deca i stari na selu, starije nezaposlene osobe, žene pomoćni članovi porodičnih gazdinstava, osobe sa invaliditetom i seksualne manjine (Cvejić, 2011: 189–191).

Razumljivo je, stoga, da su građani naročito zainteresovani za pitanja jednakosti, ravnopravnosti i socijalne pravde i da od donosioca odluka očekuju da se odrede prema ovim pitanjima i daju doprinos njihovom rešavanju. U izbornoj kampanji 2012. godine, međutim, ova pitanja su bila zanemarena i sem načelnog opredeljenja za poštovanje ljudskih prava, socijalnu inkluziju i borbu protiv svih oblika diskriminacije, u kampanji nije bilo više interesa za ovu temu. Ovo se najbolje može videti analizom pristupa političkih stranaka i koalicija pitanjima socijalne inkluzije, rodne ravnopravnosti i odnosa prema penzionerima i starim licima u toku izborne kampanje.

Ove tri teme su jedine bile nešto zastupljenije u kampanji. Problem diskriminacije LGBT osoba koji je u Srbiji posebno izražen je npr. skoro potpuno izostao iz kampanje. Jedino se LDP odredio po ovom

pitanju: „Slobodni smo da živimo kako želimo, obavezni da štitimo život. Slobodni smo da volimo koga želimo, obavezni da se suprotstavljamo svakoj mržnji“.⁷

SOCIJALNA INKLUZIJA I SOCIJALNO PREDUZETNIŠTVO

Iako se načelno sve političke stranke zalažu za socijalnu inkluziju pojedinaca i grupa u neravnopravnom položaju, u kampanji je izostao predlog kako bi se ova politike sprovodila⁸.

Tako je DS isticala posvećenost poboljšanju položaja žena u društvu i smanjenju siromaštva Roma. Prilikom posete Zadruzi za sakupljanje sekundarnih sirovina u Orlovskom naselju na Zvezdari zajedno sa šefom Misije EU u Srbiji Vensanom Dežerom i predstavnicima UN i ambasada Norveške i Švedske, Mirko Cvetković i Dragan Đilas su izjavili da je položaj Roma u Srbiji i Beogradu znatno poboljšan u odnosu na raniji period, i da će Vlada Srbije i grad Beograd u narednom periodu nastaviti da ulažu u inkluziju Roma u društvene tokove⁹.

SNS se zalaže za socijalnu inkluziju hendikepiranih, starih osoba i siromašnih i za to da imaju pravo na hranu i krov nad glavom. Nebojša Stefanović, predsednik Gradskog odbora Beograda SNS-a, upozorio je na činjenicu da u Srbiji živi skoro pola miliona osoba sa invaliditetom, među kojima je veliki broj dece i omladine, a da je dužnost države i grada da im se obezbedi dostojanstven život i olakša svakodnevnica¹⁰.

URS smatra da su osobe sa invaliditetom jedna od najugroženijih kategorija koje žele da rade. DSS se zalaže za socijalnu zaštitu, pogotovo društvenih grupa koje su izložene najvećem riziku, poput osoba sa niskim nivoom obrazovanja, nezaposlenih, stanovnika ruralnih područja, osoba sa invaliditetom, izbeglica i raseljenih lica. SPS smatra da se siromaštvo najviše povećalo u ruralnim područjima, kod marginalizovanih grupa, među izbe-

glicama i interno raseljenim licima, Romima i osobama sa invaliditetom. SRS se posebno u nekoliko navrata osvrnuo na težak položaj izbeglica u društvu. Dveri ugroženim grupama smatraju bolesne, siromašne, decu u sistemu socijalne zaštite, nezaposlene trudnice, porodilje, majke koje rade i imaju decu, majke koje su preduzetnici, samohrane majke, invalide, itd.

Nekoliko političkih stranaka je tokom kampanje, u aprilu 2012. godine potpisalo Protokol o saradnji sa Nacionalnom organizacijom osoba sa invaliditetom Srbije uključujući DS, LSV, SPS i NS sa obećanjem da će se zalagati za ravnopravnost i poboljšanje položaja osoba sa invaliditetom u društvu. S druge strane, SNS je potpisivala protokole sa radnicima. Početkom aprila potpisan je Sporazum o saradnji i uzajamnoj pomoći sa malim akcionarima „Beka“ i „Energoprojekta“, zatim sa udruženjima malih akcionara firmi „Lola Ribar“, „Soko Štark“ i sa Pokretom veterana Savski venac iz Beograda. I druge stranke su pokušavale da različitim protokolima privuku glasove sindikata, radnika (npr. SPS) ili penzionera (npr. URS).

Imajući u vidu broj socijalno isključenih u Srbiji, zatim procene da u Srbiji živi gotovo milion osoba sa nekim stepenom invaliditeta, moglo se očekivati da će ove teme zauzeti značajno mesto u kampanji. S druge strane, svetska ekonomska kriza koja je zauzela dominantno mesto u kampanji velikim delom je povezana i sa pitanjima diskriminacije i socijalnog uključivanja što je doprinelo da stranke izbegnu konkretnije fokusiranje na posebne probleme. Političke stranke su se zadovoljile obezbeđivanjem formalne podrške organizacija i udruženja koje zastupaju interese društveno diskriminiranih grupa, dok su jasni predlozi i planovi socijalnog uključivanja u kampanji potpuno izostali.

Jedan vid socijalne inkluzije jeste i socijalno preduzetništvo koje može da predstavlja kako način smanjivanja nezaposlenosti, tako i sredstvo borbe protiv diskriminacije marginalizovanih grupa u društvu. Poslednjih godina ova tema budi sve više interesovanja u civilnom društvu, ali se političke partije do sada nisu bavile ovom temom.

7 <http://istina.ldap.rs/Novine-istina/16369/Razlicitost-nas-cini-bogatijima--Srbija.shtml>.

8 O karakteristikama i osnovnim aspektima socijalne isključenosti u Srbiji v. Vidojević, 2012.

9 <http://www.beograd.ds.org.rs/cms/rs/novosti/vesti/2956>.

10 <http://www.sns-subotica.rs/author/admin/page/17>.

RODNA RAVNOPRAVNOST

Rodnoj ravnopravnosti je dat nešto veći prostor u izbornoj kampanji nego ostalim oblicima diskriminacije. Izjave kandidata su se kretale od onih da „svaki dan treba da je 8. mart“ do toga da je vreme da Srbija dobije ženu na čelu Vlade.

Najviše pažnje ovoj temi posvetile su DS, SNS i SPS, dok je s druge strane u kampanji DSS ova tema bila potpuno izostavljena. O ovoj temi su ispred stranaka najviše govorile žene na visokim položajima u stranci.

Političke stranke su pre svega isticale potrebu za većim učešćem žena u političkom životu i poboljšanjem ekonomske pozicije žena, pre svega žena na selu. Tako se, na primer, koalicija Preokret u kampanji zalagala za promenu uloge žene u javnom životu i odlučivanju, a ispred ove stranke o ovoj temi je najviše govorila Judita Popović. Ženska mreža Ujedinjenih regiona Srbije je posebno isticala potrebu poboljšanja materijalnog položaja trudnica i nezaposlenih porodilja. DS je u kampanji isticao da će se zalagati da se u Srbiji osnuje garancijski fond za žene koje žele da pokrenu sopstveni biznis¹¹.

U televizijskoj emisiji Oko Magazin na republičkom javnom servisu RTS 12. aprila 2012. posvećenoj ženama u politici gošće Jelena Trivan (DS), Dijana Vukomanović (SPS) i Dubravka Filipovski (NS) su istakle da je potrebna veća predstavljenost žena u politici i založile se za veću žensku solidarnost¹². Pored isticanja problema sa kojima se žene u Srbiji danas suočavaju, i ovde su izostali konkretniji predlozi. Način za poboljšanje položaja žene Jelena Trivan je videla u većoj ulozi žena u politici i na važnim položajima, Dijana Vukomanović u osnaživanju ekonomske moći žena, a Dubravka Filipovski u državnim stimulacijama za zapošljavanje žena i pomoći države u prekvalifikaciji i podsticanju žena na privatno preduzetništvo.

U kampanji je ostala zapažena izjava Aleksandra Vučića, tadašnjeg zamenika predsednika SNS na Glavnom odboru ove stranke 24. marta 2012. u kojoj kaže: „Mi smo morali da imamo 84 žene. Od 84 žene možda je 20 žena zaslužilo da bude na listi. U prvih 100 od 30 žena možda je pet ili šest da je realno zaslužilo da bude na listi“¹³.

U medijima se spekulisalo i oko toga da je Aleksandra Šarović kandidatkinja Nove Srbije za narodnu poslanicu sklonjena sa izborne liste nakon što se saznalo da je trudna.

PENZIONERI I STARA LICA

Političke stranke su tokom kampanje bile jedinstvene u stavu da je penzionerima i starim licima najteže i da su penzije male. Stoga su manje više svi zagovarali davanje trinaeste penzije najugroženijim penzionerima i usklađivanje penzija sa platama zaposlenih. Ni ovoj temi, međutim, nije dat značajan prostor tokom izborne kampanje. Dok u prvom delu kampanje gotovo da nije bilo reči o penzionerima i starim licima, kasnije su lideri političkih partija počeli da obilaze domove i mesta okupljanja penzionera. Izjave i obećanja političkih partija gotovo da se nisu razlikovale. U njima su se DSS i DS zalagali za izgradnju novih domova i mesta za okupljanje penzionera i starih lica, SRS za povećanje penzija, SNS za garantovana minimalna primanja za svakog penzionera, URS je obećavao trinaestu penziju i sigurne i veće penzije. Ovom temom se najviše bavio PUPS koji je obećavao da će u budžetu biti dovoljno novca za penzije i da penzije moraju da prate rast zarada u Srbiji¹⁴ i da ni po koju cenu neće dozvoliti da jedna od budućih antikriznih mera bude zamrzavanje penzija. Krkobabić je rekao da bi „zamrzavanje penzija bilo početak socijalnog genocida, budući da sadašnji način usklađivanja penzija sa zaradama u javnom sektoru i rastom bruto domaćeg proizvoda garantuje tek egzi-

11 <http://www.ds.org.rs/medija-centar/vesti/14285-lakicevic-osnovacemo-garancijski-fond-za-zene-preduzetnice>.

12 <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/1950/Izbori+2012/1082344/%C5%BDene+u+politici+.html>.

13 <http://www.kurir-info.rs/pogledajte-vucic-iskreno-o-zenama-u-sns-clanak-156044>, v. i Glas javnosti, 28. mart 2012.

14 <http://www.smedia.rs/vesti/izbori/vest/90637/Izbori-2012-SPS-Dragan-Markovic-Palma-Milan-Krkobabic-Palma-Svaki-grad-treba-da-lici-na-Jagodinu-VIDEO.html>.

stencijalni minimum za penzionersku populaciju¹⁵. Nijedna politička stranka se nije bavila analizom budžeta, niti je objašnjavala građanima iz kojih fondova i kako planira da ispuni svoja obećanja.

MLADI I OBRAZOVANJE

Najveći problemi mladih vezuju se za nezaposlenost, rešavanje stambenog pitanja, mobilnost, obrazovanje, kulturu, zdravlje i učestvovanje u donošenju odluka. Srbija se suočava sa velikim problemom „odliva mozga“. U kampanji su se sve političke stranke fokusirale pre svega na problem nezaposlenosti mladih i bez razlike zalagale za više radnih mesta i bolje plate za mlade, zaustavljanje odlaska mladih iz Srbije, obrazovanje dostupno svima i povećanje procenta visokoobrazovanih građana¹⁶. O kvalitetu obrazovanja ili reformama obrazovnog sistema nije bilo reči. SRS se, na primer, zalagao za ukidanje školovanja po bolonjskom sistemu, ukidanje PDV-a na udžbenike, knjige i nastavna sredstva, reorganizaciju celokupne mreže osnovnih i srednjih škola i besplatno studiranje za sve studente na prvoj godini studija. I SPS je pozvao univerzitete i fakultete da razmisle o besplatnom studiranju za sve studente na prvoj godini studija. Cilj DS je 30% visoko obrazovanih građana u Srbiji i izdvajanje 6% BDP za obrazovanje. LDP se zalagao za obrazovanje dugoročno prilagođeno zahtevima tržišta odnosno preduzetničko obrazovanje, DSS za obrazovanje u funkciji razvoja domaće privrede, a NS za reformu obrazovanja u smislu usklađivanja potreba radnih mesta sa sadašnjom društvenom, političkom i obrazovnom situacijom. NS je predložila tri osnovna principa: elitizaciju škola i prosvetnog sistema, vraćanje autoriteta školama i nastavnicima, kao i obavezno povezivanje prosvete i ekonomije¹⁷. Kao što se može videti, kada je reč o mladima, a posebno obrazovanju, u

15 <http://www.kurir-info.rs/za-krkobabica-zamrzavanje-penzija-je-genocid-clanak-186998>.

16 v. npr. http://www.b92.net/info/izbori2012/vesti.php?yyyy=2012&mm=04&dd=08&nav_id=598553.

17 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/315072/Akcija-omladine-NS-za-pridobijanje-glasova-mladih>.

kampanji je ova tema tek načelno pominjana. Ovo je iznenađujuće i razočaravajuće imajući u vidu značaj same teme i činjenicu da su se u vreme izborne kampanje odvijale javne rasprave o Nacrtu Strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. Političke stranke se nisu uključile u javne rasprave, niti su se odredile prema predlozima i rešenjima koje se u Nacrtu Strategije nude.

ZDRAVSTVO

Ova tema je bila u potpunosti skrajnuta u izbornoj kampanji. Kandidati su je pominjali jedino kako bi kritikovali prethodnu vlast, ali sami nisu iznosili predloge niti rešenja koja planiraju da primene pošto sami dođu na vlast.

Za SNS ozbiljna zdravstvena politika podrazumeva pre svega redovno snabdevanje lekovima i izgradnju kompletne kanizacione mreže koja bi pomogla unapređenju zdravlja svih građana. Obećali su da će od prvog dana svog mandata raditi na stvaranju boljih uslova za rad zdravstvenih radnika i značajnom poboljšanju kvaliteta zdravstvene zaštite. SNS je najavio donošenje Zakona o zaštiti prava pacijenata kao jednog od prvih koraka po dolasku na vlast. Pored kritike sadašnjeg stanja u zdravstvu, DSS je napravila plan ulaganja u sportsku infrastrukturu jer veruje da je zdravlje nacije zasnovano na bavljenju sportom, obećala da će po dolasku na vlast u naredne tri i po godine ujednačiti nivo usluga u svim domovima zdravlja i ambulanta, ojačati ulogu porodičnih lekara i apelovala na najveće dužnike da počnu sa uplatom doprinosa za zdravstveno osiguranje. Ostale stranke su tokom kampanje ovu temu pominjale jedino kroz kritiku sadašnjeg stanja, korupciju, niske plate i loše uslove u zdravstvu i obećavale da će zdravstveni sistem postaviti na zdrave i čvrste osnove.

U toku kampanje je doneta Uredba o korektivnom koeficijentu, najvišem procentualnom uvećanju osnovne plate, kriterijumima i merilima za deo plate koji se ostvaruje po osnovu radnog učinka, kao i načinu obračuna plate zaposlenih u zdravstvenim ustanovama (Sl. glasnik RS, br. 100/2011) koja je po stupanju na snagu mogla da dovede do smanjenja plata za 10% i otpuštanja nepotrebnih kadrova. Ova Uredba je uzrokovala nezadovoljstvo

zaposlenih u zdravstvu i tri sindikata zdravstva su otpočeli jednočasovni štrajk¹⁸, a kako posle njega nije došlo do dogovora, i niz štrajkova uz minimum procesa rada od 17. aprila do 4. maja u kojima su učestvovali lekari i medicinski radnici u više od 100 zdravstvenih ustanova širom Srbije¹⁹. Štrajkovi su se nastavili i krajem juna²⁰ da bi konačno došlo do dogovora koji podrazumeva od 1. oktobra 2012. godine primenu kapitacione formule koja podrazumeva plaćanje lekara u domovima zdravlja po učinku i obimu posla, ali tako da plate zaposlenih u zdravstvu ne budu smanjivane, već da se primenjuje nagrađivanje po učinku do 4% povećanja plate. Prema ovoj formuli niko neće primiti manje od postojeće plate, a nekima će plata u zavisnosti od učinka porasti za 4%.

EKOLOGIJA I ODRŽIVI RAZVOJ

Većina stranaka se nije bavila pitanjima ekologije i održivog razvoja. Demokratska stranka i Srpska napredna stranka su jedine koje su se bavile ovom temom.

DS, sa kojom je u koaliciji izašla i stranka Zelenih Srbije, isticala je dosadašnja postignuća i isticao da napredak u ekološkoj politici označava i napredak u evropskim integracijama. Oliver Dulić, ministar životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja u prethodnoj Vladi istakao je da je jedan od najznačajnijih rezultata Vlade Srbije „to što je, promovišući zelenu ekonomiju, upravljanje otpadom i reciklažu, stvorila novu industrijsku granu koja je i u uslovima najveće ekonomske krize zabeležila rast i omogućila otvaranje novih radnih mesta“²¹. DS je uveravao građane da će u naredne četiri godine u Srbiji biti zatvorena sva smetlišta u svim

gradovima i da će se preći na upravljanje otpadom u skladu s evropskim standardima. Oliver Dulić je rekao i da će u zaštitu životne sredine u Srbiji u narednom periodu biti uloženo oko 10.5 milijardi evra, od čega u prečišćivače otpadnih voda pet milijardi evra²².

S druge strane, SNS je kritikovao ono što je za vreme proteklog mandata urađeno na ovom polju. Nebojša Stefanović je tokom kampanje istakao da „samo 58% Beograda ima izgrađenu kanalizaciju, a ostatak grada, uglavnom prigradskih naselja, šalje više od 200 miliona kubnih metara fekalnih i otpadnih voda svake godine direktno u Dunav i Savu, bez ikakvog prečišćavanja“²³.

Savet za prirodne resurse, zaštitu životne sredine i održivi razvoj SNS je doneo i promovisao Memorandum o deset strateških ciljeva, o održivom korišćenju prirodnih resursa, programu Natura 2000, pospešivanju i stvaranju uslova za sprovođenje zelene ekonomije, rešavanju ekoloških problema, upravljanju otpadom. Ova stranka se založila za saradnju u regionu, kao i saradnju sa stručnom javnošću i nevladinim organizacijama u suočavanju sa klimatskim promenama i kreiranju i sprovođenju strategije održivog razvoja.

KULTURA

Kada je reč o kulturi, političke stranke u svojim programima posvećuju određeni prostor ovim pitanjima u skladu sa svojim ideološkim pozicijama. Na primer, SNS se zalaže za očuvanje srpskog kulturnog identiteta, LDP za stvaranje novog kulturnog modela i otvaranje prostora za kulturu unutar političkog okvira. DS je za to da kultura bude demokratska i dostupna najširem krugu građana što je važno i SPS-u. Pored ovako načelnih pozicija, u samoj kampanji nijedna politička stranka se nije bavila kulturom iako su glavni nacionalni muzeji godinama zatvoreni zbog rekonstrukcije, iako je kultura

18 <http://www.politika.rs/vesti/najnovije-vesti/Tri-sindikata-zdravstva-odrzali-strajk-upozorenja.lt.html>.

19 <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.290.html:377175-Zdravstvo-Strajk-upozorenja>.

20 http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=06&dd=29&nav_category=12&nav_id=622385.

21 <http://www.ds.org.rs/medija-centar/vesti/14058-dulic-nova-industrijska-grana-omogucila-i-nova-radna-mesta>.

22 <http://www.ds.org.rs/medija-centar/vesti/14265-dulic-tacka-na-zagadjivanje-velikog-backog-kanala>.

23 <http://www.sns.org.rs/sr/srpska-napredna-straka-vesti/85-glavne-vesti/4146--srpska-napredna-stranka-izbori2012.html>.

u medijima potpuno zapostavljena, a bioskopi zatvoreni. Narodni muzej ne radi od 2003. godine, a Muzej savremene umetnosti od 2007. godine.

Dobar pokazatelj odnosa političkih stranaka prema kulturi predstavlja inicijativa dva beogradska dramaturga Maje Pelević i Milana Markovića koji su se u želji da provere tezu o partokratiji u kulturi učlanili u sedam političkih stranaka: DSS, URS, SDP, DS, LDP, SNS i SPS²⁴. Političkim strankama su ponudili tekst „Ideja, strategija, pokret“ kao predlog marketinške strategije stranke. Tekst je nastao preuzimanjem i prilagođavanjem delova teksta Jozefa Gebelsa „Znanje i propaganda“ iz 1928. godine. Nijedna politička stranka nije prepoznala Gebelsov tekst. Naprotiv, sve političke stranke su pozitivno reagovala, a neke su ga i postavile na internet stranicu kao zvaničan strateški dokument stranke. Ubrzo su oboje postali članovi Saveta za kulturu većine političkih stranaka, a u nekim strankama su dospeli i na kadrovsku listu.

Druga značajna inicijativa u oblasti kulture je javna tribina na temu „A kultura?“ koju je u toku izborne kampanje organizovao KC Grad²⁵. Tribina je organizovana kako bi se udruženja iz oblasti kulture, umetnici, kulturni radnici i drugi zainteresovani građani upoznali sa programom političkih stranaka iz oblasti kulturne politike. Na tribinu su se odazvali predstavnici samo tri političke stranke: DS, LDP i SNS. Tribine na ovu temu organizovane su i u Kragujevcu, Nišu, Zrenjaninu, Vranju i Pirotu. Tribine su izazvale veliko interesovanje umetnika i kulturnih radnika, ali i građana. Zaključak tribina izveo je Dejan Ubović, direktor KC Grada, koji je istakao da „manje-više sve partije imaju *tanak* kadar u kulturi, da se to više završava na stranačkom zapošljavanju, a u strateškom smislu, kultura ostaje na samom dnu prioriteta bilo koje partije“²⁶.

Tokom tribina DS se založio za usvajanje strategije o razvoju kulture i reformu Sekretarijata za kulturu. DS je predstavio osnove svog

24 http://www.b92.net/info/vesti/pregled_stampe.php?yyyy=2012&mm=04&dd=10&nav_id=599347.

25 http://www.b92.net/kultura/vesti.php?nav_category=1087&yyyy=2012&mm=04&dd=15&nav_id=600807.

26 <http://glassrbije.org/kultura/%C4%8Dlanak/odr%C5%BEana-zavr%C5%A1na-tribina-a-kultura-u-kc-grad>.

programa: otvaranje novih prostora za kulturu, unapređenje saradnje obrazovanja i kulture, veća pažnja kulturi za decu i mlade, posvećivanje umetnosti u javnom prostoru i kulturnoj baštini, reforma programske politike i festivala i veća upotreba novih tehnologija u kulturi. SNS je obećao podsticanje mecenarstva i zadužbinarstva, kontinuitet otkupa umetničkih dela, decentralizaciju nezavisne umetničke scene, uvođenje jedinstvenog softvera i PDV-a na ulaznice za kulturne događaje i „digitalizaciju kulturnih dobara“ Beograda.

Iako se pokazalo da među političkim strankama ne postoji razvijena svest o značaju kulture, civilno društvo je pokazalo spremnost da se bori za svoje pravo na kulturu i da traži od političara polaganje računa i postavljanje razvijenog programa. Važno je istaći da je ovo bila jedina oblast u kojoj su se predstavnici civilnog sektora organizovali kako bi postavili pitanja kandidatima na izborima i upoznali se sa njihovim programom.

KOALICIONI SPORAZUM I EKSPOZE MANDATARA ZA SASTAV VLADE

Ekspoze Ivice Dačića, mandatar za sastav Vlade, bar kada je reč o temama kojima se bavimo u ovom delu knjige, u istom je tonu sa izbornom kampanjom. On se u najvećem delu oslanja na Koalicioni sporazum između SNS, SPS i URS koji je potpisan 10. jula 2012. godine i na osnovu koga je formirana Vlada. Koalicioni sporazum i Ekspoze mandatar predstavljaju prvi pokazatelj toga šta će biti u fokusu nove Vlade i koliko će se stranke držati svojih predizbornih obećanja.

Kako se SPS u kampanji držao snažne nacionalističke retorike, i mandatar za sastav Vlade, svoj ekspoze počinje isticanjem nacionalnih problema: „Neću, verujem, preceniti težinu i složenost naših državnih i nacionalnih problema, ako ove poslednje decenije označimo istorijskom krizom srpskog naroda. Od istinitog i kritičkog sagledavanja naše političke, ekonomske i kulturne realnosti, posebno nezavidnog spoljno-političkog položaja Srbije u savremenom svetu i nerešenog kosovskog problema, zavisi zasnivanje realističke i ostvarive politike Vlade Republike Srbije

koju danas predstavljam pred Narodnom skupštinom Republike Srbije i pred celom Srbijom“.

Mandatar ipak obećava da nova Vlada neće da se zasniva na pode-lama, već na poštovanju ravnopravnosti svih građana. Predsednik Vlade je to jasno istakao: „Vlada Republike Srbije garantovaće i nastaviti da unapređuje sve propise o ljudskim i manjinskim pravima u skladu sa najvišim međunarodno pravnim standardima u Evropi i razvijenom svetu. Odlučno smo opredeljeni da sprovodimo politički odgovornu i pravno garantovanu antidiskriminacionu politiku i zaštitu prava i sloboda pripadnika nacionalnih manjina, kao i prava i slobode drugih manjinskih grupa. Državni organi i organi državne uprave moraju biti otvoreni za sve građane Srbije, bez obzira na nacionalnu, versku ili bilo koju drugu različitost. Jasno želim da kažem kao budući premijer Republike Srbije da nijedan građanin Srbije ne sme da bude diskriminisan zbog toga što nije Srbin, ali sa druge strane nijedan Srbin u Srbiji ne sme biti diskriminisan zbog toga što jeste Srbin koji živi u sredinama u kojima većinu čine pripadnici drugih nacionalnosti.“ Dačić je istakao da je kao ministar unutrašnjih poslova u prethodnoj Vladi imao dobru saradnju sa pripadnicima mađarske nacionalne manjine i Saveza vojvođanskih Mađara i ponudio integraciju u politički i socijalni sistem Srbije Alban-cima sa juga Srbije.

U svom ekspozeu mandatar se dotakao i pitanja rodne ravnopravnosti: „Ravnopravnost, rodna, radna, nacionalna... biće stožeri politike ove Vlade. Žene će, pri tom, biti svakako na prvom mestu. U Srbiji žene zarađuju manje od muškaraca, na istom radnom mestu sa istom škol-skom spremom. To je najveća diskriminacija koja danas u Srbiji, ali i u drugim evropskim državama, postoji. To se mora promeniti. Sve ono što je u Srbiji zapostavljeno, zaboravljeno, zloupotrebjeno, odbačeno, a vredno, mora da se vrati na svoje zasluženo mesto“.

Kada je dalje reč o antidiskriminacionim politikama i socijalnoj inkluziji, iako se Dačić ne dotiče ovih pitanja, u Koalicionom sporazumu se ističe da će država posebno voditi računa da osobe sa invaliditetom ostvare svoje pravo na nezavisnost, socijalnu integraciju i na učešće u

životu zajednice, da će starim licima obezbediti društvenu zaštitu, pre svega zdravstvenu, tuđu negu i pomoć u slučaju bolesti i trajne invalidnosti i da će uvesti ciljanu podršku za najsiromašnije građane.

U sporazumu se pominje i socijalno preduzetništvo, tema koja je potpuno izostala iz izborne kampanje. Predviđa se usvajanje Zakona o socijalnom preduzetništvu i zapošljavanje do 1% radno aktivnog stanovništva iz marginalizovanih društvenih grupa nekonkurentnih na tržištu rada u okviru sektora socijalnog preduzetništva.

U skladu sa predizbornim obećanjima da neće biti zamrzavanja rasta penzija i da će penzije pratiti rast zarada u Srbiji, u Koalicionom sporazumu je dogovoreno, a potom i potvrđeno u ekspozeu mandatar da neće biti zamrzavanja penzija i plata, ali da njihov rast u prvoj godini mora biti usklađen sa realnim mogućnostima budžeta, uz uvažavanje principa da rast penzija treba da prati rast plata u javnom sektoru. Dogovoreno je i da svim penzionerima koji imaju penziju manju od 15.000 dinara mesečno bude isplaćena trinaesta penzija u visini od 15.000 dinara u četiri jednake rate.

U Koalicionom sporazumu SNS, SPS i URS se dalje ističe da su znanje i obrazovanje jedan od najvažnijih oslonaca promenama koje treba da sprovedemo kako bismo što pre postali demokratski razvijeno i ekonomski stabilno društvo, spremno i sposobno za evropske integracije. Kao osnovni ciljevi ističu se unapređenje dostupnosti, pravednosti i ravnopravnosti u obrazovanju, povećanje kvaliteta obrazovanja i poboljšanje efikasnosti obrazovnog sistema, kao i besplatno osnovno i srednje obrazovanje, besplatni udžbenici i veći procenat visokoobrazovanih. Iste ciljeve je ponovio i Ivica Dačić u svom ekspozeu.

Ukratko se pominje i nauka, tema koja je potpuno izostala u izbornoj kampanji. Navodi se da društvo zasnovano na znanju predstavlja strateški cilj zbog čega je potrebno povećati ulaganja u infrastrukturne projekte u oblasti nauke i naučna istraživanja i uspostaviti partnerstvo između onih koji stvaraju naučne inovacije i znanje i onih koji su direktni korisnici te nauke i znanja, između javnog i privatnog sektora, u zemlji i inostranstvu.

U svom prvom obraćanju narodnim poslanicima u Narodnoj skupštini, mandatar za sastav Vlade, Ivica Dačić se osvrnuo i na sistem zdravstvene zaštite koji počiva na načelima ravnopravnog i opšteg pristupa i dostupnosti zdravstvenih institucija, lekara i lekova pacijentima. Država treba da bude odgovorna za zaštitu zdravlja građana, lečenje treba dugoročno da bude besplatno, a potrebno je doneti i Zakon o zaštiti prava pacijenata.

Konačno, u Koalicionom sporazumu o formiranju Vlade SNS, SPS i URS, koalicioni partneri su istakli da će se zalagati za otvoreno demokratsko društvo obezbeđivanjem uslova za objektivno, slobodno i kvalitetno novinarstvo i ostvarenjem ustavnog načela o pravu građana na istinito i potpuno informisanje. U ostvarenju tog cilja zalagaće se za: borbu protiv cenzure i auto-cenzure u medijima; izmenu zakonske regulative, a naročito Zakona o informisanju, Zakon o radiodifuziji, kao i Zakona o telekomunikacijama; stvaranje uslova za oslobađanje novinara od političkih pritisaka ali i pritisaka urednika, vlasnika i drugih centara moći; Zaštitu prava na privatnost, ljudsko dostojanstvo, čast i ugled u medijskom delovanju, a naročito zaštitu dostojanstva dece i zabranu diskriminacije; onemogućavanje svakog monopola i političke kontrole nad medijima; obezbeđivanje javnosti i transparentnosti vlasničke strukture u medijima, uz sprečavanje koncentracije vlasništva koja prevazilazi evropske standarde²⁷. U Ekspozeu mandatar za sastav Vlade, Ivica Dačić je bio još konkretniji i obećao preispitivanje poslednje promene vlasništva u dnevnom listu „Politika“ i informisanje javnosti o tome koliko je novca javnih preduzeća potrošeno na reklamne kampanje u pojedinim medijima, i da li je na takav način novcem građana i države Srbije sticana naklonost tih medija političkim strukturama kojima pripadaju direktori tih javnih preduzeća. Konačno, Dačić je istakao: „Kada je reč o medijima, sloboda govora i pravo na istinu biće osnovni postulat ove Vlade. Zato ne sme da bude tajni ni u istragama koje se vode o nerešenim ubistvima novinara. Pozivam novinarska udruženja da steknu uvid u činjenice iz istraga i o postupcima koji se vode“.

27 http://www.b92.net/info/dokumenti/index.php?nav_id=625475.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Iz izjava i predizbornih obećanja političkih stranaka može se zaključiti da je Srbija još uvek rastegnuta između predmodernih, modernih i postmodernih tema i da u situaciji duboke ekonomske krize pitanja identiteta, ravnopravnosti i jednakosti građana i kvaliteta života ne nalaze značajno mesto na lestvici političkih i ideoloških prioriteta. Kao i na ranijim izborima, stranke se pred izbore 2012. godine nisu fokusirale na one oblasti koje se suviše udaljavaju od ključnih egzistencijalnih i socijalnih pitanja niti su se na osnovu izborne kampanje mogle uočiti značajne ideološke i pozicione razlike u odnosu na analizirane teme među strankama.

Pored toga što pitanjima međunacionalnih odnosa, antidiskriminacionih politika, obrazovanja, zdravstva, ekologije i kulture nije posvećeno dovoljno pažnje u kampanji i mnoge druge značajne teme nisu gotovo ni pomenute poput slobode medija i slobode informisanja, prava dece, prava životinja, strateškog razvijanja gradova i urbanističkih planova ili učešća civilnog društva u donošenju odluka. S druge strane, nekim od tema koje su bile skrajnute u kampanji posvećena je pažnja u Koalicionom sporazumu o formiranju Vlade i Ekspozeu mandatar za sastav Vlade poput slobode medija i socijalnog preduzetništva. Istovremeno su kultura i ekologija potpuno izostavljene kako iz Koalicionog sporazuma tako i ekspozea mandatar što ne uliva poverenje da će se nova Vlada posebno baviti ovim temama.

Razloge za nedovoljnu zastupljenost razmatranih pitanja možemo naći u tome što su birači usredsređeni na svetsku ekonomsku krizu i obezbeđenje materijalne egzistencije tako da su ekonomska pitanja u potpunosti zaokupila izbornu kampanju. Političke stranke su se najviše bavile onim pitanjima koja im omogućuju da privuku što širi krug birača. Istovremeno ni sami birači nisu zahtevali da se političke stranke odrede po ovde razmatranim pitanjima. Organizacije civilnog društva nisu bile dovoljno aktivne u zahtevima da političke stranke jasno iznesu predloge kako planiraju da poboljšaju položaj diskriminiranih grupa u

društvu, šta će uraditi u sektoru obrazovanja, koje projekte planiraju da sprovedu u oblasti zaštite životne sredine, itd. Kako zaključuje Pavlović civilno društvo u Srbiji se još uvek nije jasno odredilo prema politici, pretežno je zainteresovano za ostvarenje lukrativnih ciljeva i ne igra ulogu kritičke društvene opozicije (Pavlović, 2012: 13-14). U tom smislu je posebno značajna inicijativa angažovanih u kulturi i organizacija koje se bave kulturom koje su pozvale političke stranke da im tokom izborne kampanje predstave svoj program u kulturi.

Literatura

- Cvejić, Slobodan (2011), „Izvori i ishodi siromaštva i socijalnog isključivanja u Srbiji“, u: Mihajlović, Srećko (ur.), *Dometi tranzicije od socijalizma ka kapitalizmu*, Beograd: Friedrich Ebert Stiftung, str. 185–197.
- Lončar, Jelena (2012), „Manjinske stranke i grupe na izborima u Srbiji“, u: *Politički život*, br. 5, str. 75–87.
- Pantić, Dragomir, (2003), „Kulturno-vrednosni rascepi kao determinante partijskog pregrupisanja u Srbiji“, u: Slavujević, Zoran, Jovan Komšić i Dragomir Pantić, *Osnovne linije partijskih podela i mogući pravci političkog pregrupisanja u Srbiji*, Beograd: Institut društvenih nauka, Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje i Friedrich Ebert Stiftung.
- Pavlović, Vukašin (2012), „Civilno društvo, partije i izbori“, u: *Politički život*, br. 5, str. 9–17.
- Vidojević, Jelena (2012), „Konceptualizovanje socijalne isključenosti u Srbiji – karakteristike i osnovni aspekti socijalne isključenosti“, u: Stojiljković, Zoran (ur.), *Lavirinti tranzicije*, Beograd: Friedrich Ebert Stiftung, str. 137–155.

Zoran Stojiljković

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

POGLED U BUDUĆNOST: FUNKCIONISANJE KOALICIONE VLASTI I FAKTORI (NE)STABILNOSTI VLADE

Kad se, nakon složenog procesa pregovaranja, pritisaka i (samo) ograničavanja, formira koaliciona vlada, na njenu validnost potom utiču pravila donošenja odluka vladajuće koalicije. Postoje dva zakonodavna paketa koja se odnose na delovanje izvršne vlasti. To su **pravila o formiranju i odlučivanju vlade** i pravila koja se odnose na **ostavku vlade** (Strom, Budge, Laver; 1994).

Sposobnost vlade da drži uzde moći praktično ipak najviše zavisi od drugog, subjektivnog faktora – kontinuiranog procesa cenkanja i pregovora partijskih vođa. U određenom trenutku sticaj političkih prilika ohrabri političare da formiraju vladu; a ukoliko se te prilike izmene, isti političari mogu odlučiti da sruše vladu koju su prethodno formirali.

I pored nespornog praktičnog značaja, motivacija i ponašanje ključnih političkih aktera, kao ni pravila parlamentarne procedure, nisu ni jedini, ni osnovni faktori koji određuju stabilnost i trajnost vlade. Oni su faktički pojavni oblik iskazivanja **dva temeljna faktora stabilnosti vlade – njenog sastava (jednopartijski/koalicioni; većinska/manjinska vlast/vlada) i delovanja širih društvenih i političkih okolnosti – prisustva/odsustva krize u društvu i prateće političke i ideološke polarizacije.**

Međutim, osim odlika samih vlada, za njihovu stabilnost je bitna i politička sredina u kojoj one treba da opstanu. Tako, na primer, partijski

sistem sa mnogo malih partija, kao i partijski sistem sa moćnom antirežimskom partijom, može u velikoj meri doprinosti nestabilnosti vlade.

U ovom pogledu, staro-nove vlasti koju čine koalicije oko naprednjaka, socijalista i URS-a, su odmah nakon konstituisanja, kreirale sistem svojevrsnog trostrukog osigurača. Prvi, čini mehanizam ojačavanja vladavinske i parlamentarne većine – privlačenjem stranaka i koalicija koje su bile u protivničkom predizbornom bloku – Ljajić i Ugljanin i njihove stranke su u tom pogledu paradigmatičan primer, ali i poželjan dokaz prisustva u Vladi političkih predstavnika nacionalnih manjina.

Drugi osigurač čini „rezervna pozicija“ DSS – ako bi i došlo do sukoba u razlaza u vladajućoj koaliciji SNS-u je na raspolaganju parlamentarna podrška poslanika ove stranke. Najzad, vladajućoj koaliciji sigurno trenutno idu u prilog sporenja i pretnja rascepom unutar DS-a kao ključne opozicione stranke.

Konačno, stabilnost vlade, naročito u uslovima svakodnevnih političkih šokova, dosta zavisi i od stanja ekonomije. Vlade su, po pravilu, ranjivije kada su ekonomske vesti loše.

Warwick je otkrio pravilnost da povećanje stope nezaposlenosti utiče na stabilnost vlade više od bilo čega drugog. On je, takođe, utvrdio da različiti tipovi loših ekonomskih vesti prete, u nejednakoj meri, različitim tipovima vlada.

Warwick razdvaja vlade na buržoasku administraciju centar-desnica, socijalističku administraciju centar-levica i mešavinu ove dve administracije. On je otkrio da buržoaskim i mešovitim administracijama više odgovara pretnja povećanjem nezaposlenosti, dok je socijalističkim vladama nekako „draža“ pretnja povećanja inflacije.

Jedan od klasičnih modela je dao Nordhaus, prema kome **dolaskom na vlast vlada podiže nezaposlenost da bi inicirala smanjivanje inflacije, a zatim, otprilike sredinom mandata, diktira ekonomsku politiku koja vodi privredu ka smanjivanju nezaposlenosti u vreme narednih izbora.**

Time aktuelna vlast dovodi sebe u najpovoljniju poziciju u odnosu na preferencije birača. Što se ponašanja birača tiče, a posebno onih neopredeljenih, pretpostavlja se da oni pate od kratkovidosti, odnosno

da uzimaju u obzir tekuće stope ne vodeći računa o njihovim ranijim i budućim vrednostima (Gallagher, Laver and Mair, 1995: 312-321).

No, posebno za široke koalicione vlasti ključni test predstavlja koherentnost, odnosno spojivost i održivost proklamovanih javnih politika, baziranih na izbornim obećanjima pojedinih članica vladajuće koalicije. Kao što se, kao u narodnoj izreci, ne može kupiti jare i istovremeno zadržati pare, tako se ne mogu paralelno ostvarivati ni međusobno teško praktično spojivi politički ciljevi. **Koordinacija i harmonizovanje pojedinih sektorskih politika u koherentne i održive policy pakete je osnov održivosti vlade.** Ne mogu se, bar ne dugoročno, u kriznom kontekstu nuditi oprečne javne politike i istovremeno, recimo, zagovarati i ekonomski rast i niska inflacija i visoka socijalna davanja i smanjenje javne potrošnje.

SRBIJA 2012: SPORAZUM O ZAJEDNIČKIM POLITIČKIM CILJEVIMA

Suočene sa formiranim dominantnim utiskom u javnosti da se, kada je reč o „Dačićevoj vladi“, radi tek o „prevarnom političkom aranžmanu“ stranaka i lidera gladnih vlasti, koji nema šansi da potraje, ojačanim brojnim ekspresnim „last minute“ posetama stranih, pre svega američkih, ruskih i nemačkih zvaničnika, članice staro-nove vlasti su „da razuvere neverne Tome“ izašle sa programskim sporazumom.

Sporazum, potpisan 10. jula 2012. godine, za razliku od prethodnih, kraćih i još uopštenijih programa, na čak 13 stranica teksta nabraja svih devet zajedničkih prioriteta.

Ključnu poziciju na političkoj agendi uobičajeno drže: (1) **opšta državna politika**, unutar koje se, krajnje načelno, bez utvrđivanja pratećeg seta mera i aktivnosti, utvrđuju tri ključna prioriteta: zalaganje za evropske integracije, uz odbijanje da se prizna nezavisnost Kosova i unapređenu regionalnu saradnju, i (2) **ekonomska i socijalna politika**, kojom se kombinuju mere štednje i fiskalne konsolidacije sa razvojnim prioritetima i targetiranjem socijalno najugroženijih.

Sledi političko isplativo zalaganje za (3) vladavinu prava, (4) borbu protiv korupcije, (5) večno prisutnu reformu državne uprave i (6) od kampanje do kampanje obećavanu profesionalizaciju upravljanjem javnim preduzećima.

Njima su pridruženi (7) decentralizacija i regionalni razvoj, kao ključna uporišna tačka URS-a, (8) razvoj zdravstva, obrazovanja i nauke, kao poželjni indikator političke modernosti i (9) sloboda medija, kao pokazatelj pripisanih demokratskih kapaciteta nove vlasti i neka vrsta priznanja i verifikacije naprednjačke kritike prakse prethodne vlasti demokrata.

Zanimljivo je da se pri tome akteri sporazuma pozivaju i na kritičku analizu stanja u medijima Saveta za borbu protiv korupcije, kao i na zahtev antikoruptivnih tela da se donese Zakon o zaštiti uzbunjivača.

Krajnje indikativno pri tom je da su, pored opšte državne politike, i ključni ciljevi u oblasti pristupa obrazovanju, zdravstvu i razvoju nauke utvrđeni bez pratećih parametara i pravaca aktivnosti. Čini se da i pored prihvatanja teze o njihovom strateškom razvojnom značaju, praktično dominira njihovo tretiranje kao budžetskog troška, odnosno delatnosti čije se izdašnije alimentiranje ostavlja za bolje dane.

Na drugoj strani, ostalih 7 sporazumom definisanih prioriteta, definisani su bliže sa ukupno 68 ciljeva i mera aktivnosti.

Očekivano, najviše pažnje poklonjeno je ekonomskoj (18) i socijalnoj (8) politici, kojima sledi borba protiv kriminala i korupcije sa čak 12 definisanih ciljeva.

Srednji nivo operacionalizacije države, politički visoko pozicionirani decentralizacija i regionalni razvoj (7 određenih ciljeva) i sloboda medija (6).

Ograničenu spremnost da se razrade projekti i preuzmu konkretne obaveze stranke vlasti pokazuju prema najavljujanoj profesionalizaciji upravljanja javnim preduzećima (5), reformi državne uprave (5) i pravnoj državi i vladavini prava (4).

Ekonomska i socijalna politika

Temeljni pravac reformi ekonomske politike strane potpisnice očito vide u fiskalnoj reformi i konsolidaciji. Ključni cilj je u smanjivanju državnih rashoda. Zakon o javnim nabavkama, odnosno (1) zatvaranje koruptivnih kanala u procesu državnih narudžbi, (2) racionalizacija troškova državnih i paradržavnih organa i ukidanje suvišnih, paralelnih tela – zaustavljanje trenda „agencifikacije“ (izvršne) vlasti, kao i (3) ograničavanje, bez zamrzavanja, penzija i plata vide se kao bitni oblici državnih ušteda.

Fiskalnim reformama pripada i reformisanje sistema PDV-a, uz planirano usmeravanje olakšica i benefita prema malom biznisu, kao i ukidanje ili ograničavanje, uz izuzetak pravosudnih organa, sopstvenih prihoda organa države.

Ustupak URS-u predstavlja i nastavak umnogome problematične fiskalne decentralizacije.

Borba protiv monopola se, u dve rečenice definiše tek na nivou poželjne formativne pozicije, uz obećanju podršku Komisiji za zaštitu konkurencije i organizacijama za zaštitu potrošača.

Sporazumom se ističe i podrška zahtevima privrednika da se formira Razvojna banka i zadrži vlasništvo u Komercijalnoj banci i osnaži pozicija Poštanske štedionice.

Socijalna politika se definiše, u odnosu na dubinu krize, krajnje uopšteno. Izuzetak u ovom pogledu predstavlja (neo)liberalno zalaganje tek za ciljanu podršku najsiromašnijima, uključiv penzionere sa penzijama do 15.000 dinara, kao i strože kažnjavanje za sve vrste nasilja nad decom, ženama i marginalizovanim grupama.

Ohrabruje, ma kako deklarativno i svedeno na zakonsku regulativu i (samo)zapošljavanje marginalizovanih grupa, opredeljenje (pre svega PUPS-a) za razvoj socijalne ekonomije i formiranje socijalnog preduzetništva i kooperativa kao dopunskog razvojnog modela.

Borba protiv korupcije i kriminala

Borba protiv korupcije i kriminala, kao i zalaganje za vladavinu prava i reformu pravosuđa, se definišu na osnovu opštih principa i vrednosti prisutnih u preporukama i deklaracijama Saveta Evrope i EU.

Nužnu dozu konkretnosti sadrže zalaganje za preispitivanje spornih privatizacija, borbu protiv organizovanog kriminala, posebno narko-kartela i donošenje Zakona o zaštiti uzbunjivača.

Reforma državne uprave

U set mera sa neposrednim, kratkoročnim dejstvom spada, u kampanji veoma prisutno, obećanje o ukidanju nepotrebnih državnih organa, smanjivanju troškova države i ubrzanju rada administracije, pre svega smanjivanjem birokratskih procedura – „giljotinom propisa“.

Budućoj efikasnijoj upravi treba da doprinese uvođenje elektronske uprave, modernizacija inspekcijских službi i ideja naprednjaka o osnivanju kancelarije za brze odgovore.

Profesionalizacija upravljanja javnim preduzećima

Vladin program sadrži najavu standardnih, demokratskih rešenja o transparentnosti rada, mehanizmima eksterne kontrole rada javnih preduzeća, uključujući daleko značajniju ulogu parlamenta i njegovih odbora, kao i utvrđivanje kriterijuma uspešnosti njihovog poslovanja.

Performanse javnih preduzeća uvećaće se profesionalizacijom upravljanja i korporativizacijom, uključujući i javno-privatna partnerstva, kroz dokapitalizaciju i formiranje novih društava.

Na konkretnoj ravni ističe se namera da država u svom portfelju zadrži većinsko vlasništvo samo nad javnim preduzećima koja imaju monopolsku poziciju na tržištu (EPS, Železnica, PTT, Aerodrom).

Decentralizacija i regionalni razvoj

Sklapanjem sporazuma, deo Vladinog programa postali su i zahtevi URS-a za decentralizacijom i regionalizacijom Srbije, koji uključuju i raspravu o promeni Ustava.

Iz izbornog paketa URS-a u programske ciljeve vladajuće koalicije ušli su decentralizacija i dekoncentracija republičkih institucija, formiranje novih gradskih opština i fiskalna decentralizacija velikih gradova.

Obrazovanje, zdravstvo i nauka

Razvojni potencijal obrazovanja, nauke i zdravstva Sporazum samo konstatuje na nivou dugoročnih ciljeva, bez upuštanja u mehanizme njihove realizacije. Posebno se tu radi o ostvarivanju definisanih dugoročnih socijalno poželjnih ciljeva poput besplatnog osnovnog i srednjeg obrazovanja, ulaganja u razvoj obrazovne infrastrukture i podizanja obrazovnog nivoa stanovništva ili besplatnom zdravstvu.

Sloboda medija

Strane potpisnice snažno ističu opredeljenje za dalju demokratizaciju medija i društva, posebno oslobađanje novinara od političkih pritisaka, ali i od diktata vlasnika. U tom okviru ističe se potreba javnog uvida u vlasničku strukturu medija i sprečavanje medijske koncentracije i najavljuje zamašna reforma medijskog zakonodavstva.

PRVI MESECI VLADE

Logikom političke pragmatike, odnosno procenom visine „transakcionih troškova“ i političke cene sprovođenja određenih javnih politika, kao i urgentnosti rešavanja pojedinih pitanja, na vrhu političke agende su se našle tri grupe pitanja.

1. Ekonomska i socijalna politika

Prvu čini neodložna i „tvrda“ ekonomska politika, odnosno hitno gašenje požara rastućeg budžetskog deficita i nužnost rebalansiranja budžeta. Najurgentnijim se čine poslovi zaustavljanja inflacije i pronalaznja kredita za isplatu penzija i plata i vraćanja kamata na kreditna zaduženja.

Ako bi, ne bez izvesnog ciničnog preterivanja, hteli da parafraziramo Marksa mogli bismo reći „da bauk bankrota kruži nad Srbijom (i Evropom)“.

Budžetski deficit se u izornoj godini popeo sa 4,3% na 6,7%, inflacija pretila da dostigne dvocifrenu vrednost a umesto planiranog, istina minimalnog (0,5%) rasta privreda će završiti u recesiji i minusu od oko 1–2 %. Nivo zaduženosti je u međuvremenu sa od prethodne vlade „priznatih“ 45% stigao na konstatovanih 56%, uz dalju tendenciju rasta. Samo ruski kredit od milijardu dolara koji je već uzidan u rebalans budžeta povećaće dug Srbije na 60% BDP-a, odnosno dovesti ga do granica izdržljivosti i otvaranja dužničke krize (NIN, 20. septembar 2012).

Rebalansom se principijelno mogu uraditi dve stvari – povećati prihodi i /ili smanjiti rashodi. Posrnula i prezadužena privreda i osiromašeno stanovništvo nisu povoljan okvir ni za jedno ni za drugo.

Krpljenje budžeta trenutno je moguće samo novim zaduživanjem da bi se peglale dubioze i vraćali stari dugovi. Prema procenama Fiskalnog saveta, samo za finansiranje deficita i otplatu kredita do kraja 2012. godine potrebno je 1,7 milijardi evra, a u 2013. još 4–5 milijardi.

Dobiti koliko-toliko povoljne kredite u vremenu recesije teško je moguće bez (indirektnih) političkih uslovljavanja i /ili prodaje preostale porodične srebrnine ispod cene, loše prekrivene pričama o strateškim partnerstvima.

Ni staro-novi ministar Dinkić nije zadovoljan rebalansom, ali u maniru ranijih vlada konstatuje da se radi o iznuđenim rešenjima, a da će se sa ozbiljnim reformama krenuti „već od naredne godine“.

Istina, usvojenim rebalansom budžeta i pratećim izmenama čak 12 zakona, predviđeno je, pored ostalog, i ograničavanje plata i penzija,

povećanje poreskih akciza, ukidanje parafiskalnih nameta i smanjenje broja državnih agencija.

Međutim, logika političkih kompromisa bi lako mogla da dovede do novog rasta deficita, a ne do njegovog smanjenja, jer je Mlađan Dinkić, i pre predloga budžeta bio faktički prinuđen da pored trinaeste penzije najsiromašnijim penzionerima, odobri nova davanja „Fijatu“ i subvencionisane kredite za likvidnost u iznosu od milijardu evra po godišnjoj stopi od 3,5%.

Malim privrednicima, Mlađan Dinkić ponovio je obećanje da će izmenama zakona o PDV-u od 1. januara porez morati da plate tek kad naplate robu. Poreski cenzus za ulazak u sistem PDV-a istovremeno će se podići na osam miliona dinara (sa četiri), a velika novina je da će u istom paketu izmena PDV, po prvi put, biti u obavezi da plaćaju investitori, a ne izvođači građevinskih radova. (*Vreme*, 1132).

Iako se cela konstrukcija „opstanka“ budžeta oslanja na nadu da će MMF sa Srbijom ući u novi aranžman krajem godine, ova finansijska institucija već je kritikovala smanjivanje nezavisnosti centralne banke, što bi moglo da dalje smanji kreditni rejting Srbije i rastera investitore, pa je MMF već zahtevao izmene tek donetog Zakona o NBS.

Ostaje da se vidi u kojoj meri će nova Vlada poštovati i ocene i sugestije Fiskalnog saveta i voditi poresku politiku koja će stimulisati investicije, i manjim porezima na zarade zaposlenost, a destimulisati sivu ekonomiju i neselektivne subvencije.

Poruke domaće biznis zajednice takođe sadrže zahteve za ukidanjem neloyalne konkurencije, pre svega smanjivanjem opterećenja „legalnoj“ privredi i poreskim reformama kojima se skraćuje period u kome, avansnim plaćanjem PDV-a, privreda kreditira državu.

Ključni značaj pridaje se i olakšanom pristupu tržištu kapitala pri čemu se konstatuje da Srbija ima jedan od najlikvidnijih (komercijalnih) bankarskih sistema i, istovremeno jedan od najnelikvidnijih realnih sektora.

Model državnih intervencija koji se predlaže sadrži: formiranje državne razvojne banke, posebno banke za finansiranje agrara, garancijske

fondove za podsticanje izvoza, kao i mikro kreditne institucije i štedno-kreditne zadruge.

Kada je o podsticajima i subvencijama privredi reč, konstatuje se da treba temeljno revidirati politiku subvencija po kojoj su koristi od njih imala u najvećoj meri tek velika preduzeća i strani investitori.

Razvoj infrastrukture, ali i korišćenje industrijskih kapaciteta koji više nisu u upotrebi (brownfields), vide se uz agrar i prateće delatnosti, ali i smanjivanje jaza između postojećih obrazovnih profila i potreba privrede, kao ključni razvojni prioriteti (GIZ Vizija 2016).

Za sudbinu reformi važna je i odlučnost da se redukovanjem koruptivnih šema u postupcima javnih nabavki i racionalnijim poslovanjem javnih preduzeća uštedi gotovo milijarda evra godišnje.

Ključni značaj ima i (ne)spremnost da se redukuju privatni i javni monopoli.

2. Borba protiv korupcije

Istovremeno, i visoko na listi obećanja postavljena – „večna“ pitanja redukcije sistemske – „visokonaponske, političke korupcije, spornih privatizacija, reforme pravosuđa – koja za nove aktere u vlasti proizvode podnošljive dodatne troškove a stvaraju nesporni politički dobitak, su očekivano visoko na listi prioriteta. Radi se o gotovo opsesivnoj potrebi vlasti da otvaranjem brojnih afera već u prvih mesec-dva svoje vladavine stekne potrebni kredibilitet. U osnovi radi se o tačnoj političkoj proceni da dok je otvaranja afera lakše će se podneti i siromaštvo, nezaposlenost i socijalna izolacija.

Uz sve kritičke objekcije vezane za političku uslovljenost, motivisanost i interes da se pokrenu pitanja ranije 24 sporne privatizacije, slučaj Agrobankne ili sporna politička pozadina kupovine Vacovog udela u Politici, ohrabrujuća je, u odnosu na raniju praksu, energija sa kojom je Vlada, posebno resorni potpredsednik i koordinator za pitanje bezbednosti i borbe protiv kriminala i korupcije Aleksandar Vučić, pristupila tom poslu.

No, u meri u kojoj se u rasvetljavanju ovih slučajeva dođe do sukoba interesa i korupcije unutar političke nomenklature, veoma je moguće da se otvore i linije sukoba unutar aktuelne staro-nove vlasti. Iskustvo govori da su ranije najavljeni obračuni sa korupcijom zaustavljeni upravo na toj tački.

3. Spoljnjo-politički prioriteti i rizici

Najzad, treću vrstu testa predstavljaće ritam i sama sudbina namevanog poboljšanja odnosa u regionu, pre svega tok i ishod pregovora o samom statusu Kosova.

Istovremeno, region, posebno Kosovo su sada, na direktan, čak povremeno arogantan način, apostrofirani od strane (neoficijelnih) predstavnika institucija i zemalja EU, kao ključna prepreka na evropskom putu Srbije – i to još u fazi određivanja termina za početak pregovora o prijemu u članstvo.

Po evroskepticima, reforma pravosuđa, vladavina prava i borba protiv korupcije kao realno zasnovani, opravdani uslovi za ogromnu većinu građanki i građana Srbije, služe tek da se „lakše“ proguta „kosovski uslov“.

U tom okviru, već „čuveni“ sedmi uslov za otpočinjanje pregovora o pristupanju Srbije EU – ugovorna „pravno obavezujuća“ normalizacija odnosa Srbije i Kosova, kao preduslov da obe punopravne članice u smislu EU ugovora, mogu realizovati svoja prava i obaveze, predstavlja najnoviji i možda najteži izazov.

Istina, njega je (za sada) predočio sagovornicima u Beogradu samo dr Andreas Šokenhof, predstavnik tek jedne stranke, ali ranga i uticaja u Nemačkoj vladajućeg CDU–CSU. Bez obzira što formalno ne obavezuje, ovakav zahtev koji dolazi iz Nemačke je za svaku vlast u Srbiji, bar u tako kratkom roku i bez garancije srpskih interesa, (pre)visoka lestvica¹.

1 Ostali zahtevi se odnose na ispunjenje Akcionog plana o saradnji sa EU iz 2011. godine, prevazilaženje retorike i ponašanja iz devedesetih godina XX veka, realizaciju dosadašnjih dogovora i otpočinjanje i unapređenje novog dijaloga Beograda sa

Na drugoj strani, posle početnih nesnalaženja i robovanja staroj opozicionoj, nacional-populističkoj retorici, posebno predsednika Nikolića, stvorene su pretpostavke da se unaprede odnosi u regionu. Ne treba, međutim imati iluziju da će se oni razvijati izvan zadatog okvira i evro-američkog mentorstva.

Ravnotežna tačka, se kao i ranije, traži u otvaranju drugih „strateških partnerstava“, pre svega onog sa Rusijom. Ovoga puta u drugačijoj izvedbi – sa povišenim političkim sentimentom i emocionalnim nabojem. Paradigmatičan primer predstavlja Nikolićeva izjava data prilikom posete Putinu da nijednu zemlju, osim Srbije, ne voli kao Rusiju.

PITANJA BEZ (ZA SADA) PRAVOG ODGOVORA

Na drugoj strani, indikativno je da nakon dolaska na vlast nema više „priče“ oko jačanja pozicije parlamenta i paralelne izmene izbornog zakonodavstva.

Koncept dobrog upravljanja je praktično derogiran sa parlamentom koji je pod dominacijom partijskih vrhuški i u poziciji da prihvata, prečesto u hitnoj proceduri, svaki zakonski projekat Vlade.

Istovremeno, odsustvo planomerne zakonodavne delatnosti, kao i retko i nedelatno korišćenje mehanizama uspostavljanja kontramoci parlamenta – njegove kontrolne i nadzorne funkcije (poslanička pitanja i interpelacije, rad anketnih odbora i razmatranja izveštaja Vlade i nezavisnih tela – „četvrte grane vlasti“) vodi i marginalizovanju njegove elementarne funkcije – političke reprezentacije narodne volje. (Fond za otvoreno društvo, CPES, 2011).

Utihnule su i rasprave, u kampanji veoma prisutne, o poziciji, krugu ovlašćenja i nezavisnosti, uključujući i finansijsku i operativnu, nezavisnih organa, njih 18 u širokom luku od Narodne banke i Ustavnog suda

do Republičke izborne komisije i Agencije za borbu protiv korupcije (Fond za otvoreno društvo, CPES, 2011).

REFORMA JAVNIH PREDUZEĆA

Naprotiv, nakon brzopotezne smene guvernera Šoškića, i izvršenih ili tek nagoveštenih novih kadrovskih rešenja u javnim preduzećima i ustanovama, zavodljive priče o kontroli i ograničavanju političke vlasti, posebno one o konkursnom izboru menadžmenta i kontroli poslovanja javnih preduzeća, ne deluju naročito ubedljivo.²

Naime, jedno od glavnih obećanja u protekloj izbornoj kampanji bilo je ono o departizaciji i uvođenju profesionalnog upravljanja u republička i lokalna javna preduzeća. Sličnu političku frekventnost i upotrebljivost imala je i priča o uvođenju reda u javne finansije, posebno o kontroli poslovanja javnih preduzeća i socijalnih fondova.³

Nužni pravci reformi, kada do njih konačno dođe, zato uključuju: (1) regulisanje imenovanja rukovodstva javnih preduzeća putem javnih konkursa i jasnih kriterijuma, i u postupku koje vode autonomne i profesionalno kompetentne izborne komisije, kao i (2) neophodnost jačanja i insistiranja na mehanizmima korporativnog upravljanja.

2 Sa skoro identičnim argumentima smenjeni su kadrovi DS-a – direktor Poreske uprave i BIA. Na čelo BIA postavljen je generalni sekretar novog predsednika Srbije Nebojša Rodić. Ipak, krem kremova već se nazire, pa se tako može čuti da su u SNS-u voljni da „oslobode“ Telekom, EPS, Lutriju, Srbijavode, Srpsku i Jubmes banku, SPS već ima u Srbijagasu – Dušana Bajatovića, koji je i potpredsednik ove stranke, ali će profesionalizovati i menadžment Jata, Železnice, Galenike, Dunav osiguranja i Puteva Srbije (poslednja tri su i do sada vodili profesionalci iz ove stranke).

URS, koji je gradio kampanju na ovom pitanju ostaće dosledan, pa će dati stručnjake koji će voditi Komercijalnu banku, Skijališta i Aerodrom. O inflaciji stručnjaka, a ne o stranačkoj bici, kako to neki pogrešno tumače, svedoči činjenica da su i malena Jedinствена Srbija i URS iznedrili po stručnjaka kadrog da vodi Elektromrežu Srbije. PUPS će uz Poštu departizovati i Poštansku štedionicu i Fond PIO.“ (NIN, 3218)

3 Procenjuje se da trenutno posluje oko 1.300 javnih preduzeća koja su pod državnom kontrolom, bilo po osnovu većinskog državnog vlasništva ili po osnovu efektivne upravljačke kontrole (preduzeća u restrukturiranju ili stečaju).

Prištinom. U tom okviru traži se saradnja Srba sa severa sa Euleksom i Kforom, kao i ukidanje paralelnih struktura u bezbedonosnom aparatu i upravi na Kosovu. Pridodat je i jedan specifičan nemački uslov: rasvetljavanje napada na nemačku ambasadu 2008. godine i krivično gonjenje počilaca (*Vreme*, 20. septembar 2012).

U cilju podizanja efekata poslovanja javnog sektora, paralelno sa uspostavljanjem korporativnih mehanizmima upravljanja neophodno je preduzeti i naredna tri koraka:

(1) Jasnije utvrditi indikatore o uspesima, čime bi se tačno mogla utvrditi uspešnost javnih preduzeća po posebnim parametrima. U tom okviru čini se najznačajnijim razdvojiti ulogu javnih preduzeća u obavljanju usluga od javnog interesa i njihovog komercijalnog poslovanja. Jedan mogući model su ugovori oko obavljanja usluga od javnog interesa. Javna preduzeća bi se obavezala na određeni nivo i kvalitet usluga od javnog interesa koje nisu komercijalno isplative, i za koje bi dobijala direktnu kompenzaciju od države. Time bi se istovremeno, jasno utvrdila razlika između gubitaka izazvanih nestručnošću i ugrađenim političkim troškovima i zapošljavanjem od onih kojim se neekonomskim cenama kupuje socijalni mir;

(2) Na osnovu parametara uspeha konačno utvrditi rok za privatizaciju preostalih neuspešnih javnih preduzeća ili pokrenuti njihov stečaj, pri čemu treba obezbediti dodatna sredstva za socijalnu zaštitu zaposlenih koji će izgubiti posao u procesu privatizacije i

(3) Uspostaviti efikasne stečajne procedure kojima bi se nesolventna preduzeća isključila sa tržišta

U cilju uspostavljanja delatnih mehanizama kontrole neophodno je jačati poziciju nadzornih odbora, ali i osnažiti ulogu nezavisnih institucija, pre svega Državne revizorske institucije (DRI), Komisije za zaštitu prava ponuđača i, u zoni sukoba interesa, Agencije za borbu protiv korupcije (Fond za otvoreno društvo, 2011: 51:55).

Bez ovih promena u rukovođenju javnim preduzećima i dalje će njihovi gubici biti pokriveni iz budžeta Republike Srbije, od poreskih i drugih prihoda ubranih iz privatnog sektora. Tako će se nastaviti višedecenijski paradoks da oni koji uspešno privređuju finansiraju rad gubitaša.⁴

⁴ Po analizama Unije poslodavaca Srbije, nestručno vođenje javnih preduzeća i nagomilavanje gubitaka, uprkos monopolima koje imaju, dovelo je do toga da je 45% njihove tržišne vrednosti pojedeno proteklih deset godina. Korupcija u procesu javnih nabavki, obeležje je poslovanja ovih preduzeća, sem retkih izuzetaka. Do sada su ova i druga državna preduzeća prvenstveno služila za uhlebljavanje partijskih

SOCIJALNI DIJALOG I ODRŽIVA EKONOMSKA I SOCIJALNA POLITIKA

Otvoreno ostaje i ključno, polazno pitanje koliko će vlada bez političkog, ali i najšireg socijalnog dijaloga i dogovora sa sindikatima i poslodavcima o načinima i socijalnoj ceni za izlazak iz krize, „imati petlju“ da uđe u neophodne socijalne rezove u ionako dramatičnoj situaciji.

Ostaje da se vidi gde će se, recimo, namaći sredstva za u kampanji obećanu i u programskom sporazumu potvrđenu aktivnu politiku zapošljavanja i pokretanja investicionog ciklusa, dvostruko uvećanje agrarnog budžeta, poboljšanje pozicije obrazovanja i njegov tretman ključnog razvojnog resursa, uz paralelnu socijalnu brigu o porodici i stimulativnu pronatalitetnu politiku.

Istina, agrarni budžet dobio je 10 milijardi dinara, ali to su stručnjaci procenili kao minimum da se saniraju posledice suše, čija se šteta procenjuje između jedne i dve milijardi evra.

Čini se da će probni test za buduću vladu biti socijalna održivost i izdržljivost odbijanja da se prihvati razorna kombinacija smanjivanja broja zaposlenih u javnom sektoru i istovremenog faktičkog zamrzavanja (znači realnog smanjivanja) penzija i njihovih plata. Po analizama poslodavaca zaposlenih u javnom sektoru je za dve petine više a njihove plate su za trećinu veće od onih u privatnom sektoru i od onoga što privreda može da izdrži (NIN, 3 maj 2012).

Posledično, u realnom životu je, na jednoj strani stopa siromaštva sve veća, dok je na drugoj strani državni aparat sve glomazniji. Prethodna Vlada je do sada, recimo, osnovala oko 130 agencija u cilju efikasnije“ realizacije 110 usvojenih strategija razvoja.

kadrova i nepotizam. Jedno istraživanje pokazalo je da u 570 lokalnih i republičkih javnih preduzeća postoji ukupno 8242 direktora, pomoćnika, zamenika i savetnika direktora i drugih rukovodilaca. Njihove prosečne plate su preko 70.000 dinara, a na najvišim funkcijama više i od 120, 150 i 200 hiljada dinara. Samo bruto zarade ovih nameštenika iznose približno 106 miliona evra godišnje (bez amortizacije službenih automobila, goriva, toplih obroka, regresa, bonusa, troškova reprezentacije, dodatnih beneficija...). Na ovaj način bi se uštedelo i više od polovine novca koji se godišnje istopi na korupciji u javnim nabavkama (prosečno 900 miliona evra godišnje).

No, bez opomene MMF i evropskih institucija, čini se da ni ova vlada ne bi „primetila“ agencijski „konglomerat“ ili proces „agencifikacije“, kao ni logikom podele političkog plena uslovljen, prekomeran broj zaposlenih u javnom sektoru i velike diskrecione rashode. Koliko će to biti teško izvodljivo dobro ilustruje činjenica da će posle gromoglasne najave o temeljnoj redukciji broja agencija biti ukinuto tek njih sedam.

Neku vrstu mosta za premošćavanje jaza između izbornih obećanja i postizborne realnosti čine palijativne mere poput obećane „trinaeste penzije“, odnosno pomoći za penzionere sa minimalnim penzijama, odnosno penzijama ispod 15.000 dinara. Radi se o više nego skromnom iznosu od 15.000 dinara, i to još podeljenom u 4 rate, ali za gotovo pola miliona penzionera, dakle ipak pre redistributivnoj nego distributivnoj meri.

Kada je o odnosu prema zaposlenima u javnom sektoru reč, Vlada se početno očekivano opredelila za politički manje rizično realno smanjivanje plata, uz zadržavanje broja zaposlenih. Kao što su sporazumom obećali, akteri staro-nove vlasti plate i penzije u javnom sektoru nisu zamrzli, ali su njihov rast ograničili na rast od 2% dva puta godišnje, u aprilu i oktobru, umesto za šestomesečnu inflaciju.⁵

Izlaz je, međutim, u dugoročnoj politici kombinovanja kontrolisanja visine plata i funkcionalne i racionalne strukture zaposlenih u konkurentnom javnom sektoru, na jednoj i strategije reindustrijalizacije, na drugoj strani.

Kada se radi o interesima biznis zajednice, stranke aktuelne vlasti su u kampanji i te kako promovisale interese privrede, kako malih i srednjih preduzeća, tako i krupnog kapitala. Odlukama o subvencijama direktno su izašli u susret samo krupnom kapitalu, dok bi mali i srednji preduzetnici trebalo da se zadovolje ukidanjem nekoliko nameta.

⁵ U antikriznom paketu, to se ograničenje jedino i prepoznaje kao mera uštede (26,5 milijardi dinara), a nešto manje i ograničenje visine plata u javnom sektoru na 162.000, osim za stručnjake IT, pilote, kontrolu letenja i nezavisna regulatorna tela. Problem nastaje kada nova Vlada izlazi sa obećanjem da nikoga u javnom sektoru neće otpustiti i istovremenim informacijama o tome kako se, samo par meseci pred izbore, u javnim preduzećima zaposlio veliki broj radnika.

I PDV je povećan odmah, ali je plaćanje ovog poreza po naplati, a ne po fakturisanju, odloženo za kasnije iako se nemogućnost da dobavljači naplate robu od velikim trgovinskih lanaca, što povlači lanac dugovanja, smatra jednim od glavnih krivaca za loš privredni bilans

Uz to, banke nastavljaju da akumuliraju novac, a ionako enormno zaduživanje po nekontrolisano visokim kamatnim stopama se povećava.

•••

I prvi, nužno ne do kraja utemeljeni i površni, uvidi u poteze vlade na socijalnoj i ekonomskoj ravni vode utisku i oceni da su se akteri vlasti oglasili kako o pojedinačno data (poput onih o departizaciji, ili pak ignorisanju MMF-a), tako i o zajednička, sporazumom potvrđena obećanja.

Tako, recimo, ušteda na državnoj upravi i njena reforma, za koju su se, razumejući hitnost rešavanja ovog problema, zalagale sve stranke, završavaju na ukidanju desetak agencija čiju radnu snagu, odnosno trošak, zadržavaju u budžetu.

Ono što je pak, suprotno izbornim obećanjima, većine pozicionih, ali i opozicionih političkih aktera ipak na kraju urađeno je povećanje PDV-a sa 18 na 20 odsto – istina ne na sve robe i uz obećanje da se ide ka njegovoj naplati tek po realizaciji posla. Iskustvo zemalja u regionu govori, međutim, da je povećanje PDV bez pratećih strukturnih reformi, riskantan potez koji vodi inflaciji i daljem siromašenju i socijalnom raslojavanju.

Uverljivom se čini naša polazna teza da će opstanak nove Vlade zavistiti u velikoj meri od unutrašnje koherentnosti i spremnosti da se vode strateške i usaglašene i dugoročno održive javne politike, a ne (samo) da se sledi razvojno razorna praksa građenja kratkoročnih koalicija za održanje na vlasti.

IZAZOVI I OGRANIČENJA

Mogli bismo zaključiti da neophodni, težini situacije u Srbiji primeren, najširi politički dijalog i dogovor o novom socijalnom i političkom

ruhu Srbije mora polaziti i od pružanja čvrstih garantija ostvarivanja potpune liste individualnih i kolektivnih prava građana, kao i efektivnog procesa kontrolisanja i ograničavanja vlasti i njene dosledne vertikalne i horizontalne podele.

Vladavina prava i konačna konstitucionalizacija i politička konsolidacija institucija jesu nužan, no ne i dovoljan preduslov za demokratsku konsolidaciju i izlazak Srbije iz zone visokog socijalnog i političkog rizika.

Neophodan je i **širi socijalni konsenzus, odnosno, otvoren i uzajamno obavezujući socijalni dijalog Vlade i socijalnih partnera** – poslodavaca i autonomnih sindikata. Sadržaj dijaloga usmeren je prevashodno na postizanje dogovora o strategiji ekonomskog razvoja, efektima privatizacije, politici zapošljavanja, regulaciji konflikata tokom kolektivnog pregovaranja, donošenju, i još važnije, primeni izbalansiranog, evropskim standardima primerenog radnog i socijalnog zakonodavstva.

Pred „socijalno odgovornim“ vladama stoje dva scenarija. Jedan je da budu amnestirane od odgovornosti tako što će im svetska ekonomska kriza ili ispunjenje kriterijuma i zahteva za pristupanje EU poslužiti kao teško oboriv argument za povlačenje prethodno datih obećanja. Praktično, ovaj nepoželjni scenario se realizuje sklapanjem „socijalnog braka iz računa“. Socijalni mir se kupuje odlaganjem rešenja problema novim zaduživanjem, pri čemu će dugove vraćati neke druge vlade i generacije koje sada nemaju glasačko pravo. Istu svrhu i domet ima i nastojanje da se institucije i mehanizmi socijalnog dijaloga zamene povremenim, medijskom pompom praćenim okupljanjima političke i ekonomske elite na koja se „pripuste“ i predstavnici sindikata i javnosti i čije preporuke se ne mogu kritički analizirati. Istovremeno, time se derogira ideja socijalnog dijaloga i participativne demokratije.

U Srbiji je, istovremeno, već veoma raširen i **manir da se umesto kritičke evaluacije (ne)ispunjavanja prethodnih olako prelazi na usvajanje novih strategija** i zakona o izmenama i dopunama zakona. Primera radi, prema izveštaju o napretku u sprovođenju Nacionalne strategije održivog razvoja za 2010. godinu (2011), regionalne nejednakosti u ekonomskom i društvenom razvoju u Republici Srbiji su u porastu. Odnos između

najviše i najmanje razvijene jedinice lokalne samouprave, gledano prema nivou ekonomskog razvoja u 2010. godini iznosio je **10: 1**.

Logično se otvara pitanje na osnovu kojih indikatora i parametara razvoja su u Srbiji postavljeni, inače legitimni, strateški ciljevi održivog razvoja: da je Republika Srbija 2017. godine institucionalno i ekonomski razvijena država sa odgovarajućom infrastrukturom, kompatibilna sa standardima Evropske unije, s privredom zasnovanom na znanju, efikasno korišćenim prirodnim i stvorenim resursima, većom efikasnošću i produktivnošću, bogata obrazovanim ljudima, sa očuvanom životnom sredinom, istorijskim i kulturnim nasleđem, država u kojoj postoji partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora. Država koja pruža jednake mogućnosti za sve građane.

U tom smislu, najveći broj strategija predstavlja veoma korektno napisane stručne analize ekonomskih, ekoloških, pravnih i institucionalnih prepreka koje bi na putu ka razvijenoj tržišnoj privredi trebalo prevazići – problem obično nastaje u procesu njihove primene. Najveći broj definisanih i usaglašanih **strateških ciljeva uopšte nije ostvariv ili nije ostvariv u definisanim i usaglašenim rokovima**

Drugim rečima, u Srbiji još uvek nije zaživeo strateški način razmišljanja, planiranja i upravljanja. Nedostaje mu kritičko usvajanje i primena evropskih načela razvoja, definisanje mogućih ostvarivih prioritarnih ciljeva razvoja u konkretnim nacionalnim uslovima. U tom kontekstu se postavlja pitanje: Da li je strateško planiranje razvoja Republike Srbije imalo za prvenstveni cilj dostizanje održivog razvoja Srbije ili „recitovanje lekcija“ Evropskoj uniji? (Mladenović, 2012)

Treću vrstu ograničenja čini prethodno vučenim potezima i aktuelnom krizom, objektivno krajnje sužen prostor za vođenje optimalne i balansirane ekonomske i socijalne politike.

Primera radi, kada je o resursima za vođenje aktivne ekonomske politike reč, srpska država, pošto je prethodno demontirala velike sisteme i „vrlo uspešno“ izvršila deindustrijalizaciju, raspolaže danas samo još sa dva instrumenta, koja može da upotrebi u cilju rasta izvoza. Sa **jedne strane ona mora da učini sve što je potrebno kako bi potencijalnim**

međunarodnim investitorima ponudila najpovoljnije moguće uslove investiranja, dakle niske zarade, poreze i davanja, povoljnu infrastrukturu i pravnu sigurnost, generalno povoljnu klimu za preduzeća i investicije u obrazovanje radne snage.

Državi tako preostaje samo **drugi instrument: što je moguće niža vrednost nacionalne valute**. Za to, međutim, u Srbiji moraju da se izbere ne samo uprkos interesima tajkuna već i uprkos uvoznoj orijentaciji nacionalne privrede koju pokreću gradski srednji slojevi stanovništva. Ako to učini Vlada će na taj način, bar kratkoročno, od skoro svih snaga u društvu načiniti neprijatelje: od ekonomske elite, zaposlenih (čije bi zarade i socijalna davanja morali da budu niži nego drugde) do srednjeg sloja stanovništva koji bi mogao manje da uvozi i da putuje nego pre uvođenja izvozno orijentisanog privrednog rasta (Erke, 2012).

Za izvozno orijentisani privredni rast nedostaje još jedan međunarodni preduslov: dinamičan razvoj potražnje pre svega u EU, najvećem trgovinskom partneru Srbije. Pošto te države sa suficitima, pre svega Nemačka, i dalje rade na ostvarenju izvoznih suficita (i time slede strategiju koja je i dovela najpre do globalne krize, a onda i do krize javnog duga zemalja evrozona), skoro da nema izgleda da dinamika njihove potražnje državama sa izvoznim deficitom pruži šansu da preusmere svoj privredni rast na izvozu. Na drugoj strani, pitanje je kolika je cena ruske pomoći, ali i, koliko su srpska privreda i proizvodi konkurentni i na ovim, manje zahtevnim tržištima.

Drugi put, put kojim se ređe ide je strpljiv i argumentovan dijalog u kome će se korisnici budžeta svesno odreći pojedinih zahteva, ali će se i Vlada Srbije obavezati da zatvori brojne koruptivne kanale i smanji svoje troškove, učini transparentnim upravljanje javnim preduzećima i imovinom i smanji preglomazni državni aparat.

Trajni izlaz je u potpisivanju socijalnog pakta o izlasku iz krize i razvoju i zapošljavanju kojim će vlast garantovati rast proizvodnje, kretanje cena i investicija, a sa sindikatima i poslodavcima dogovarati uslove privređivanja i kretanje zaposlenosti, zarada, penzija i socijalnih davanja. Kad god neko ne ispunjava svoj deo obaveza, palila bi se crvena lampica

kao opomena da u kolima ponestaje goriva ili da se vozimo u pogrešnom smeru. Jedino se argumentovanim i kritičkim dijalogom dolazi do odgovornih građana i odgovorne, kompetentne i nekorumpirane vlasti. Socijalni dijalog i tranzicija ka demokratiji su ujedno i okvir u kome građani Srbije polažu test svoje organizovanosti, snage i zrelosti.

Poslednje decenije su, međutim, prepune primera situacija u kojima se pred izazovima odustajalo od ključnih promena sklapanjem razvojno neproaktivnog socijalnog braka iz računa kojim su moćni štitili privilegije, a grupe sa dna socijalne piramide se zadovoljavale mrvicama sa stola.

Ova i brojna druga, složena i međuslovljena pitanja su, pre svega, u zoni odgovornosti (demokratske) vlasti, ali i njenog preko potrebnog dijaloga i dogovora sa socijalnim partnerima i akterima civilnog društva. Jedino socijalni dijalog baziran na sučeljavanju argumenata i vođen u dobroj volji i poverenju može voditi konsenzusu i rezultirati širenjem polja legitimnosti i pristanka na odluke i poteze vlasti.

U svetu dramatično ubrzanih tehnoloških i ekonomskih promena, globalne preraspodele moći i uticaja, Srbija je nažalost izgubila geostrateški značaj koji je imala SFRJ. U neuspešnoj zakasneloj privatizaciji nestale su čitave privredne grane.

Neadekvatan sistem obrazovanja, starenje stanovništva i odliv mozgova učinili su Srbiju nekonkurentnom u eri interneta i modernih tehnologija.

Srbija se mora okrenuti privrednim granama u kojima ima komparativnih prednosti, a to su poljoprivreda i na njoj zasnovana prehrambena industrija, proizvodnja zelene energije i usluga u transportu i logistici, proizašlih iz geostrateškog položaja

Prethodno, za dalji razvoj Srbije neophodan je i radikalna raskid sa partokratskom vladavinom i korupcijom, ukidanje privatnih i javnih monopola i reforma državne administracije i javnog sektora.

Literatura

- Erke, Mihail, 2012, Izvozni rast u Srbiji, u: *Lavirint tranzicije*, FES, Centar za demokratiju FPN, Beograd.
- Gallagher, Laver and Mair, 1995, *Representative Government in Modern Europe*, New York: Mc Graw-Hill.
- Kako stati na put politizaciji javnih preduzeća u Srbiji, 2011, Fond za otvoreno društvo, CPES, Beograd.
- Mrdenović, Zagorka, 2012, *Održivi razvoj gradova i opština u Srbiji kao deo procesa demokratizacije i decentralizacije*, master rad FPN, Beograd.
- Primereni institucionalni aranžmani i participativnost donošenja odluka, 2011, CPES, Fond za otvoreno društvo, Beograd.
- Sporazum o zajedničkim političkim ciljevima, SNS, SPS, JS URS, 10. jul 2012. godine.
- Strom, Kaare, Ian Budge, Michael Laver (1994) „Constraints on Cabinet Formation in Parliamentary Democracies“ *American Journal of Political Science*, 38, 2.
- Vizija 2016: Šta treba uraditi za privredu Srbije tokom mandata nove Vlade, GIZ, Naled, Beograd.

PREDLOG: PRAVCI PROMENA

Strategija izlaska iz dvostruke, interne i eksterne krize, vezana je za umeće koherentnog uvezivanja niza reformskih koraka i građenja razvojno produktivnih socijalnih i političkih koalicija.

Na dnevnom redu je prethodno pitanje stabilizovanja i konsolidovanja demokratije, odnosno, građenja Srbije kao pravne, demokratske, evropske i socijalno odgovorne države i društva te postizanja efektivnog, relativno većinskog konsenzusa o ovim ciljevima.

Ekonomске promene

Srbija je suočena sa imperativom povećanja proizvodnje i kapitalnih investicija uz paralelno smanjivanje tekuće potrošnje. **Trebalo bi stvoriti efikasnu demonopolizovanu ekonomiju, sa stabilnim pravnim sistemom, lakim izdavanjem dozvola, poreskim sistemom stimulativnim za ulaganja i opterećenjima na zarade koji su slični onima u EU.**

Fiskalna politika, funkcionisanje institucija društvene solidarnosti, kao i monetarna politika, moraju po svaku cenu da ostanu što dalje od voluntarističke intervencije politike. Najbolji test za spremnost političara da prihvate tako nešto jeste njihovo pristajanje na uvođenje novih oblika oporezivanja, naročito kada je reč o porezu na finansijske transakcije, gde bi porez progresivno rastao za onoliko za koliko neka transakcija nema uporišta u investicionim ulaganjima. Oporezivanje bogatih progresivnim stopama, smanjenje poreskih opterećenja za radna mesta, za otvaranje i pokretanje malih i srednjih preduzeća, selektivni PDV, potpuno oslobođanje od poreza određenih kategorija stanovništva, sve bi to bili potezi koje sindikati i organizacije civilnog društva moraju da podrže.

Važan pravac strateškog delovanja kako u ravni ekonomije, tako i na liniji sređivanja države i javne uprave, a posebno u podizanju efikasnosti državnih službi i javnog sektora, jeste **priključivanje Evropskoj uniji (EU)**. Motivacija za priključivanje ne treba da bude samo participiranje u

distribuciji javnih fondova već, pre svega, institucionalno sređivanje i dalekosežno preoblikovanje državne administracije i celog javnog sektora.

Sužen okvir tegobne tranzicije, odnosno, preuzak manevarski prostor za doktrinarnu doslednost morali bi rezultirati širokom saglasnošću o 3 ključna aspekata ekonomskih promena.

1. Prvi čini neophodnost produblivanja i zaokruživanja tržišnih reformi jer se privredna i monetarna stabilnost više ne mogu održavati prihodima od privatizacije i visokim deviznim doznakama zaposlenih u inostranstvu.

Reforme uključuju i stvaranje otvorenog i fleksibilnog tržišta rada i redukovanje podele na formalnu i neformalnu (sivu) ekonomiju. Put da do toga ipak dođe je kombinovanje inspeksijskih mera i nadzora i ekonomskih i poreskih olakšica i stimulacija.

2. Drugi, komplementarni i strateški pravac čine svojinske promene –proces privatizacije koji rezultira stvaranjem dominantnog, dinamičnog i otvorenog privatnog sektora koji, u drugoj fazi tranzicije obuhvata i (delimičnu) privatizaciju, kao i korporativizaciju upravljanja velikim infrastrukturnim sistemima.

Dosadašnji efekti privatizacije su, međutim, krajnje ograničeni i kontroverzni. Narasli privatni sektor nije uspeo da obezbedi stabilan rast niti da apsorbuje višak zaposlenih iz društvenog sektora. Posledično, za poslednju deceniju bez posla je ostalo gotovo pola miliona ljudi ili više od četvrtine aktuelno zaposlenih.

O razmerama neregularnosti neispunjavanja obaveza od strane novih vlasnika i korišćenih političkih veza i pritisaka rečito govori činjenica da je po pravilu tek nakon protesta i štrajkova zaposlenih četvrtina kupoprodajnih ugovora i formalno poništena, dok je ukupan udeo razvojno neuspešnih privatizacija znatno veći.

Proces privatizacije društvene svojine je manje-više okončan, ali je zato proces privatizacije javnog sektora, posebno na lokalnu, praktično tek na početku. Još nema dogovora o izboru dominantnog modela pune

ili delimične privatizacije, koncesionih aranžmana ili javno-privatnih aranžmana i partnerstava te njihove primene na javna preduzeća.

Na drugoj strani, komparativna iskustva i uspešna praksa pokazuju da u privatizaciji javnih preduzeća i ustanova treba slediti sledeća četiri kriterijuma i glavna zadatka:

1. Zadržati stratešku kontrolu nad ključnim nacionalnim resursima;
2. Nezavisnim regulatornim telima formulisati i braniti javni interes i usvojena pravila igre i kvalitet usluga;
3. Promovisati i graditi javno-privatna partnerstva u proizvodnji i distribuciji javnih dobara i usluga i
4. Liberalizovana i uvećana konkurencija kao ključni kriterijum mora za rezultat imati veći kvalitet i niže cene usluga za potrošače.

3. Neophodni treći aspekt čini naglašena i neophodna regulativna i normativna funkcija države.

Odgovorna i efikasna država stvara „dobro uređeno ekonomsko društvo“, odnosno, tržišnoj privredi primeren institucionalni okvir, koji istovremeno treba da spreči razvoj i razmah „visokonaponske“ sistemske korupcije, odnosno, nastajanje stanja države zarobljene u mreže klijentizma, selektivno datih subvencija i renti koje deformišu i zaustavljaju ekonomski razvoj.

Država ima i naglašene obaveze i odgovornost za liberalizaciju i makroekonomsku stabilnost, vođenje politike jasnih i relativno čvrstih budžetskih ograničenja, kreditno-monetarnu i fiskalnu politiku, ali i za kreiranje ukupne strategije privrednog i socijalnog razvoja.

Svetska i Evropska banka, kao i specijalizovane institucije i fondacije, procenjuju da Srbija u ključnim oblastima liberalizacije cena i spoljne trgovine dobija visoke ocene, ali da je istovremeno najlošije ocenjena za politiku podsticanja konkurencije, što rečito govori o **težini problema koje imamo sa uspostavljenim monopolima i visokim monopolskim cenama.**

U budžetskoj politici i reformama javnih finansija, pre svega kroz poreske reforme, treba pojednostaviti i stabilizovati ukupni sistem budžetskih prihoda i rashoda.

Ključni problem ostaje i racionalizacija državnog aparata i budžetskih rashoda, odnosno, kontrola troškova državnih institucija i poslovanja javnih preduzeća i mogućnost njihove kontrole i revizije.

Političke promene: Konsolidovanje demokratije

Demokratska stabilizacija u Srbiji ima svojih pet ključnih pretpostavki.

1. Prvi svakako čini **zaokruživanje demokratskog političkog i izbornog zakonodavstva** koje Srbiji garantuje održiv minimalni prag bar izborne demokratije.

Jasne izborne procedure i postupak, mogućnost da se građanstvo u kampanjama upozna sa ponuđenim izbornim akterima i platformama i da zna ko i pod kojim uslovima daje novac onima koji se bore za njihov glas i poverenje, kao i trajna profesionalna i na političke pritiske otporna izborna administracija su samo neke od pretpostavki demokratskog konstituisanja vlasti.

Pored ukidanja „blanko-ostavki“ i predaje kontrole i monitoringa finansiranja stranaka i kampanja u ruke nezavisnog regulatornog tela – Agencije za borbu protiv korupcije, ključni značaj na „mapi puta“ ka konsolidovanoj (izornoj) demokratiji ima formiranje profesionalne i nezavisne državne izborne komisije, rezistentne na pritiske političkih aktera koja kontroliše izborni proces.

Od presudnog značaja je i radikalna promena modela izbora poslanika. Njega treba menjati tako da se na optimalan način kombinuju prednosti i izbegnu ključni nedostaci i većinskog i proporcionalnog sistema. Personalizovani proporcionalni sistem, odnosno, rešenja koja omogućuju da se uz očuvanu proporcionalnost na nivou ukupnih izbornih rezultata građanstvu omoguću da na konkretnom izbornom mestu bira (većinski) kandidata sa imenom i prezimenom jeste suština predloga za izmenu dosadašnjeg modela posrednog proporcionalnog izbora sa liste pod kontrolom stranačkih oligarhija.

2. Drugi prioritet, odnosno grupu prioriteta, čini **dosledno sprovedena horizontalna i vertikalna podela vlasti**.

U tom kontekstu, kredibilan, prema javnosti okrenut i snabdeven efektivnom zakonodavnom, reprezentativnom i kontrolnom funkcijom, a ne namerno obezvređen i delegitimiran parlament, u kome su poslanici svedeni na marionete u lutkarskom pozorištu i autonomno, a ne politički vazalno sudstvo čine beočuge stabilizovanja demokratije.

Ne manji značaj ima i **demokratska kontrola izvršne vlasti** i zaustavljanje i preokretanje trenda seljenja vlasti ka javnosti teško dostupnim i faktički neodgovornim vladinim koordinacionim i regulativnim telima i agencijama.

Istu funkciju imaju i **zaokružena decentralizacija i regionalizacija Srbije**, zasnovane na principima subsidijarnosti vlasti i daljem jačanju lokalne samouprave. Subsidijarnost podrazumeva i punu koordinaciju delovanja vlasti sa civilnim akterima i budnim okom javnosti. U suprotnom, građanstvo nema ništa od toga što su zatvorenost i centralizovanost na jednom nivou vlasti zamenjeni istim odnosom na drugom (nižem) nivou.

3. Naredni, **treći pravac političkih i administrativnih reformi čini ukidanje „svetih krava“ javne (političke) administracije**.

Redukovanje prenaseljenog prostora državne uprave i podizanje njenih kapaciteta stvar je, međutim, osmišljene dugoročne strategije bazirane na kvalitetu projektovanih usluga kao ključnom kriterijumu. Na delu su, nažalost, već viđene kratkoročne političke kampanje kojima se redukuje činovnički aparat.

Isto se odnosi i na racionalizaciju ukupnog javnog sektora. Javni sektor mora biti ekonomski racionalan i održiv te ostati izvan dometa i logike kako raspodele partijsko-političkog plena, po kome javnim preduzećima i ustanovama upravljaju partijski poverenici iz redova vladajuće koalicije, tako i kratkoročnim interesima motivisane privatizacije „odozgo“.

Koncesije, javno-privatna partnerstva i nezavisna regulatorna tela koja propisuju standarde cena i kvaliteta usluga su najprijhvatljivija rešenja za proizvode i dobra od javnog interesa.

4. Četvrtu oblast čini **demokratsko dizajniranje, civilna kontrola i profesionalizacija i depolitizacija represivnog državnog aparata – vojske, policije i bezbednosnih službi i agencija.**

Politički impregnirane, „partijske“ vojske i policije, rat „naših“ i „njihovih“ službi, postavljanje poverljivih informatora, neovlašćeno praćenje i prisluškivanje, fabrikovanje poverljivih dosijea i međusobno ucenjivanje i trgovina „kompromatima“, kompromitujućim materijalom, mora postati prošlost.

5. Najzad, moraju se **materijalno i kadrovski ojačati i umrežiti organi i institucije „četvrtе grane vlasti“** poput zastupnika građana, poverenika za informacije od javnog značaja i tajnost podataka, revizorskih tela, antimonopolskih komisija i komisija za javne nabavke, uključiv i novoformiranu Agenciju za borbu protiv korupcije.

Njihova opremljenost i efektivna ovlašćenja, odnosno, poštovanje njihovih odluka i preporuka vezanih za prijavljivanje imovine i deakumulaciju funkcija su najbolji test spremnosti političke elite da se deblokiraju demokratski procesi.

Istovremeno, time se testira i spremnost za realizovanje jedne celovite i delatne antikoruptivne strategije. Transparentnost javnih nabavki i tendera, sprečavanje pranja novca kao kanala za politizaciju kriminala i kriminalizaciju politike i kontrola javnih finansija, pre svega, racionalnosti trošenja sredstava iz budžeta i poslovanja javnih preduzeća imaju, pored pravne i političke, i značajnu ekonomsku i razvojnu dimenziju i cenu.

Uloga države

Celishodan pravac akcije **nije, dakle, promena garnitura nego promena sistema, osobito promena političkog sistema**, budući da je i ovde ponašanje sistemski opredeljeno i da bi se u istom sistemu i neke druge, makar i radikalno izmenjene, garniture slično ili istovetno ponašale.

Ključni prioritet je uspostavljanje kredibilnih ustanova – pre svega racionalnija i efikasnija, time i srazmerno jeftinija država. Odgovorna

javna potrošnja, kontrola javnih finansija uvećanje efikasnosti javnih politika su osnovni prioriteti.

Državnu upravu treba reformisati na nosećim principima decentralizacije depolitizacije i profesionalizacije, ali i neophodne racionalizacije i modernizacije.

Neophodna je departizacija javnih preduzeća. Radi se o profesionalizacija menadžmenta i kontroli poslovanja.

Najvažnije je, **fokusirati se na borbu protiv korupcije, i to protiv sistemske korupcije** izmenama zakona koje generišu korupciju, promenama u pravosudnom sistemu i smanjivanjem mogućnosti da država arbitrira.

Imajući u vidu njihov formativni značaj i ulogu u oblikovanju obaveštene i kritičke javnosti, ovi principi u još većoj meri važe za **medije i uređivanje medijskog prostora**. Poseban značaj pri tom ima utvrđivanje profesionalnih standarda, medijske etike i rešenja kojima se sprečava koncentracija i stvaranje medijskih monopola.

Socijalne promene:

Država, socijalna kohezija i solidarnost

Društvena kohezija i uvećanje socijalne uključenosti ranjivih i marginalizovanih grupa ima, pored nužne razvojne ekonomske dimenzije, i svoju kompleksnu socijalnu komponentu. Socijalna kohezija pretpostavlja, naime, održivu, dovoljno široku i čvrstu sigurnosnu socijalnu mrežu, koja uključuje i mere preventivnog delovanja, odnosno, mehanizme uvećanja obrazovnog i ukupnog socijalnog kapitala građana.

Siromaštvo i nejednakost

Privredni oporavak, ali i razvoj humanitarnih organizacija i službi, perspektivno mogu u znatnoj meri, uz prisustvo i pomoć domaćih i stranih fondacija, biti osnov za osetnije angažovanje privrede i civilnog sektora u ublažavanju i redukovanju siromaštva.

No, socijalna zaštita i pomoć licima u stanju urgentne socijalne potrebe ostaju prevashodno briga i odgovornost države i njenih specijalizovanih službi i agencija.

Osim naknada za nezaposlenost, dečjih dodataka i drugih oblika zaštite dece poput učešća u troškovima smeštaja dece u domove i predškolske ustanove, u krug nužnih socijalnih davanja koja moraju ostati u nadležnosti i obavezi socijalno odgovorne države svakako spadaju i naknade za tuđu negu i pomoć i smeštaj u ustanove socijalne zaštite namenjene nezbrinutim, pre svega, starim licima.

No, i pored dobro organizovanih socijalnih servisa i službi države i neophodnog partnerstva lokalne sredine, civilnog sektora i oblika samoorganizovanja i samopomoći samih „rizičnih grupa“, odnosno, dobrog i efikasnog targetiranja najugroženijih, dugoročno gledano nema rešavanja problema siromaštva bez stabilnog privrednog rasta, kontrolisane inflacije i pratećih stranih direktnih investicija.

Politika zapošljavanja

Sa nametnutim prioritetom očuvanja zaposlenosti, a tek potom kreiranja radnih mesta, osnovni zadaci su:

- redukovanjem, kombinovanjem stimulativnih (krediti i poreske olakšice) i destimulativnih (inspekcijski nadzor) mera neformalne sive ekonomije i oštra borba protiv crne ekonomije (trgovina ljudima, oružjem i narkoticima);
- radna i socijalna zaštita loše, nekvalitetne zaposlenosti (privremena, part-time (samo)zaposlenost i rad na crno);
- organizovanje javnih radova;
- projekti samozapošljavanja i obuke za poznatog poslodavca.

Istovremeno, začuđujući je stepen ravnodušnosti, čak i „socijalno odgovornih vlasti“ prema samozapošljavanju poput zadružnog pokreta, socijalnih preduzeća i kooperativa.

Ovi oblici, prvenstveno kroz državnu pomoć i podršku zapošljavanju marginalizovanih grupa, predstavljali bi racionalno i efikasno sred-

stvo povezivanja zapošljavanja i socijalne politike. Potpuno zanemareno **socijalno preduzetništvo** može da predstavlja kako dopunski način smanjivanja nezaposlenosti, tako i sredstvo borbe protiv diskriminacije marginalizovanih grupa u društvu. Delatnosti socijalnih preduzeća usmerene su pre svega na pružanje socijalnih usluga, edukativne programe, recikliranje, organizovanje transporta, organizovanje slobodnog vremena, kreativne radionice, hotelske i restoranske usluge.

Posebnu pažnju država mora posvetiti razvoju poljoprivrede i na njoj zasnovanoj prehrambenoj industriji. To se može učiniti podrškom poljoprivrednim domaćinstvima za obnovu sela, razvoju zadrugarstva i kooperativa.

Pored aktivne politike zapošljavanja, eksperti za tržište rada sugerišu i smanjenje visokog opterećenja troškova rada, inače karakteristično za Srbiju. U repertoar mera usmerenih na reformu sistema poreza i doprinosa spadaju: uvođenje sintetičkog i progresivnog poreza na dohodak, finansiranje zdravstva iz posrednih poreza, kao i uvođenje neoporezivog dela u visini minimalne zarade te neoporezivi topli obrok do visine od 10% prosečne zarade.

Pristup obrazovanju

Unutar ekonomija znanja, obrazovanje postaje sve važniji faktor održivog razvoja. Razvoj sredstava informisanja i formiranje globalnog tržišta pomeraju cilj obrazovanja sa znanja na kompetentnost, odnosno, sposobnost rešavanja problema. Istovremeno, naplativost i „tražnja za obrazovnim uslugama“ dovode do ekspanzije tržišta obrazovnih programa i institucija, što neretko za nuzefekat ima i preteranu komercijalizaciju, pa i korupciju u obrazovanju. Posledično, i uloga države u obrazovanju evoluirala od pozicije arbitra koji utvrđuje ciljeve, organizuje i reguliše obrazovni proces ka akteru koji uspostavlja standarde i učestvuje u evaluaciji ostvarenih efekata.

Sušтина reformskih nastojanja je u tome da sistem obrazovanja u Srbiji postane dostupan svima, da bude u većoj meri usklađen sa razvojnim potrebama i da, u tom kontekstu, bude komplementaran sa evropskim

sistemom obrazovanja. Postojeća obrazovna struktura je, međutim, veoma nepovoljna, a obrazovnom sistemu nedostaje i integrisani informativni sistem. Redukcija obima nastavnih programa i oslobađanje od terora zastarele i suvišne faktografije, osavremenjivane nastave i primena novih komunikacionih tehnologija u obrazovanju i, pre svega, njegova dostupnost svima su nesporno ključni razvojni prioriteti.

Da bi se postavljeni ciljevi i ostvarili, neophodno je razraditi akcione planove za njihovu realizaciju i konačno se izboriti za to da se ulaganja u obrazovanje podignu na bar 6% društvenog proizvoda.

Zdravstvena politika

Zdravlje i pristup bazičnim zdravstvenim uslugama su visoko vrednovano pojedinačno dobro ali istovremeno i ključna razvojna i društvena vrednost i pretpostavka socijalne kohezije i solidarnosti.

Usvajanjem različitih strategija u oblasti zdravstvene zaštite utvrđeni su, međutim, i dispariteti između proklamovanih prava i raspoloživih sredstava, prisutni posebno kroz neadekvatnu mrežu zdravstvenih ustanova i nezadovoljavajuću opremljenost i nizak kvalitet usluga. Istraživanja pokazuju i da kriza i prateća anomija i sunovrat vrednosti nisu zaobišli ni zdravstvo, odnosno da se ne tako mali broj zaposlenih oglasio o lekarsku etiku i upustio u „sitnu“ korupciju

Zdravstveni sistem bi se znatno unapredio ukoliko bi se sistem zdravstva i sistem osiguranja uredili tako da se razvijaju u pravcu konkurencije, a uloga države svela na regulisanje zdravstvene delatnosti i vršenje nadzora nad poštovanjem zakona. Konkurencija podrazumeva da fondovi budu nezavisne institucije i da se privatne zdravstvene ustanove uključe u obavezni sistem osiguranja kako bi se uspostavila konkurencija između državnih i privatnih ustanova.

Posledično, poput situacije u obrazovanju, pored rastućeg (i profitabilnog) privatnog sektora mora postojati i održivi i u sve većoj meri konkurentan javni zdravstveni sektor koji će za svoje nekomercijalne usluge biti alimentiran iz javnih fondova.

Penzioni fondovi – ulaganje u životnu sigurnost

Starost nosi sa sobom brojne rizike i neizvesnosti i pojačanu potrebu, pored ostalog, i usled smanjenih radnih sposobnosti i uvećanog rizika od bolesti, za sigurnošću i zaštitom. Zato, penzijsko i invalidsko osiguranje i fondovi predstavljaju osnovno društveno, ali u sve većoj meri i individualno, ulaganje u životnu izvesnost i sigurnost.

Reforma penzijskog osiguranja predstavlja jedan od najvećih izazova 21. veka. Mnoge zemlje danas moraju da se prilagode starenju populacije i redefinišu penzijski sistem osiguranja, kako bi ga zadržale na zadovoljavajućem nivou i osigurale finansijsku održivost sistema.

Činjenica da je svaki peti građanin Srbije penzioner, da su penzioni fondovi u ranijem periodu ispražnjeni, da se penzije isplaćuju iz tekućih doprinosa zaposlenih i to u situaciji kada se broj penzionera gotovo izjednačio sa brojem zaposlenih, odnosno uz pomoć dodatnih sredstava iz državnog budžeta, koja idu do dve petine ukupnog iznosa sredstava za penzijsko-invalidsko osiguranje čini dalju reformu penzionog sistema u Srbiji nužnom.

Prethodno je, međutim, neophodno da država pronade adekvatan način za garanciju povezivanja staža licima kojima, bez njihove krivice, poslodavci nisu uplaćivali staž, ili su to činili po minimalnim osnovicama. U suprotnom, ova lica će biti korisnici najnižih penzija i socijalne pomoći, što bi u velikoj meri povećalo siromaštvo.

Trajne i suštinske pozitivne promene u položaju penzionera i starih lica, kao i smanjenje deficita penzijskih fondova, moguće je ostvariti, pre svega, tek kroz jačanje razvojne komponente privrede, nova investiciona ulaganja, povećanje zaposlenosti i realan rast zarada. Povećanje priliva sredstava u Fond PIO, treba da se obezbedi i kroz mere i aktivnosti na prevođenju neformalne ekonomije u legalne okvire.

Na osnovu dosadašnjih reformi i zakonskih promena moglo bi se zaključiti da se Srbija poput drugih zemalja u kriznom okviru odlučila za produženo radno angažovanje zaposlenih i povećanje minimalne starosne granice za odlazak u penziju, pooštavanje pravila za penzionisanje beneficiranih kategorija zaposlenih kao i za, zbog teškoće zapošljavanja, krajnje diskutabilno produženje starosne granice za sticanje porodične penzije.

Nova uloga države

Socijalni transferi, usmereni ka redukovanju siromaštva i aktivnim i pasivnim merama pomoći nezaposlenima, za cilj imaju zaštitu i oспособljavanje lica u stanju socijalne potrebe da prevashodno sopstvenim naporom izađu iz kruga marginalizovanih i siromašnih. Partnerstvo države, civilnog i tržišnog sektora u formulisanju i realizovanju strategije zapošljavanja i ukupne strategije smanjenja siromaštva bazira se na logici vezivanja obima i strukture socijalnih transfera za rast proizvodnje i jačanje ekonomskih performansi društva.

Na drugoj strani, pozicije zdravstva i obrazovanja, kao i kulture i informisanja, u modernim „lakim ekonomijama“ ili „ekonomijama znanja“ sve se više posmatraju iz ugla njihovih produktivnih potencijala, čime se oni, posledično, sve više usmeravaju i orijentišu ka tržištu. Fondovima osiguranja i državnom sektoru prevashodno ostaju bazični paket zdravstvenih usluga i sistem i racionalizovana mreža zdravstvenih i obrazovnih institucija ili, recimo, kulturnih ustanova i medijskog javnog servisa.

Ako više nije i ne treba da bude ekskluzivni organizator, regulator i finansijer u sektoru obrazovanja, zdravstva, pa i kulture i socijalnih servisa, država mora i nadalje da igra aktivnu ulogu ključnog aktera monitoringa i evaluacije dogovorenih standarda i kvaliteta usluga. Model ekskluzivne državne regulacije i organizacije ne treba da bude zamenjen potpuno otvorenim tržišnim „supermarket modelom“ previše podložnom diktatu aktuelnih i konjunkturalnih potreba, ali i korupciji i obaranju kvaliteta usluga. Rešenje je u multiakterskom, korporativnom modelu u kome, pored državnih organa, sindikata i poslodavaca, ključnu ulogu imaju stručne organizacije i interesna udruženja davalaca i korisnika usluga.

BELEŠKA O AUTORIMA

JELENA LONČAR

Jelena Lončar je asistentkinja na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, na predmetima Politička sociologija, Politička sociologija savremenog društva i Savremena država. Na istom fakultetu 2009. godine je upisala doktorske studije Politikologije. Članica je Udruženja za političke nauke Srbije. Objavila je nekoliko naučnih radova iz oblasti civilnog društva, globalnog civilnog društva, upravljanja u savremenoj državi i političke inkluzije i reprezentacije.

DUŠAN SPASOJEVIĆ

Dušan Spasojević je asistent i doktorand na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Radi na predmetima Politička sociologija i Politička sociologija savremenog društva. Bavi se partijama i partijskim sistemima, društvenim i političkim podelama (socijalni/politički rascepi), i tranzicijom i konsolidacijom demokratije u post-komunističkim društvima. Do sada je objavio više naučnih radova i učestvovao na nekoliko domaćih i međunarodnih konferencija.

ANA STOJILJKOVIĆ

Ana Stojiljković je završila studije novinarstva na beogradskom Fakultetu Političkih Nauka, a diplomirala je radom o tehnikama „spinovanja“ i praksi njihove upotrebe u Srbiji. Postdiplomske studije na smeru Poli-

tičke nauke nastavila je na Centralno-evropskom univerzitetu (CEU) u Budimpešti, specijalizujući se za proces lobiranja. Empirijsko istraživanje za završni rad o uticaju etničkih interesnih grupa na spoljnu politiku SAD sprovedla je u Vašingtonu 2007. godine. Po povratku u Srbiju nastavila je da izučava lobiranje i političke komunikacije, a radove je objavljivala u domaćim i inostranim publikacijama. Radila je kao konsultant za oblast političkog marketinga i učestvovala je u kreiranju nekoliko izbornih i drugih kampanja u Srbiji. Trenutno je na doktorskim studijama političke komunikacije na Univerzitetu u Lidsu.

ZORAN STOJILJKOVIĆ

Stojiljković Zoran je vanredni profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, gde predaje na predmetima Politička sociologija savremenog društva, Savremena država, Partije i partijski sistemi i Civilno društvo i sindikati. Uža oblast njegovog interesovanja su politički procesi i konflikti u društvima u tranziciji, partije i partijski sistemi, kontrola i nadzor finansiranja političkih stranaka, sindikati i socijalni dijalog, odnosno politička participacija i civilni pokreti i inicijative.

Objavio je, pored stotina radova i kraćih monografija, i knjige *Rečnik demokratije* (1998), *Partijski sistem Srbije* (2006, i drugo, izmenjeno i dopunjeno izdanje 2008), *Konflikti i/ili dijalog* (2008) i *Srbija u lavirintima tranzicije* (2011). Koautor je knjige *Političke grupacije u Evropi* (2011) i urednik zbornika *Srbija u lavirintu tranzicije* (2012) i *Zašto glasam, kako glasam, ako uopšte glasam* (2012). U oblasti studija države, demokratije i civilnog društva Stojiljković je zajedno sa prof. dr Vukašinom Pavlovićem, uredio zbornike *Savremena država* i *Savremena država – struktura i socijalne funkcije*.

PRILOZI

Prilog 1. Rezultati republičkih parlamentarnih izbora 6. maja 2012. godine

br.	Lista	Broj glasova	%	Broj mandata
5.	Pokrenimo Srbiju	940.659	24,04	73
1.	Izbor za bolji život	863.294	22,06	67
7.	SPS-PUPS-JS	567.689	14,51	44
6.	DSS	273.532	6,99	21
4.	Preokret	255.546	6,53	19
3.	URS	215.666	5,51	16
2.	SRS	180.558	4,61	/
8.	Dveri za život Srbije	169.590	4,33	/
9.	Savez vojvođanskih Mađara	68.323	1,75	5
12.	Pokret radnika i seljaka	57.199	1,46	/
17.	KP-Josip Broz	28.977	0,74	/
11.	SDA Sandžaka	27.708	0,71	2
14.	Sve zajedno	24.993	0,64	1
18.	Nijedan od pon. odgovora	22.905	0,59	1
13.	SD savez	16.572	0,42	/
15.	KAPD	13.384	0,34	1
10.	RS	8.867	0,23	/
16.	Crnogorska partija	3.855	0,10	/
	UKUPNO	3.912.904	57,80 (b.t)	250

Izvor: Republička izborna komisija

Prilog 2. Vlada Srbije formirana jula 2012. godine

Ivica Dačić	SPS	premijer i ministar unutrašnjih poslova
Aleksandar Vučić	SNS	prvi potpredsednik zadužen za odbranu, bezbednost i borbu protiv korupcije i kriminala i ministar odbrane
Rasim Ljajić	SDPS	potpredsednik i ministar spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija
Jovan Krkobabić	PUPS	potpredsednik i ministar rada, zapošljavanja i socijalne politike
Suzana Grubješić	URS	potpredsednik za evropske integracije
Mlađan Dinkić	URS	ministar finansija i privrede
Ivan Mrkić	predlog SNS	ministar spoljnih poslova
Verica Kalanović	URS	ministar regionalnog razvoja i lokalne samouprave
Milutin Mrkonjić	SPS	ministar saobraćaja
Velimir Ilić	NS	ministar građevinarstva i urbanizma
Nikola Selaković	SNS	ministar pravde i državne uprave
Goran Knežević	SNS	ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
Žarko Obradović	SPS	ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
Slavica Đukić-Dejanović	SPS	ministar zdravlja
Zorana Mihajlović	SNS	ministar energetike, razvoja i zaštite životne sredine
Bratislav Petković	SNS	ministar kulture i informisanja
Milan Bačević	SNS	ministar prirodnih resursa, rudarstva i prostornog planiranja
Alisa Marić	predlog SNS	ministar omladine i sporta
Sulejman Ugljanin	SDA	ministar bez portfelja

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
